6
13-c

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
12 A
23

B.3 6

6-13-c-60

M

INSTITVTIONES POETICÆ

Ad Vſum Collegiorum Societatis IESV.

AB VNO EIVSDEM SOCIETATIS Rhetorices Profeſſore.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBL. DOM. PROF. ROM. IHS

BVRDIGALÆ,

Apud J. MONGIRONEM-MILLANGIUM Regis & Collegij Typographum.

M. DC. LXXXV.

ADOLESCENTIBUS ARTIS POETICÆ STUDIOSIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

NUNC demum prodit in lucem, quem ſæpe rogaſtis, ac flagitaſtis, Poeticarum Inſtitutionum Libellus, Adoleſcentes chariſſimi, atque amantiſſimi. Huic veſtro ſtudio ſum obſecutus: ut me dictandi, & vos ſcribendi, quæ non ſine aliquâ temporis ſcholæ attributi jacturâ veſtrâque moleſtiâ dictandum erat, ac ſcribendum, onere ſublevarem. Artem illam amœniorem homo, fateor, occupatiſſimus vix adductus ſum, ut celebrarem, ac recolerem: atque illud ſuſciperem, quod alij jam non ſolùm ingenio, & doctrinâ, ſed etiam otio, ſtudioque abundantes luculenter præſtiterunt. Fecit tamen mea in vos benevolentia ſingularis: ut, quod enixè poſtulaſtis, has poeticas præceptiones, quas

olim, dum plus ſuppetebat otij, apud Ariſtotelem, Horatium, aliosque Authores probatiſſimos annotaveram, locis denuo recognitis, in brevem quandam ſynopſin, quam facilè quivis intelligere, atque animo complecti poſſit, collegerim. Atque etiam quò magis uſui poſſit eſſe hæc mea impenſa vobis non illibenter opera: eam inij diſputandi rationem: quæ Tironem, Poetices planè rudem, quaſi manu ductum, ac vix advertentem in reconditiora hujus Diſciplinæ adyta intromittat. Nam, quod rei caput eſt, ſtatim propono: & cum quid difficile occurrit incertumque; illud ipſum quale ſit, ne meâ quidem interpoſitâ ſententiâ ſic demonſtro, adductis breviter rationum momentis: ut intelligat Tiro, quid dicatur; quid verò teneri oporteat, poſſit ipſe per ſe aliquando definire. Stylo utor admodum familiari, qui rebus magis, quàm verbis ſerviat. Magiſtrum docentem, interrogantemque Diſcipulum induco, Oratoriæ Facultatis antiſtitem ſecutus Tullium; qui Patrem eloquentiæ præcepta tradentem, excipientem Filium in Partitionibus Oratoriis exhibuit. A longâ exemplorum ſerie proferendâ conſultò abſtinui: quam tamen tam

jucundam : quàm commodam diſcipulis accidere non ignoro ; quia Libellum memini me ſcribere, quem nolui in ſpiſſius aliquod volumen excreſcere ; loca indicavi, unde peti facilè poſſunt ejuſmodi exempla ; unum denique præ cæteris, qui ſolus inſtar omnium eſſe poſſit Authorem appellavi Frizonium. Ad hunc enim vos, Adoleſcentes, remitto libentiſſimè : ut è fonte puriſſimo defæcatam imprimis poeſin hauriatis. Nimirum ex divite illius venâ largiſſimè profluxit omnis generis carminum copia : quæ ingenium acuant, pietatem alant, atque animum paſcant jucundiſſimè. Hæc itaque exemplaria, Adoleſcentes, quod de Græcis ſuadebat Horatius, nocturnâ verſate manu, verſate diurnâ. *Quæ in hoc libello deſiderantur, quæ ſunt per-ſanè multa, ſupplebunt abunde ejuſdem* Authoris *de Poemate libri tres, ad uſum familliarem, & Chriſtianum accommodati. Illos, quæſo, obteſtorque, pervolutate diligenter, ac ſimul hunc meum exiguum veſtri causâ ſuſceptum laborem ne deſpicite, ac Valete.*

INDEX CAPITUM.

Inſtitutionum Poeticarum Liber I.

CAPUT I.	*Definitio Poeſeos.*	1
CAPUT II.	*De Materiâ Poeſeos.*	4
CAPUT III.	*De Formâ Poeſeos.*	7
CAPUT IV.	*De Peripetiâ.*	12
CAPUT V.	*De Agnoriſi.*	15
CAPUT VI.	*De Epiſodio.*	17
CAPUT VII.	*De Machinâ.*	19
CAPUT VIII.	*De Moribus.*	20
CAPUT IX.	*De Sententiâ.*	24
CAPUT X.	*De Dictione.*	27
§. I.	*Perſpicuitas Dictionis poeticæ.*	28
§. II.	*Majeſtas Dictionis poeticæ.*	30
§. III.	*Numerus Dictionis poeticæ.*	36
CAPUT XI	*De Causâ Efficiente Poeſeos.*	40
CAPUT XII.	*De Fine Poeſeos.*	42
CAPUT XIII.	*De Diviſione Poeſeos.*	44

Inſtitutionum poeticarum Liber II.

De Epopœiâ.

CAPUT I.	*Definitio Epopœïę.*	48
CAPUT II.	*De Materiâ Epopœïę.*	50
§. I.	*Actio Fœminæ an materia Epopœïæ.*	51
§. II.	*Actio Epopœïę quomodo Una.*	54
§. III.	*Actio Epopœiæ quomodo Tota.*	56
§. IV.	*Actio Epopœiæ qui vera, & veriſimilis.*	58

§. V. *Actio Epopœïæ quomodo Illuſtris, & Felix.* 60
CAPUT III. *De Formâ Epopœïæ* 61
§. I. *Fabulæ epicę dotes.* 62
§. II, *Fabulæ epicæ partes.* 65
§. III. *Fabulæ epicæ diſpoſitio.* 68
CAPUT IV. *De Propoſitione Epopœïæ.* 72
CAPUT V. *De Invocatione Epopœïæ.* 77
CAPUT VI. *De Narratione Epopœïæ.* 80
CAPUT VII. *De Epilogo Epopœïæ.* 85

Inſtitutionum Poeticarum Liber *III.*

De Dramate.

CAPUT I. *Definitio Poematis Dramatici.* 87
CAPUT II. *De Materiâ Poematis Dramatici.* 89
CAPUT III. *De Formâ Poematis Dramatici.* 91
§. I. *Unitas, & Simplicitas Fabulæ Dramaticę.* 92
§. II. *Magnitudo Fabulæ Dramaticæ.* 94
CAPUT IV. *De Partibus Poematis Dramatici.* 97
§. I, *Diviſio Dramatis in Diverbium, & Choricum.* ibid
§. II *Diviſio in Nexum, & Solutionem.* 98
§. III. *Diviſio in Prologum, Epiſodium, Exodum, & Choricum.* 99
§. IV. *Diviſio in Protaſin, Epitaſin, Cataſtaſin, & Cataſtrophen.* 100
§. V. *Diviſio in quinque Actus.* 101
§. VI. *Diviſio in Fabulam, Mores, Sententiam, Dictionem, Melodiam, & Apparatum.* 103
CAPUT V. *De Choro in Dramate.* 104

CAPUT VI. *De Scenico Apparatu.* 107
CAPUT VII. *Definitio Tragœdiæ.* 109
CAPUT VIII. *De Materiâ Tragœdiæ.* 111
CAPUT IX. *De Formâ Tragœdiæ.* 114
CAPUT X. *De Fine Tragœdiæ.* 117
§. I. *Qui Affectus concitentur in Tragœdiâ.* 113
§. II. *A quibus concitentur Affectus in Tragœdiâ.* 120
§. III. *Quomodo concitentur Affectus in Tragœdiâ.* 123
CAPUT XI. *Preceptorum uſus in ſcribendâ Tragœdiâ.* 125
CAPUT XII. *De Comœdiâ.* 127

Inſtitutionum Poeticarum Liber IV.

CAPUT I. *De Elegiâ.* 131
CAPUT II. *De Epigrammate.* 133
CAPUT III. *De Satyrâ.* 137
CAPUT IV. *De Poemate Lyrico.* 139
CAPUT V. *De Hymno, Parodiâ, & Carmine Intercalari.* 142
CAPUT VI. *De Eclogis, Silvis, & Diris.* 144
CAPUT VII. *De Epithalamio, Genethliaco Epicedio.* 147
CAPUT VIII. *De Epinicio, Eucharistico, Propemptico.* 150
CAPUT IX. *De Carmine Soterico, Protreptico, & Parenetico.* 152

INSTITUTIONUM POETICARUM LIBER I.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

DE POESI *Spectatâ universè.*

M. CUM in omni re, quæ in quæſtionem venit, debeat attendi primùm, quid ſit, deinde quæ ſint ejus affectiones: ideo Poeſeos definitio proferenda; tum de materiâ illius, formâ, ornatu, causâ efficiente, fine, ac diviſione diſputandum.

CAPUT I.

Definitio Poeſeos.

D. Quid eſt Poeſis?

M. 1. Si vocis vim ac poteſta-

tem quæras; Poeſis nomen habet ἀπὸ τοῦ ποιεῖν, quod eſt facere ſeu fingere; unde Ποιητικὴ, ars faciendi, ſeu fingendi, & Ποιητὴς, Poeta, id eſt Fictor ſeu Effector: quòd Fabula, quam texit, ab ejus mente tota eſſe videatur.

2. Si rei ſignificationem ſpectes; Poeſis modò dicitur Ars Poetica: modò, dicitur opus aliquod ex arte elaboratum. Juxta primam vocis acceptionem Poeſis eſt Ars rite conficiendi Poematis: ſive collectio præceptorum in unum & eundem finem certò tendentium, nimirum ad unum aliquod opus poeticum perficiendum. Juxta ſecundam vocis ſignificationem intelligitur Uſus, & Praxis illorum præceptorum; atque hoc ſenſu agimus hîc de Poeſi.

D. Quomodo definitur hoc poſteriori ſenſu accepta poeſis?

M. Definitur Ars imitandi Actiones humanas, ſeu Imitatio humanarum Actionum cum fictione. Quòd dicatur Imitatio humanarum Actionum, hac latiùs patente notione indicatur Genus: ratione cujus conveniat cum aliis artibus & diſciplinis, quæ aliquid imitantur, atque in primis humanas actiones, qualis eſt Pictura. Quòd verò dicatur imitari cum Fictione; Forma illius, ſive Differentia attingitur, quæ univerſam

illius Generis diffuſionem contrahit, ac ſoli Poeſi addicit; unde liquet legitimam eſſe Poeſeos definitionem.

D. Imitaturne reipſa omnis Poeſis humanas Actiones?

M. Imitatur utique. De præcipuis Poematis non poteſt ambigi Epico, Tragico, Comico. Minora quoque Poëmata ad humanas Actiones ſuo modo referri primariò & per ſe ſuis locis patebit inferiùs.

D. Cur potiùs humanas Actiones imitatur Poeſis, quàm Mores?

M. Ratio hæc petitur ex Philoſopho. Cum ſit Poeſis omnis Politicæ & Civilis Diſciplinæ pars: civilis autem diſciplina habeat pro fine Civium felicitatem: hunc certè finem Poeſi præſtitutum eſſe neceſſe eſt; jam verò cùm felicitas ſit in Actione juxta Philoſophos, non in Moribus, qui ad ipſas Actiones, ut ad finem referuntur; planè ſequitur, ut, quemadmodum Civilis Diſciplina, ſic & Poeſis non tam ad Mores referatur, quàm ad Actiones, eaſque primariò, & per ſe imitetur. Poet. c. 4.

D. Num Poeſi tam neceſſariò addicta eſt Fictio ſeu Fabula, ut ſine illa non poſſit eſſe Poeſis?

M. Planè dicendum eſt; ita cenſet Ariſtoteles, ejuſque Interpretes; qui c. 4.
vim eandem ac dignitatem in poeſi tri-

buunt Fictioni : quam Animæ concedunt in homine. Cùm autem ſublatâ animâ nullus ſit homo: ſic nec ſublatâ Fictione poteſt eſſe ulla Poeſis. Ita ſentiunt probatiſſimi Authores bene multi, Plato in Phædone, Plutarchus lib. de audiendis Poetis, &c. Non erit itaque Poeta dicendus is, qui ſine Fictione, ſicut qui ſine Metro ſcripſerit. Ratio patebit utriuſque c. 3. ubi quid nomine Fictionis ſeu Fabulæ veniat, exponetur.

CAPUT II.

De Materia Poeſeos.

D. QUæ eſt Materia Poeſeos?
M. Eſt id omne, de quo tractat Poeſis.
D. Quotuplex eſt illa Materia?
M. Duplex: una remota, altera proxima.
D. Quænam eſt Materia remota?
M. Tam longè latéque diffuſam Poeticæ, quàm Oratoriæ Facultati Materiam aſſignat Tullius: cui Poeta cum Oratore in hoc idem eſt, nullis ut terminis uterque circumſcribat, aut definiat jus ſuum, adeóque poſſit uterque de rebus omnibus diſputare. (1. de Orat.)
D. Quænam eſt Materia proxima Poeſeos?

M. Sunt Actiones humanæ, prout potuere, vel debuere geri. Atque etiam ex eo capite liquet, quàm latè pateat Poetæ dicendi campus; cùm nihil ferme ſit, quod ad humanas Actiones referre non liceat. Aget itaque Poeta de Naturæ myſteriis; de Artium, Diſciplinarumque arcanis, de Gentium moribus, legibus, inſtitutis, &c.

D. Ecquid Artes omnes Scientiaſque perfectè callere debet aliquis, ut Poeta perfectus eſſe poſſit?

M. Nequaquam. Satis eſt enim ex omnibus artibus, & ſcientiis ea tenere, quæ ad imitationem humanarum actionum faciant. Patebit, illuſtrabiturque res hac ſimilitudine. Si quis picturæ pariter, atque architecturæ intelligens novâ formâ palatium aliquod animo primùm effingat, deinde penicillo deſcribat; non is quatenus pictor eſt, ſed quatenus architecturæ gnarus novam animo effingit formam; verùm quà pictor, non quà architectus conceptam animo formam penicillo delineat: eòq; conſideratè parum tribuat aliquis pictoribus omnib9 architecturæ notitiam. Ita planè ſi poeta ſcientiam aliquam omnino complectatur animo, ac de illâ carmine diſputet accuratiſſimè: id aget, non quà poeta, ſed quà peritus illius ſcientiæ.

D. Nunquid debent eſſe vera, quæ in Poeſeos materiem aſſumuntur à Poetâ?

M. Tenetur aliquando Poeta ea dicere quæ verè contigerint, aliquando non tenetur. Quamvis enim Poetice, Poeſis, & Poema artem faciendi, effectionem, effectumque ſignificent: non eo ſenſu tamen ſunt accipiendæ illæ voces, ut ſuam ſibi ſemper materiem procreare Poeta debeat; imò in Epopœïâ, Tragœdiâ, atque etiam in aliis minoribus poematis, qualia ſunt Genethliaca, Epicedia, Epinicia, &c. ſubeſſe debet quaſi fundus hiſtoriæ, cui magnificè aliquid inædificetur. Poteſt autem ſuam ſibi condere materiem in Comœdiâ, aliiſque poematis bene multis; atque etiam debet materiæ, quæ vera ſit, novam formam inducere, atque eatenus falſa referre. Cavendum autem utrobique diligenter, ut quæ proferentur, ſive vera, ſive falſa, ea ſint omnino veriſimilia. Præcipit Ariſtoteles, ut ea,
Poet. quæ facta ſunt, aut facta non ſunt,
c. 7. canere non poſſit Poeta, niſi cum Veriſimili congruant.

D. Quid vocas Veriſimile?

M. Eſt id, quod naturali quodam rerum exitu debet aut certè poteſt contingere in iis circumſtantiis, in quibus dicitur contingere.

D. Itàne ſunt veriſimilia quæ Virgilius

narrat de deſcenſu Æneæ ad inferos, de mutatione navium in Nymphas marinas, aliàque hujuſmodi.

M. Fuere utique veriſimilia, quòd ab Heroibus, Diiſque & fieri poſſe, & reipſa fieri aliquando putarentur.

CAPUT III.

De Forma Poëſeos.

D. QUÆ eſt Forma Poeſeos?

M. Eſt Fictio, ſeu Fabula. Cùm enim Poetice ſit ars fingendi, ut vox ipſa ſonat: debet certè Fictio ſic naturam poeſeos conſtituere: ut eam ab omni aliâ re ſecernat, atque diſtinguat; quomodo Forma, quæ vocatut in Phyſicis, uniuſcujuſque rei materiem ſic perpolit, ac perficit: ut ejus naturam planè dicatur conſtituere. Ita cenſet paſſim Ariſtoteles, qui Fabulam ſic Poeſi attribuit, ut ſine illâ Poetam eſſe nolit.

D. Quid eſt illa Fictio ſeu Fabula?

M. Non una eſt, eademque vocis illius notio. 1. Significat ſermonem quendam merè fictitium, qualia ſunt Æſopica colloquia beſtiarum, & inania quædam Ethnicorum commenta. 2. Uſurpatur à Philoſopho pro Actione ipſâ & Materiâ Poematis, vel etiam pro toto Poemate. 3. Sumitur ab eodem Phi-

loſopho pro Structurâ quâdam Poematis, ſive ut loquitur, pro Conſtitutione rerum, & Compoſitione in Poemate.

D. Quo ſenſu Fabula dicenda eſt Forma Poeſeos?

M. Juxta poſtremam hanc vocis acceptionem. Nam eodem modo de Poëticâ videtur dicendum, ac de aliis Artibus, quæ imitatione perficiuntur: in quibus certa quædam Diſpoſitio & Compoſitio univerſè dici debet earum Forma. Sic in ſtatuâ aureâ, aurum eſt materia; & artificioſa auri diſpoſitio eſt ultima Statuæ Forma in genere operis artificioſi. Et ut exemplum proferam, quo non ſemel uſus eſt Ariſtoteles. Pingatur v.g. Socrates. 1. Picturæ materies eſt Socrates, qui pingi debet; is materiam repræſentat poeſeos. 2. Corporis deſcriptio cum aptâ membrorum omnium conformatione ac diſpoſitione eſt Forma; & hæc Fabulæ comparatur. 3. Colorum varietas & contemperatio eſt ornatus picturæ; & cum Fabulæ ornamentis rite poteſt conferri. Rectè itaque pronuntiavit Ariſtoteles. *Λέγω γὰρ μῦθον τȣ͂τον τὴν σύντισιν τῶν πραγμάτων.* *Definio Fabulam eſſe Compoſitionem rerum.*

c. 4. *D.* Qualis debet eſſe illa Fictio ſeu Conſtitutio & Structura Poematis?

M. 1. Exquiſitam illam eſſe jubet univerſè Horatius, atque etiam in majori-

bus Poematis magnificam : nec vult Poetam dici poſſe illum , qui talem Formam Materiæ non induxerit.

Neque enim concludere verſum
Dixeris eſſe ſatis: neque ſi quis ſcribat uti nos
Sermoni propiora : putes hunc eſſe Poetam. in Arte.
Ingenium cui ſit, cui mens divinior, atque os
Magna ſonaturum, des nominis hujus honorẽ.

2. Hæc Structura, ut de illâ aliquid magis diſtinctè, ſingillatimque ſtatuamus, complectitur varia, quæ à Philoſopho appellantur, Fabulæ ornamenta, Peripetias, Agnitiones, Epiſodia, Machinas, graphicam Morum expreſſionem, Sententias, accuratam Dictionem, Numerum poeticum, aliàque omnia, unde mirabile dicendi genus efflorescat ; adeò ut nulla ſit Fictio, quæ aut omnibus his deſtituta ſit, aut aliquibus ſaltem inſtructa non ſit ornamentis.

D. Quæ poemata aut hæc omnia, aut aliqua ſaltem ſibi vendicant Fabulæ ornamenta?

M. In ſublimioribus Poematis frequentiùs, parciùs in humilioribus ſunt uſurpanda. Sic Epicum poema, Tragicumve eo omni ornatu debet ſplendere: aliquo nitere debent minora poematia, vel quæ in genere heroïco ſunt poſita, ut Adhortationes, Laudationes, &c. vel quæ ſuapte naturâ ſimpliciorem,

minuſque figuratum dicendi habitum requirunt. Verùm quæ Fictio cuique illorum, qui cultus ornatuſque conveniat, exponetur commodiùs ſuis locis: cùm de ſingulis agetur poematum generibus.

D. Licetne in poeſi adhibere Fictionem, quatenus vox illa aliquid merè fictitium ſonat?

M. Sanè licet. 1. Nihil opus eſt in maioribus poematis eſſe uſquequaque vera, quæ in Peripetiis, Epiſodiis, Machinis, &c. proferuntur.

2. Placent maximè, quæ à veteribus ſæpè recentioribuſque Poetis in poemate Epico, Tragico, Comico, Bucolico etiam, & Satyrico Fictitiæ inducuntur perſonæ.

3. Non ſine dignitate ac venuſtate rebus inanimis ſpiritus, mutis vox tribuitur; ut cùm Roma, Gallia, Africa loquentes inducuntur: vel cùm Scientiæ, Artes, Virtutes in perſonas item conformantur.

4. Suus eſt etiam in ſacris argumentis, neque anguſtior, quàm in profanis ejuſmodi Fictioni locus, ut evicit maniſeſtiſſimè in ſuo Opere verè aureo de Poemate Frizonius, cujus ex animadverſione id unum cavendum eſt, ut moderetur prudentia Fictioni, ne quid vanum, inſolens, aut à communi ſenſu alienum afferatur. lib.1.

Ex dictis collige 1. Poetæ perinde eſſe, vera ac falſa dicere, modo veriſimilia dicat: niſi forte in aliquibus poematis, quæ ſuprà attigimus, in quibus debet eſſe vera quæ profertur, materies: quamvis falſi aliquid in eâdem ornandâ poſſit aſpergi quod tamē intra veriſimilitudinis ſepta contineri debet.

Collige 2. quàm malè jubeantur è parnaſſo exulare Poetæ; qui mera commenta in ſua carmina non invexerunt, & eo nomine Fabulam non ſcripſiſſe dicuntur; quaſi verò ipſe Virgilius in ſuo opere abſolutiſſimo Georgicon Poeta non ſit appellandus: cùm vera dixerit ſed ſplendidè, ſed artificioſè, ſed poëticè, adeoque non ſine Fictione.

Collige 3. Non eſſe illum propriè dicendum Poetam, qui tenuiter, ac jejunè, ſervatâ duntaxat legitimâ ſyllabarum, pedumque dimenſione rem tractavit, eumque verſificatorem appellandum: quod ſine Fictione poeticâ ſcripſerit: quæ ut minimùm requirit habitum loquendi aliquem figuratum, floremque eloquentiæ leviter delibatum, verſuque exornatum.

D. Quæ ſunt jam ornamenta Fictionis ſeu fabulæ?

M. Septem numerantur ab Ariſtotele, Peripetia, Agnoriſis, Epiſodium, Machina, Mores, Sententia, Dictio: de

quibus omnibus ſingillatim agendum eſt.

CAPUT IV.

De Peripetia

D. QUid eſt Peripetia?
M. Peripetia à περιπίπτω, *incido*, nihil aliud eſt, ut vox ipſa indicat, quam rerum in ſtatum contrarium lapſus; quapropter definitur ab Ariſtotele *Eorum* c. 9. Poet. *quæ aguntur Mutatio in contrarium*, ſive mutatio hæc proſpera ſit, ſive adverſa.
D. Da exemplum utriuſque Peripetiæ.
M. Exemplum eſto proſperæ rerum converſionis. Joſephus fratribus ſuis infelicem ſuam ſortem lugentibus, quis tandem ipſe ſit, aperit, timoremque excutit; unde efficiuntur illi verè fortunati.

Adverſæ verò mutationis exemplum ſit iſtud. Nuntius Corinthò miſſus Oedipum rogat Thebanorum regem, ut Corinthiorum quoque regnum communi omnium conſenſu poſt mortem Polybi regis ipſi delatum velit capeſſere. Corinthum adire abnuit Oedipus, ne fortè, quod oraculum præcinuerat, inceſto flagitio matris polluendæ, quam putabat eſſe Meropem Polybi demortui uxorem, periculum ſubiret. Dat operam Nuntius, ut hoc eum metu li-

beret: ſed ſimul ea refert, unde cognoſcit Oedipus impletũ jam fuiſſe Oraculum; & matrem Jocaſtam eo flagitio pollutam, & patrem Laïum à ſe fuiſſe interfectum; atque hinc tantum concipit mœrorem, ut vagus & exul, effoſſis ſibi oculis, reliquam vitam tranſigere conſtituat; in ſummam proinde prolapſus calamitatem.

D. Quot ſunt conditiones ad perfectam Peripetiæ formam requiſitæ?

M. Tres aſſignantur. Prima eſt ut ſit magna illa mutatio rerum ferme omnium fortunarumque, ſive ex felici ſtatu ad infelicem, ſive contra.

Altera, ut ſit illa mutatio ſubita & inopinata: ut ſi præter expectationem ea rerum oriatur perturbatio, ut metus repente lætitiæ, vel terrori lætitia ac terror ſuccedat.

Tertia, ut ſit veriſimilis ejuſmodi rerum converſio. Contra quam præceptionem peccant imprimis Romantiorum Authores: qui nullâ habitâ veriſimilitudinis ratione rerum duntaxat captant delitias: nec fidem facere curant, modò lectorum animos admirabilitate rei teneant & delectent. Habes eximiam Peripetiæ formam apud Virgil. ubi Troianis in Italiam appulſis cùm fauſtè omnia, atque ex ſententiâ cederent, dimiſſis à Latino rege cum bonis Æneid. l. 7.

verbis, atque amplis muneribus Legatis, pactâque Æneæ Laviniâ, Juno irarum plena, omnia commutat perturbatque, ſummâque in rerum tranquillitate ſummum derepente bellum excitat.

Ecce autem Inachiis ſeſe referebat ab Argis
Sæva Jovis conjux, auraſque invecta tenebat:
Et lætum Æneam, claſſemque ex æthere longè
Dardaniam ſiculo proſpexit ab uſque Pachyno.
Moliri jam tecta videt, jam fidere terræ,
Deſeruiſſe rates: ſtetit acri fixa dolore.
Tum quaſſans caput, hæc effudit pectore dicta.
Heu ſtirpem inviſam, &c.

. . . .

Hæc ubi dicta dedit, terras horrenda petivit,
Luctificam Alecto dirarum ab ſede ſororum,
Inferniſque ciet tenebris, &c.

. . . .

Quam Juno his acuit verbis ac talia fatur.
Hunc mihi da propriũ Virgo ſata nocte laborẽ

. . . .

Disjice compoſitam pacem, ſere crimina belli

. . . .

Exin Gorgoneis Alecto infecta venenis
Principio Latium, & Laurentis tecta Tyranni
Celſa petit, tacitumque obſedit limen Amatæ

. . . .

Huic Dea cæruleis unum de crinibus anguem
Conjicit, &c.

. . . .

Poſtquam viſa ſatis primos acuiſſe furores
Conſiliũque, omnemq; domum vertiſſe Latini,

Protinus hinc fuſcis triſtis Dea tollitur alis
Audacis Rutuli ad muros &c.

. . . .

Turne tot incaſſum fuſos patiere labores?

. . . .

Arma amẽs fremit, arma toro, teƈtiſq; requirit.

. . . .

Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet
Alecto in Teucros Stygiis ſe concitat alis.

. . . .

Paſtorale canit ſignum, cornuque recurvo
Tartaream intendit vocem, &c.

. . . .

Tum verò ad vocem celeres, quà buccina ſignũ
Dira dedit raptis concurrunt undique telis
Indomiti agricolæ, nec non & Troïa pubes

. . . .

Nec minus interea extremam Saturnia bello
Imponit Regina manum, &c.

CAPUT V.

De Agnoriſi.

D. QUid eſt Agnoriſis?
M. Agnoriſis, latinè Agnitio dicitur ab Ariſtotele *ex ignorantiâ in cognitionem mutatio.* Id eſt, perſonarum Agnitio, ex quâ amicitia oritur vel inimicitia inter eos qui felices eſſe debent vel infelices. Unde colliges per hoc Fabulæ ornamentum 1. Intelligi perſonarum c. 9. Poet.

inter ſe agnitionem. 2. Amicitiam vel inimicitiam. 3. Felicitatem vel infelicitatem ex illâ agnitione naſci.

D. Da exemplum Agnitionis.

M. Oreſtes Iphigeniæ frater ad aram mactandus præſente ſorore, quam non agnoſcebat, ait ſimili fato perire ſe, ac ſororem, quam Dianæ immolatam fuiſſe credebat. His illa auditis fratrem agnoſcit; inito deinde inter ſe conſilio auffugiunt, & morti ſe Oreſtes, & fœdo homines immolandi miniſterio Iphigenia ſe ſubducit.

D. Quotuplex eſt Agnitio?

M. Duplex, una dicitur ſimplex, duplex altera; ut ſi in allato modò exemplo Iphigenia tantum agnoſcat Oreſtem, ſimplex erit; ſi Oreſtes quoque agnoſcat Iphigeniam, duplex erit Agnitio.

D. Utra præſtat alteri?

M. Sanè duplex; atque illa imprimis magni facienda eſt, quæ admixtam habet Peripetiam. Hiſtoria Joſephi, de quâ in ſuperiori capite, duplicem continet Agnitionem, & mirabilem Peripetiam.

Varias Agnitionum ſpecies ſive modos late proſequitur ex Philoſopho Da-
c. 7. niel Heinſius libro de Tragœdiæ con-
ſtitutione.

CAPUT VI.

De Epiſodio.

D. QUid eſt Epiſodium?

M. 1. Si vocis etymon ſpectes, eſt inſertum quiddam in Carminis Fabulam: cum idem ſonet atque adjectum aliquid ad cantum.

2. Si definitionem quæras, eſt Actio adjectitia aptâ & neceſſariâ quodammodo connexione cum Actione primariâ conjuncta.

D. Explica quæſo ſingulas voces.

M. 1. Dicitur Actio; neque enim Deſcriptiones, Comparationes, & Narrationes aliquot dici debent Epiſodia. Sic tempeſtatis deſcriptio in 1. Æneid. v.g. non eſt Epiſodium: ſed in 2. Troiæ excidium, & in 3. Æneæ peregrinatio ex omnium ſententiâ ſunt Epiſodia, quia ſunt Actiones.

2. Dicitur Actio adjectitia, quâ voce ſecernitur ab Actione primariâ, cujus ne pars quidem eſſe debet Epiſodium, ſine quo poteſt eſſe Actio primaria, ſic potuit Æneas Italiæ applicare, Turnumque vincere omiſsâ Excidij Troiani narratione, item & præteritâ errorum ſuorum expoſitione, quæ duo ſunt Epiſodia.

3. Dicitur ejuſmodi Actio aptè conjuncta cum Actione primariâ: ut neque petita longiùs, neq; affectata ſtudioſiùs, neque contorta violentiùs eſſe debere Epiſodia ſignificetur.

4. Præcipitur, ut neceſſitate aliquâ cum primariâ Actione connectatur: ut indicetur ſic eſſe cum Actione illâ committendum Epiſodium: ut ſine aliquâ culpâ præteriri non poſſe videatur. Nunquid debuit v. g. Virgilius qui *Arma virumque* canebat, *Troiæ qui primus ab oris Italiam fato profugus, Laviniáque venit littora*, ſuo operi Troiæ incendium non intexere? num debuit hoc in aulâ Didonis ſilere, quod jam per totum orbem fama vulgaverat? quî potuit ipſa Dido de iis ſuum hoſpitem non interrogare, *quorum pars magna* fuerat? quî verò potuit Æneas Reginæ de ſe quàm optimè meritæ præſertim roganti narrationem hanc denegare? Debet itaque ſemper ſubeſſe cauſa aliqua Epiſodia attexendi, quanquam non ubique par eſſe debeat.

D. Nunquid Philoſophus damnat Epiſodia, cùm ait nihil eſſe inſulſius Actionibus Epiſodicis? c. 8. Poët.

M. Appellat eo loci Epiſodia, quæ neque veriſimiliter, neque neceſſariò cum Fabulâ conjuncta ſunt: quæ certè eo nomine ſunt rejicienda, quantumvis ha-

beant aliunde admirabilitatis, quòd parùm ad rem, aut nihil faciant.

CAPUT VII.

De Machinâ.

D. QUid eſt Machina?

M. 1. Si vim vocis quęras, Machina dicitur in Poëſi quodcumque auxilium extraordinariè collatum. Nam cùm Deos Tragædi tanquam è cœlo delapſos producebant, vel homines è theatro offerebant adhibitâ Machinâ: auxilium illud aut à Diis præſtitum, aut alio quovis modo, ſed extraordinario, & ſupra humanas vires exhibitum Machina ſolebat appellari.

2. Si rei definitionem poſtulas, Machina dici poteſt Actio, vel Actionis modus quidam viribus humanis ſuperior, qui nodo difficili ſolvendo adhibeatur.

D. Explica ſingulas voces.

M. 1. Dicitur Actio. Sic apud Homerum irato Achille miles diſceſſum parabat: retinendus tamen erat; en Minerva Junonis impulſu in terras delapſa ſuſceptum redeundi conſilium diſcutit.

2. Dicitur vel actionis modus, cùm videlicet Deus latet, & occultâ quadam efficientiâ iuvat hominis actionem. Sic

Juno Turnum, & Venus Æneam paſſim juvant apud Virgilium.

3. Dicitur humanis viribus ſuperior. Ecquid enim Deus aliquis excitetur, ſi virtus humana ſufficiat? rectè itaque monet Horatius.

in Arte. *Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus Inciderit.*

Homerum certè reprehendit Ariſtoteles, quòd Minervam è cœlo deduxerit, milites ut moraretur: quod operâ, conſilioque viri prudentis effici potuiſſet.

D. Quandonam igitur adhibenda eſt Machina?

M. Cùm opus eſt ſciri aliquid v. g. aut eorum, quæ præterita ſunt, aut futura, quod ſine Deorum ope ſciri omnino non poſſit: aut aliquid eſt agendum, quod ſuapte naturâ vires humanas excedat; tunc enim licet ad Superorum auxilium confugere. De Machina recurret mentio in Carmine Epico & Tragico.

CAPUT VIII.

De Moribus.

D. QUid intelligis per Mores ornandæ Fabulæ ſervientes?

M. Quod Græci ἤθος, Latini Mores dixerunt, quâ voce non tam mores, quàm

eorum proprietas, & cujuſque indoles & ingenium deſignatur. Mores autem diverſi eſſe ſolent in ſingulis pro habituum, affectuum, nationum, ætatum, & fortunæ diverſitate; v. g. ex habitibus dicitur aliquis juſtus, mitis, temperans; ex affectibus, amans, iratus; ex natione, Græcus, Romanus; ex ætate, puer, juvenis, vir, ſenex; ex fortunâ, victor vel victus. Ita morum voce ùſus eſt Horatius. *Ætatis cujuſque notandi ſunt tibi mores.* Itaque per mores Fabulæ intelligo ejuſmodi morum graphicam expreſſionem. in Arte

D. Quales debent in Poëſi Mores exhiberi?

M. Exhibendi ſunt Boni, Convenientes, & Æquabilis tenoris.

D. Quomodo Mores Bonos exprimet Poëta?

M. Si Mores illos effingat qui virtutis amorem, ac vitij odium ingenerent: eòque revocet pravos Mores, ſi quos exhibere neceſſe ſit. Ita fit mentio in Æneide Sinonis, & Mezentij, quò majori ſint odio, execrationique eorum mores peſſimi. Cum enim ſit ille præſtitutus omni poëſi finis, ut mores jucundè inſtituat: ſanè liquet à ſuo fine planè aberrare Poëtam, qui malos mores in ſuum opus de induſtriâ velit inducere, ac celebrare. Non debent itaque Ariſt 1. c 2.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

mores peſſimi in viro principe accuratè depingi, minimè verò omnium in Heroe.

D. Nunquid Achillem exibuit Homerus in Iliade juſto iracundiorem, adverſus Agamemnonem contra fas rebellantem, eumque verborum contumeliis non ſubdito tantùm, ſed viro etiam ingenuo indignis laceſſentem ac lacerantem?

M. 1. Qui volunt hac in parte Homerum omni culpá carere, reſpondent cum Ariſtotele Achillem bonum ab Homero fictum, qui animo in Deos pio, juris gentium tenax, amicitiæ cultor fuerit, & fortitudine præcelluerit; ac licèt animo præceps eſſet, neque iræ ſatis potens, non tamen ſine cauſà iratum.

2. Reponunt alij bonos illos eſſe Mores, qui fini poëmatis ſunt accommodati, quamvis alioqui ſint de ſe mali; ac proinde diſtinguntBonitatem poeticam inter, & moralem: traduntque primam ſemper in poëſi, non item alteram requiri. Aiunt itaque Bonitatis poeticæ habuiſſe rationem Homerum in Achille: quod ſatis fuit ad finem ſibi propoſitum; volebat enim Græcis Dynaſtis demonſtrare conſiliis promovendis, regniſque conſervandis concordiam eſſe planè neceſſariam; quod liquidò conſtabat ex rebus ante Troiam per Achillem geſtis,

quo bene cum Agamemnone conſentiente; Græcis res proſperè admodum, diſſentiente verò, infauſtè omnino ceſſere. Unde colligunt non admodum curare debuiſſe Homerum bonos mores ſuo Heroi affingere, quem ſatis eſt non fuiſſe planè improbum. Contendunt iidem diverſam prorſus Poetæ Latino ineundam fuiſſe rationem, Bonitatemque inſuper; quam vocant moralem, fuiſſe accerſendam, qui pietatis ſimul, & magnanimitatis exemplar in Æneâ, in gratiam nimirum Auguſti, cui ſcribebat, debuerit exhibere.

D. Quomodo deſcribit poeta Mores Convenientes?

M. Quando virtutem cuique tribuit, quæ ipſi convenit; & ſic fœminæ non tribuet fortitudinem, quæ congruat Achilli, aut prudentiam quæ ſit propria Neſtoris. Habenda ratio ſexûs, ætatis, dignitatis; hoc præcipit Horatius his verſibus. in Arte

Aut famam ſequere, aut ſibi convenientia finge
Scriptor. Honoratum ſi forte reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer;
Jura neget ſibi nata, nihil non arroget armis,
Sit Medea ferox, invictàque; flebilis Ino;
Perfidus Ixion; Io vaga; triſtis Oreſtes.

D. Quomodo Mores erunt æquabilis tenoris?

M. Si ſic effingantur, ut non diſcrepet

aliquis à ſeipſo. Aiax certè diſcreparet v. g. ſi mores primùm Aiacis, ac pòſt paulò Ulyſſis referret. Eâ de re ſic præcipit Horatius.

Si quid inexpertum ſcenæ committis, & audes
in *Perſonam formare novam: ſervetur ad imum*
Arte *Qualis ab incepto proceſſerit, & ſibi conſtet.*

CAPUT IX.

de Sententia.

.l2. *D.* Quid eſt Sententia?
Rhet *M.* Duplex hujus vocis notio eſt
c.4.& apud Philoſophum, cui 1. Sententia
19. poet. dicitur Gnome, eſtque pronuntiatum aliquod de re aliquâ universè. 2. Dicitur Dianœa, & eo ſenſu eſt vis animi, quæ explicat tum naturam rei, tum eas, quæ ipſi congruunt, affectiones; cujus eſt proinde demonſtrare quæ latent, diſſolvere quæ nexa ſunt, motus animorum ciere; augere, quæ ſunt exigua, & quæ vegrandia, minuere. Utroque modo ad Fabulę ornamentum pertinet Sententia; nihil eſt tamen quòd de illâ juxta ſecundam hanc vocis acceptionem hîc agamus: cùm tractentur hæc in Rhetoricis; ſed ſatis fuerit juxta primam acceptionem in Sententiam inquirere.

D. Quomodo definitur eo ſenſu accepta Sententia?

M. Eſt ſimplex pronunciatum universè

de vitâ rectè informandâ. Hinc patet triplicem eſſe Sententiæ dotem. 1. eſſe unam. 2. dici univerſè. 3. eſſe moratam.

D. Quomodo erit una ſimplexque Sententia?

M. Si non diffundatur in plura, quæ illam efficiant quodammodo multiplicem. Ita poſſet hæc Horatii Sententia, *pulvis & umbra ſumus*, ſic explicari ac dilatari: ut illius cauſæ afferrentur quamplurimæ, adhiberentur ſimilitudines, comparationeſque: unde non tam una aliqua, quàm plures exiſterent Sententiæ.

D. Quomodo erit univerſè dicta?

M. Si libera ſit, ac ſoluta à loco, tempore, perſonâ, aliiſque adjunctis, quæ res afficiunt ſingulares. Talis eſt hæc Horatii, *dulce & decorum eſt pro patriâ mori.*

D. Quomodo erit morata?

M. Si vitam rectè informet. Talis eſt allata jam Sententia, quâ pietas erga patriam ſic prædicatur: ut vitæ propriæ dicatur anteponenda. Atque hujus poſtremæ defectu conditionis Axiomata phyſica, aut mathematica, ut, Sol major eſt terrâ: Rectum eſt contrarium curvo, in Sententiis locum non habent: quod nihil præſtent ad vitam bonis moribus inſtituendam.

D. Suntne frequentiùs adhibendæ Sententiæ?

M. Non ſunt admodum frequentes apud Homerum aut Virgilium, aut apud antiquos Oratores; & illæ quidem non quæſitæ ambitioſiùs, ſed ultro & è re natâ oblatæ.

D. Quodnam eſt diſcrimen Sententiam inter, & acutè dictum?

M. Sententia pugnâ caret & conflictu; Acutè dictum verò totum eſt in eo conflictu. Exempla ſubjicio de Sententiâ purâ, de acutè dicto purè, & de utroque mixto.

Sententia pura illa eſt, quæ dicti quidem amplitudinem habet, ac majeſtatem, ſed contentione caret; ſic dicitur apud Senecam.

Her. fur. *Cogi qui poteſt, neſcit mori.*

Acutè dictum purè eſt contentio ſine ſententiá; tale eſt apud eundem Senecam illud Hecubæ.

Ille tot Regum parens
Tro. *Caret ſepulcro Priamus, & flammâ indiget*
Ardente Troiâ.

Sententia mixta eſt cui annexa eſt contentio; tale eſt iſtud. *Avaro tam deeſt quod habet, quàm quod non habet.* Sepoſitâ enim contentione, viget tamen Sententiæ vis & dignitas; idemque eſt, ac ſi diceretur, *Avarus nemo dives.*

CAPUT X.

De Dictione.

D. Quid eſt Dictio?

M. Dictio univerſè deſcribi poteſt dicendi ratio, quæ animi ſenſa declarat, quo-demum-cunque modo id fiat. Atque hac latiùs patenti notione Dictio omnis, ſive Oratoria, ſive Poetica, aut alia quæcunque attingitur. Ariſtot. c. 4. Poet.

D. Quænam eſt igitur Dictio poetica?

M. Eſt illa dicendi ratio, quæ ſoli Poeſi convenit: ac proinde quæ & communes omni Dictioni, & proprias, ſibique uni addictas dotes vendicat.

D. Quæ ſunt illæ dotes Dictionis poeticæ?

M. Tres vulgò aſſignantur, ad quas cæteræ omnes facilè revocantur. 1. Perſpicuitas. 2. Majeſtas. 3. Numerus. Prima patet ad omnem Dictionem, quæ aperta eſſe debet: cùm isloquenti finis ſit propoſitus, ut intelligatur; altera ad eximia quædam opera, qualia ſolent eſſe Poetica pertinet; tertia ad unam Poeſin ſic reſtringitur: ut nulli alteri convenire poſſit. Quamvis enim ſuus ſit Orationi numerus: non vult tamen Ariſtoteles eſſe ſonorum illum, qualis eſt in poematis & canticis. Cùm igitur

poeticæ Dictionis doctrina omnis tribus his dotibus contineatur : de iis modò nobis ordine agendum eſt.

§. I.

Perſpicuitas Dictionis poeticæ.

D. QUomodo Dictio poetica erit perſpicua?

M. Cùm Dictio poetica, ut quævis alia ex verbis conſtet, ac ſententiis ; ideò & in verbis, & in verborum contextu quærenda eſt illa Perſpicuitas.

D. In quo poſita eſt verborum Perſpicuitas?

M. In vocabulorum propriorum, & rei exprimendæ maximè accommodatorum uſurpatione. Itaque fugienda ſunt verba obſoleta, atque ex antiquitatis ruderibus effoſſa, adhibenda quæ verſantur in ſermone, & conſuetudine quotidianâ, atque imprimis quæ clariſſimorum authorum uſu non trita minùs, quàm ſplendida, afferenda quæ ejus rei verba ſunt, de quâ loquemur.

D. Nunquid excludi debent à Dictione poëticâ verba, quæ vocantur impropria?

M. Immo verò cùm ſit humilis ea poëſis
c. 21 teſte Ariſtotele, quæ propriis tantùm vocabulis fit perſpicua : ideo tranſlatis locus eſſe debet : ſed quæ perſpicuitati

nihil officiant. Et ſanè ſi ritè adhibeantur Tropi & Figuræ, non minorem Poëſi lucem, quàm venuſtatem, dignitatemque affundent. Sic ſimplicem hanc locutionem v. g. *gemini ſcopuli altè conſurgunt*; tam clarè, quàm eleganter effert per hyperbolen Virgilius, *geminique minantur in Cœlum ſcopuli.* Uſurpentur igitur Metaphoræ, Metonymiæ, Hyperbolæ; inducantur Proſopopæïæ, Exclamationes, Apoſtrophæ, Congeminationes, Antitheſes, Interrogationes, Dubitationes, aliáque id genus Schemata, quæ Poëſin maximè illuſtrent.

D. Quomodo in ſententiis, ſive in verborum contextu perſpicuitas elucebit?

M. Si neque abrupti pendenteſque ſenſiculi, neque oblongæ, exitumque non invenientes inducantur periodi; ſi neque, cùm dicitur vel inciſim, vel membratim, vel periodicè, laboret intricata Dictio. Nam & Poëtis ut Oratoribus ſua ſunt inciſa, ſua membra, ſuæ verborum, ſententiarumque comprehenſiones & clauſulæ, tam apertè, quàm concinnè concludentes. Inciſim v. g. membratimque dicunt illi, cùm res feſtinationem flagitat, vel cùm minùs gravitatis, plus habet acrimoniæ, ut in altercationibus, in colloquiis, & multis in narrationibus; periodicè verò, cùm res expoliuntur magis, cùm

nulla eſt, vel levis ſaltem contentio. Jam verò quot inciſis, quot membris, quot verſibus debeat poetica periodus circumſcribi, patebit facilè vel Tironi optimos quoſque authores, atque imprimis Virgilium perlegenti.

§ 11.

Majeſtas Dictionis Poeticæ.

D. JAm verò qui cultus, qui ſplendor convenit poëticæ Dictioni?

M. A proprio dicendi genere, vulgarique recedendum eſſe Poetæ ſtatuit Ariſtoteles: cui conſentit omnino Horatius. cap. 21. Car. lib. 3. od. 1.

Odi profanum vulgus, & arceo.
Favete linguis. Carmina non prius
Audita Muſarum Sacerdos
Virginibus Puerìſque canto.

Satyrâ 4. Idem ſignantiùs pronuntiaverat non ſatis eſſe ad Poetæ nomen pro dignitate ſuſtinendum *puris verſum concludere verbis*, & ſcribere *ſermoni propiora*, *os* videlicet deſiderandum *magna ſonaturum.* Quamobrem antea poſuerat.

Idcirco quidam Comœdia nec-ne Poema
Eſſet, quęſivere, quod acer ſpiritus, & vis
Nec verbis nec rebus ineſt: niſi quod pede certo
Differt ſermoni ſermo merus.

D. An eadem ſemper, eaque ſublimis dicendi ratio uſurpatur à Poetis ?

M. Cum tria ſint apud Poetas,uti apud Oratores genera dicendi ; tenue,grande, medium, miſcentur illa ſæpe inter ſe ac temperantur in pluribus poematis ; diſtinguuntur tamen aliquando ac planè ſecernuntur ; atque adeo non ſublimem ex ęquo dicendi formam omnia requirunt. Quæ tenue, quæ grande, quæ medium dicendi genus poſtulent, notabitur inferiùs, cùm varias poematum attingemus ſpecies. Nunc ſatis fuerit ſtatuere univerſè haud vulgarem eſſe debere poeticam Dictionem, ſed ſublimem, ſed grandem, ſed majeſtate plenam.

D. Unde comparatur hujus Dictionis majeſtas ?

M. Præter ea quæ diximus, duo inſuper ad eam Majeſtatem conferunt plurimùm. 1. Si appoſita, quæ vocant, nomina, ſive Epitheta aliquid eximii præferant. 2. Si quæ occurrunt tritæ, ac vulgares loquendi formæ mutentur in alias exquiſitiores ac reconditiores.

D. Quomodo appoſita nomina, ſive Epitheta aliquid eximii præferent?

M. Si adhibeantur ea, non ut impleatur duntaxat, ſed etiam ut ornetur verſus ; ſi contrà quærantur ea, quæ vim ac dignitatem vocibus, quibus at-

tribuuntur, adjiciant.

D. Unde petuntur ejuſmodi Epitheta?

Poet. l. 3. *M.* Varia diſtinxit capita Frizonius, unde maxima promânat lectiſſimorum Epithetorum copia: cujus verba paucis detractis brevitatis causâ, aut leviter immutatis hîc attexere operæ pretium fuerit.

1. Parentum in Liberos, Majorum in poſteros nomina tranſeunt, inde Alcides. Laertiades, Telamonius Aiax, Daunius Heros, Cecropidæ, Romulidæ, &c.

2. A loco, ubi quis ortus, aut dominatus, aut commoratus viris cognomina formantur; Smyrnæus vates, Homerus; Mycenæus Ductor, Agamemnon vocatur.

3. A viris loca viciſſim, urbes à Fundatoribus, regiones à Principibus cognomina traxerunt; Amphioniæ Thebæ, Troïca Roma, Achæmenia Perſis, in quâ regnavit Achæmenes.

4. Brutæ quoque animantes cognominantur à gentibus, apud quas reperiuntur; Pœni leones, Hyrcanæ tigres, Strymoniæ grues; arbores item, aliàque inanima, palmæ Idumeæ, thura Panchæa, balſama Judæa, marmor Pariū, &c.

5. Ab Adjunctis, à moribus, dictis, factiſque tribuuntur nomina, ut corniger Moſes, Petrus claviger, Elias igneus & fulmineus ab igne de cœlo ter devocato.

à ſen-

6. A ſenſibus petuntur per tranſlationem Epitheta. Sic amor occultus & inconſideratus dicitur cœcus ignis: dicitur & cœca nox, cœca via, id eſt, tenebroſa; & quæ ſunt unius ſensûs ad alium referuntur, ut ſurdum palatum, cui ſuaviſſimi non ſapiant cibi: ſtupens hebeſque animus, qui laudis guſtum non habeat.

7. A parodoxo quæruntur ejuſmodi nomina, quod ſpecie aliquâ repugnantiæ admirationem excitet. Sic apud Claudianum Sirenes dulce malum pelago, blanda pericula, terror gratus vocantur. Propertius victrices moras appellavit Fabii illius, qui prudenti cunctatione Annibalem fregit. Vide locum, ubi etiam, quandònam præponi nominibus, aut poſtponi, vel plura eidem voci epitheta adjungi conveniat, ſtatuitur.

D. Quomodo tritæ ac vulgares, quæ occurrent, loquendi formæ in alias exquiſitiores, reconditioreſque mutabuntur?

M. Cùm inſtituta ſit hæc mutatio vel neceſſitatis causâ, metri lege id requirẽte vel ornatûs gratiâ, ut carmini venuſtas quæratur ac dignitas: ideo fiet variis modis pro metri ratione vel elegantiæ

1. Adjectivum nomen uſurpabitur ſubſtantivè per helleniſmum, ut cùm dicetur, ardua terrarum, opaca locorum,

deſerta viarum , alta montium, ima vallium, amœna collium, pro, arduæ terræ, opaca loca, deſertæ viæ, alti montes, imæ valles, amœni colles; vel mutabitur in nomen ſubſtantivum materiæ, ex quâ res facta eſt: ſic dicetur ebur citharæ pro cithara eburnea, aurum coronæ pro corona aurea.

2. Subſtantivum nomen ſic mutabitur, ut 1. pro re aliquâ ſumatur materia, ex quâ res illa conſtat, ferrum pro enſe, pinus & alnus pro navi, &c. 2. pars pro toto ſumatur per Synecdochen, ut tecta pro ædibus, prora pro navi, &c. 3. Cauſa pro effectu, ut boum labores pro vernanti ſegete, Cælitum labor pro Troia; rerum authores pro illis rebus, ut pro vite & vino Bacchus, pro pane Ceres, &c. Item elementorum & rerum aliarum Divi pręſides pro illis, ut pro aere Jupiter, pro aqua Neptunus, pro igne Vulcanus, &c. 4. Ut ſignum dicatur pro re ſignificatâ; purpura, ſceptrum, corona pro regiâ dignitate; toga pro ſenatoriâ, &c. Item ſigna à gentilitiis inſignibus petita pro populis & regnis quorum ſunt inſignia, ut Lilia pro Francis, Aquilæ pro Germanis, Luna pro Turcis, &c. Item flumina regnorum pro ipſis regnis.

3. Numeri cardinales unus, duo, tres, &c. redduntur per adverbia numerandi

bis, ter, quater &c. Conjuncta vel cum numeris cardinalibus, ut in hoc Virgiliano verſu.

Sunt mihi bis ſeptem pręſtanti corpore nymphæ

Vel conjuncta cum numeris ordinalibus binus ternus, &c. Ut in hoc Ovidiano.

Martia ter ſenos proles adoleverat annos

Id eſt, Romulus agebat annum decimum octavum. Vel etiam mutantur numeri cardinales in alias voces certum annorum numerum ſignificantes. Ita luſtrum ſignificat numerum quinque annorum, trieteris trium Sic dicitur.

Jamque unus luſtris geminis acceſſerat annus

Id eſt undecimus agebatur annus eodem modo dicitur apud Baldeum is, qui attigit annum ætatis vigeſimum quartum, *trieterida emenſus octavam*

4. Verbum mutabitur vel per locutionem, quæ circunſtantiam actionis ſignificet, ut ſi metro ſit hoc illigandum. Sæpe ad illius aram agnos mactabo, dices cum Virgilio.

Sępe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

Vel per locutionem, quæ pro ipſo tempore aliquam temporis circunſtantiam explicet; ut cum Virgilius vocem *adveſperaſcit* reddidit his verbis.

Maioreſque cadunt altis de montibus umbræ.

Vel per locutionem, quæ circumſtantiam loci deſcribat; ut ſi mille agnas te habere ſignificaturus dicas cum eodem Poetâ

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

Plura ſi voles ex Arte metricâ Cellerii petes, ubi plurima & præcepta & exempla eâ de re unum in locum ille congeſſit.

§. III.

Numerus Dictionis poeticæ.

D. Qui numerus poeticæ Dictioni convenit?

M. Numerum ab Oratorio longè diverſum indicit Ariſtoteles, qui numerus μετρον græcè, latinè dimenſio appellatur.

D. Quid requiritur ad illum Numerum?

M. Duo requiruntur maximè. 1. Ut religioſè ſervetur legitima pedum dimenſio. 2. Ut numerus ille rebus ipſis, quæ celebrantur, ſit imprimis accómodatus.

D. Quomodo legitima ſervabitur pedum dimenſio?

M. Servabitur 1. Si proſodiæ ſyllabarum, ac pedum ratio habeatur, quæ omnis diſciplina traditur à Grammaticis.

2. Si verſus ſolutus non ſit, & ſine cæſurâ, qualis eſt hic Ennianus.

Sparſis haſtis longis campus ſplendet & horret

3. Si crebriora continenter, in verſu non ſubſultent monoſyllaba, ut in hoc Ovidiano.

Si quis, qui, quid agam fortè requirat, erit.

Vel contra grandiorum vocabulorum cótinuatio non inducatur; ut enim minu-

tiores voculæ humilitatem,ſic grandiora vocabula tumorem in verſum invehunt.

4. Si vitetur colliſio conſonantium aſperior, qualis eſt hæc, Rex Xerxes; quanquam de induſtriâ quæratur aliquando ejuſmodi colliſio ad rem exprimendam, ut in hoc Virgiliano verſu.

Vnde prius lętum ſiliquâ quaßante legumen.

5. Si rejiciantur vocalium eliſiones duriores, cujuſmodi eſt hæc Horatiana initio carminis, ſed in ſatyris.

Quam aut aquila aut ſerpens

D. Quomodo numerus rebus ipſis accommodabitur?

M. Si pedes ita coagmententur, ut verba rebus ipſis quaſi concinere videantur, Atque ideo obſervandum eſt qui numeri ad lętitiam & celeritatem, qui ad moram, difficultatem, molem & triſtitiam, qui verò faciant ad lenitatem; & exempla ponenda in verſu omnium ſpectatiſſimo, hexametro, locáque adducenda ex Poetarum principe Virgilio.

D. Qui numeri valent maximè ad lætitiam & celeritatem?

M. Valent ad id numeri fluentes ac liberi, cum ipſa Carmina decurrunt expedita perpetuis,aut frequentibus Dactylis; raris, aut molliuſculis eliſionibus.

Inde ubi claradedit ſonitum tuba:finibus omnes 4. Æneid.
Haud mora proſiluere ſuis: ferit æthera clamor
Nauticus,adductis ſpumant freta verſa lacertis.

2. *Trepiduſque repente refugit*
8. *Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.*

D. Qui pedes ad moram, difficultatem, molem, triſtitiam & majeſtatem faciunt?
M. Faciunt ad hoc crebri ſpondęi, eli-
1. Ge ſiones, verba longiora.
org. *Flammarum longos a tergo albeſcere tractus.*
1. Æ- *Luctantes ventos, tempeſtateſque ſonoras.*
neid.
3. *Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.*
5. *Amiſſum Anchiſen flebant, cunctęque profundũ*
Pontum aſpectabant flentes.
8. *Illi inter ſeſe magnâ vi brachia tollunt*
In numerum, verſantque tenaci forcipe maſſam.

Item excurrit aliquando hypermetrum carmen, & rerum granditatem ipsâ ſyllabarum redundantiâ demonſtrat.

Et magnos membrorũ artus, magna oſſa, lacertoſque
Exuit.
5. *Iamque iter emenſi, turres ac tecta Latinorum*
7. *Ardua cernebant Iuvenes.*

Exit quoque verſus in monoſyllabam cum energiâ in ſequentibus exemplis *Procumbit humi bos. Mole ſuâ ſtat. Totâ nituntur opum vi. Subſedit aquæ pons.*

D. Qui pedes faciunt ad lenitatem carminis?
M. Leniſſimè fluit alternorum dactylo-
1. Æ- rum & ſpondæorum contemperatione.
neid. *Flectit equos, curruq; volans dat lora ſecundo.*

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo. 4.

Neque pedum tantùm, ſed litterarum etiam ratio habenda eſt : cùm aliæ ſuavitatem concilient, aſperitatem inducant aliæ, quædam granditati ſerviant & amplitudini. Primum elementum A. neſcio quâ mollitiâ carmen exhilarat; quare à ſapientiſſimo Poetâ libentiſſimè frequentatur.

Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ 2.Ec.
Vel miſta rubent ubi lilia multâ 12.
Alba roſâ. Æn.

Potuiſſet *luteolis calthis* ſcribere, & *multis roſis*. E. & I. ſonum habent exilem. V. vaſtitatem ſonat *vaſtos volvunt ad littora fluctus. Vorat æquore vortex* Litera O omnium leniſſima, maximèque ſonora eſt. R carmini affert aſperitatem, ideoque dicitur litera canina; hanc ſæpius uſurpavit Virgilius agens de Cane inferorum.

Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci 6 Æ-
Perſonat, adverſo recubans immanis in ant o. neid.

Quàm aptè dicitur! *ergo ægrè raſtris terram rimantur.* Sed hæc ſufficiant, ex quibus capi poſſit conjectura cæterorum: eſt enim eadem ratio pedum in aliis carminum generibus, ubi metrum rebus aptari debet, ut in verſu heroico. 3.georg.

CAPUT XI.

De cauſa efficiente Poeſeos.

D. QUæ eſt Cauſa Efficiens Poeſeos?
M. Mens Poetæ certis imbuta præceptis, & arte inſtructa omnem efficit Poeſin.

D. Igitur Poetica appellanda eſt Ars?
M. Sanè appellanda eſt. 1. Sic vocant omnes qui de Poeticâ ſcripſere Authores. 2. Tam Poetica in Artibus reponenda eſt, quàm ipſa Rhetorica: cum *finitimus* ſit *Oratori Poeta*, ut habet Tullius *numeris* 1. de orat. *aſtrictior paulò, verborum autem licentiâ liberior, multis ornandi generibus ſocius ac pene par.* 3. Quia Poetica eſt facultas animi, quæ certis quibuſdam, & non errantibus præceptis ad finem ſuum tendit, opuſque perficit, quæ eſt Artis notio.

D. Num Furor aliquis poeticus, quod aiunt, requiritur ad efficiendam poeſin?
M. Requiritur utique, ſi modò bene intelligatur, quid veniat furoris illius nomine.

D. Quid eſt ille Furor?
M. Eſt quidam impetus vehementior, quo cùm impellitur animus, furere dicitur: oriturque ille impetus à variis animi perturbationibus, quæ undecim numerantur, Amor, Deſiderium, Gaudium, Odium,

Fuga, Dolor, Ira, Spes, Deſperatio, Audacia, Timor. Neque exiſtimandum eſt afflari divinitus, ut fabulantur poetæ, hujuſmodi Furorem; verùm cùm vehementiùs ſolito his agitur, quos appellavi, motibus, qui poeticè ſcribit, & in rei cujuſpiam maximâ contentione fertur contemplationem: calorem concipit, vi cujus ſic loquitur, ut à ſenſibus alienatus eſſe videatur.

D. Quandonam opus eſt illo Furore?

M. Nihil opus eſt illo Furore, cùm Poeta Fabulam inſtruit ſuis partibus; nihil, cùm aliquid ſedatè ac conſideratè imprimis canendum eſt; ſed in aliquibus orationibus, narrationibus, deſcriptionibus, objurgationibus, querelis, &c. commodè aliquando accidit ille Furor.

D. Utra plus confert ad Poeſin Ars an Natura?

M. Parum certè ſine Arte Natura, parum Ars ſine Naturâ conferat. Ars enim ſine Naturâ triſtis eſt & exſucca, Natura ſine Arte vaſta eſt & inculta. Ita ſentit Horatius cum ait. in Arte.

Naturâ fieret laudabile Carmen, an Arte
Quæſitum eſt. Ego nec ſtudium ſine divite venâ
Nec rude quid proſit video ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & conjurat amicè.
Qui ſtudet optatam curſu contingere metam
Multa tulit, fecitque puer, ſudavit, & alſit, &c.

D. Qui fuere poeſeos Inventores?
M. De hoc certi nihil afferri poteſt. Orpheus certè, Linus, Muſæus, aut Homerus Inventores Poeſeos dicendi non ſunt, ſed Illuſtratores, antè quos conſtat floruiſſe Poetas.

Quare quod vulgò dici ſolet naſci poetas, ſic intelligendum eſt: ut multæ dotes à naturâ requirantur ad poeſin, quæ tamen arte debent perfici.

CAPUT XII.

De Fine Poeſeos.

D. QUis eſt finis Poeſeos?
M. Eſt jucunda morum Inſtitutio. Nam eò tendit Poeta, ut doceat delectando, juxta illud Horatii.

in Arte *Aut prodeſſe volunt, aut delectare poetæ,*
Aut ſimul & jucunda, & idonea dicere vitæ,
Et paucis interjectis verſibus
Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.

D. Explica quæſo ſingulas reſponſionis voces.
M. 1. Cùm Finis ſit id, cujus gratiâ aliquid fit; ſitque alius Arti, alius Artifici propoſitus: non agitur hîc de fine Artificis, qui eſt multiplex: cùm poſſit Poeta ſcribere vel ut famam aucupetur, vel ut aliquem demereatur, vel ut gra-

tiam alteri reponat, vel ut opes comparet. Verùm agitur de fine Artis, propter quem eſt illa inſtituta, ac proinde ad quem ſuapte naturâ collineat.

2. Dicitur illè Finis eſſe morum inſtitutio: quia Civilis Facultas cùm ad perfectum Civitatis ſtatum, Civiumque felicitatem tota collimet; & Ars poetica ad Civilem illam Facultatem, ut pars illius eximia, pertineat: planè ſequitur poeſin omnem ad ejuſmodi felicitatem referri. Cùm autem ejuſmodi felicitas per optimam morum informationem comparetur: ad eum finem inſtituta eſt poeſis, ut hoc modo mores informet; atque etiam cùm id commodè obtineatur Actiones humanas celebrando, in quibus ſita eſt felicitas, ut ſuperiùs tradidimus: hinc factum eſt, ut Actiones celebrando mores inſtituât. c. 1.

3. Jucunda appellatur morum informatio, propter naturam poeſeos, cujus ornatus omnis miras habet delitias. Et ſanè debuit in hoc poeſis, ut in multis aliis, à Philoſophiâ quæ ad mores pertinet, diſcrepare: ut auſterè & jejunè Philoſophia; jucundè verò, ac planè magnificè mores Poeſis inſtituat.

D. Nonne Fines ſibi propoſitos peculiares, ac diverſos habent ſingula poeſeos genera? quomodo igitur poeſis habere dicitur pro fine jucundam mo-

rum inſtitutionem?

M. Habent utique ſuos diverſos fines, ut dicetur inferiùs, ſed huic primo Fini ſubjectos ſic, ut ſinguli omnes ad eum demum referantur: v. g. Epica Poeſis ex fine ſuo ad id inſtituta eſt, ut Viros Principes admirabili dictione ad virtutes comparandas incitet; Tragica, ut quaſdam animi perturbationes componat, ac perpurget; ſed iſthæc ad jucundam quoque morum inſtitutionem referuntur. Neque etiam aliò tendunt Comœdiæ ſales ac joci, quàm ut deriſa palam vitia, ludibrioque in ſcenis habita evitentur diligentiùs: ſicque ſuo modo ad hanc morum informationem alia Poeſeos genera revocantur, ut patebit clariùs ex dicendis inferiùs.

CAPUT XIII.

De Diviſione Poeſeos.

D. Quomodo dividitur Poeſis?

M. Cùm Poeſis omnis, ut initio diximus, aut fere omnis in Imitatione poſita ſit: optima erit illa Poeſeos diviſio, quæ à diverſo genere imitationis petetur.

D. Quotuplex eſt imitandi genus?

M. Triplex vulgò aſſignatur. Nam in poematis vel Poeta per ſe ipſe narrat

aliquid, & ſermonem alterius refert ſine ullis perſonarum inter ſe colloquiis; vel non ipſe narrat, ſed alios tantùm loquentes, & quaſi negotiantes inducit; vel & ipſe narrat aliquid, & alios inducit loquentes agenteſve. Atque ex tribus his Imitationis generibus, totidem petuntur genera poeſeos.

D. Quî vocas primum genus?

M. Narrativum, vel Enuntiativum· hoc genere continentur v. g. tres primi libri Georgicon, & prima pars quarti; ubi ſemper ipſe narrat Virgilius.

D. Quî vocas ſecundum genus?

M. Dramaticum, ſive Activum, quo genere comprehenduntur Tragicæ & Comicæ Fabulæ; item Ecclogæ, ubi inducuntur agentes inter ſe Paſtores.

D. Quí vocas tertium?

M. Mixtum appellatur, in quo Poeta ipſe narrat, atque etiam perſonas inducit agentes. Ad hoc genus pertinent Ilias & Odyſſea Homeri, Æneis Virgilii, & alia id genus Poemata. Ad hęc tria genera facilè revocantur, ut patet, omnes elegiæ, odæ, ſatyræ, aliáque poemata.

D. Nonne alia eſt diviſio poeſeos?

M. Alia eſt maxime vulgaris in poemata multùm alicunde inter ſe diſcrepantia. Celebrantur imprimis Epopæïa, Tragædia, Comœdia, Satyra, Elegia,

Ode, Epigramma, &c. Unde Poetæ Epici, Tragici, Comici, Satyrici, Elegiaci, Lyrici, Epigrammatarii appellati · de quibus ſingulis, aliiſque momenti alicujus poematis deinceps agendum erit.

INSTITUTIONUM POETICARUM.

Liber II.

De Epopæïâ.

M. CUM principem inter Poemata locum obtineat Epopęïa : de illâ nobis modò agendum eſt. Illius naturam ac varias affectiones ut exponamus, definitio primùm illius proferenda eſt, deinde examinanda Materia, quam ſtatuemus eſſe Actionem : cujus dotes ſingulas proſequemur ; tum Forma explicanda, & apta partium tradenda Diſpoſitio, ubi de propoſitione, Invocatione, Narratione, & Epilogo poematis Epici, quantum ſatis erit, diſputabitur.

CAPUT I.

Definitio Epopeiæ.

D. QUæ eſt vis & poteſtas hujus vocis, *Epopæïa?*

M. Ut locutio omnis oratio eſt : antonomaſticè tamen Oratio appellatur ornatiſſima quâ utuntur Eloquentes ; ſic *Epos*, quod generatim Verbum ſignificat, addictum eſt ſpeciatim Poeſi : atque ab illâ cõmuni ſignificatione contractum eſt ad Poema, quod vocatur Heroicum. Item ποιεῖν græcè idem eſt ac latinè *facere* vel *fingere*. Hinc fit, ut Epopæia ſecundum vim vocis ſit quaſi fictio ſeu ſcriptio poematis Epici, quod Heroicum dicitur.

D. Quomodo definitur Epopæïa?

M. Definitur Imitatio Actionis unius, totius, veræ, veriſimilis, illuſtris, felicis, & à nobili perſonâ profectæ, narratione dramaticâ, & verſu hexametro, quæ viros principes ad primarias virtutes excitat atque adhortatur.

D. Explica, quæſo, ſingulas voces.

M. 1. Dicitur Imitatio, quia poeſis omnis, aut quæ ſaltem ſpectatiſſima eſt, ut Epica, in imitatione poſita eſt.

2. Dicitur Actionis imitatio, quia Actiones humanæ ſunt materia poeſeos ut ſupra docuimus. (l. 1. c. 2.)

3. Dici-

3. Dicitur Actionis unius, totius, veræ, veriſimilis, illuſtris, felicis, & à nobili perſonâ profectæ; quibus verbis deſignatur materia Poematis epici: ratione cujus partim convenit cum aliis poematis, partim ab iiſdem diſcrepat, putà à Comœdiâ, cujus materia eſt Actio vulgaris, & plerumque obſcura.

4. Dicitur imitatio Actionis narratione dramaticâ inſignis, eo ſenſu, ut ne poeta ſemper ipſe narret: ſed perſonas loquentes, agenteſve ſæpe etiam inducat; quòd jucundiùs multò vitæ rite inſtituendæ hoc pacto præcepta tradat.

5. Dicitur hæc imitatio verſu hexametro exornata: quòd neceſſariò illud requiratur ad Epicum Carmen, juxta illud Horatii. in Arte.

Res geſtæ Regumque, Ducumque, & triſtia bella
Quo ſcribi poſſent numero monſtravit Homerus Ariſt c.22.

Unde epicum quidem omne idem eſt hexametrum: non tamen vice verſâ hexametrum omne carmen habendum eſt epicum, atque heroicum; ſed illud tantùm quo Heroum actiones, laudeſque celebrantur cum heroicâ quadam dignitate, ac majeſtate.

6. Dicitur imitatio Actionis, quæ viros principes ad primarias virtutes incitet; quibus verbis attingitur Epopœïæ finis. Ad id enim illa inſtituta eſt, ut omnium animos, ſed principum præſer-

tim ad præclara facta accendat, ad eáque quaſi viam ſternat, ponendo ob oculos illuſtrem quandam actionem, de quâ in capite proximè conſequenti. Atque ex his patet legitimam hanc eſſe Epopœïæ definitionem: cùm ea complectatur, quæ ſunt ei addicta ſic, ut ad alia traduci nullâ ratione poſſint.

CAPUT II.

De Materiâ Epopœïæ.

D. QUÆ eſt materia Epopœïæ?
M. Eſt Actio perſonæ nobilis, una, tota, vera, veriſimilis, illuſtris, ac felix.
D. Quare debet eſſe Actio perſonæ nobilis?
M. Quia cùm finis ille ſit Epopœïæ propoſitus, ut Viros principes ad præclarè facta accendat: debet certè proponi perſonæ actio, quam imitari ſit glorioſum. certum eſt autem ſibi laudi vertere Principes, non plebeias, aut obſcuras perſonas, ſed nobiles, atque illuſtres imitari. Sit itaque illa Actio inſignis alicujus v. g. Herois, qui Principum animos laudis ſtudio incenſos ad ſui admirationem, imitationemque rapiat.
D. Quem vocas Heroem?
M. Antiqui fabulabantur Heroas eſſe quoddam genus Deos inter & homines;

natos illos vel ex deâ aliquâ, & mortali viro, ut Achillem, & Æneam; vel ex deo, & muliere mortali, ut Herculem. Jam verò Heros virum extraordinarium ſonat: in quem tria hæc maximè dicuntur confluere. 1. Corporis habitudo firma, ac laborum patiens. 2. Animus præſens, erectus, & robuſtus quodammodo: cui ab optimâ corporis temperatione accedat magnitudo. 3. Divina quædam vis, & efficientia; quâ qui afflatur, ſupra hominem & ſapere, & poſſe videatur.

§. I.

Actio Fœminæ an materia Epopœïæ?

D. ITáne Actio Epopœïæ debet eſſe Herois, ut non poſſit eſſe Fœminæ, quæ dicatur Heroina?

M. Actionem Fœminæ eſſe poſſe materiam Epopœïæ affirmant aliqui, negant alii. Utriuſque partis rationes ſubjicio.

Qui affirmant, aiunt 1. non obeſſe Fœminæ animum, qui virili ſimilis eſt, ejuſdemque naturæ; huic eſſe poſſe armorum uſum; atque etiam Fœminas aliquando & corporis firmitate, & laborum patientiâ viris præcellere. 2. fœminæ actionem eſſe ſæpe materiam Tragœdiæ, quidni & Epopœïæ? 3. fœ-

minæ actione ad præclarè facta accendi poſſe viros principes, quibus turpe ſit ea non poſſe agere, quæ fœmina geſſerit. 4. fœminas à præſtantiſſimis Poetis inductas eſſe in Epopœïas, & maximis celebratas laudibus propter fortitudinem bellicam, putà Chlorindam à Taſſo, à Virgilio Camillam. 5. excitari à Deo poſſe Heroinam quandam, cui belli alicujus ſumma committatur; quæ habeat omnes Herois dotes, nullos habeat ſexûs defectus.

Qui verò negant Actionem fœminæ eſſe poſſe materiamEpopœïæ,reſpondent 1. animorum quidem ſexum eſſe nullum: at fœmineum corpus eſſe imbellius, cujus contagione languet animus; neque rebus bellicis perfectè tractandis idoneas eſſe fœminas: quibus Ariſtoteles curam rei domeſticæ attribuit; arma verò, & ea, quæ non modo extra civitatem,ſed etiam extra privatos parietes fieri neceſſe eſt, viris concedit.

Reponunt 2. Actionem fœminæ cōvenire Tragœdiæ,non item Epopœiæ: quia finis hic eſt Tragœdiæ,ut excitentur, purgenturque quidam animi affectus; qui finis tam facilè obtinetur, ſive viri, ſive fœminæ celebretur Actio; at Epopœiæ cum ſit ille finis, ut ad ardua quæque & præclara facta accendat viros principes, huic rei imparem eſſe fœminæ Actionem; unde

Negant. 3. Actionem fœminæ talem eſſe poſſe, quam velint viri principes imitari. Eſto poſſit illa fœminæ Actio incitare viros principes ad arduum aliquid ſuſcipiendum: ſed actione illi fœmineâ movebuntur tanquam argumento, quod vocant *à minori ad majus*; quòd turpe ſit viro, maximè principi, ad illud non agredi, quod fœmina fortiter geſſerit; atenim non erit hæc Actio exemplaris loco, quod ſibi proponant viri principes imitandum.

Obſervant. 4. Nullam unquam fœminæ Actionem à præſtantiſſimis poetis in materiam Epopœïæ fuiſſe aſſumptam; celebratas quidem à Taſſo, & Virgilio fœminas; ſed in Epiſodia quaſi contruſas illas fuiſſe, atque etiam in pœnam temeritatis obſcurâ morte fuiſſe multatas: ne fuſo imbelli, indignoque ſanguine virum aliquem fortem contaminarent. Sic Chlorinda, de nocte, & ab imprudenti Tancredo perimitur apud Taſſum; ab ignobili viro occiditur Camilla apud Virgilium. Atque etiam fictitiæ illæ Heroinæ non ſtant ab Heroe Epopœïæ; imò ipſi adverſantur; ut Chlorinda, quæ Mahometanis, & Camilla, quæ Turno militabat. Adde quod unam Camillam uno in libro pugnantem adducit Virgilius, quæ venatorem, & Sacerdotem interimat, Heroem nullum.

Notant. 5. Actionem fœminæ à Deo excitatę, quę nullos habeat ſexûs defectus, non eſſe aptam Epopœïæ: quòd ſolvatur hoc pacto Actio primaria per machinam, quod vitioſum imprimis eſſe contendunt. Verùm ne quid modò dicam de ſolutione per machinam de quâ poſtea in Formâ Epopœïæ: bellè reponant hujus ſecundæ ſententiæ patroni de Actione Heroinæ ordinariæ, at non extraordinâriè, & per miraculum à Deo excitatæ procedere quęſtionem. Atque hæ ſunt utriuſque partis rationes, quæ ſuum utrimque pondus, ſuamque, quamvis. fortè non ex æquo, videntur habere probabilitatem,

§. II.

Actio Epopœïæ quomodo Una.

D. Quo ſenſu Actio Epopœïæ debet eſſe Una?

M. Eo ſenſu, ut ſit illa Actio per ſe ſimplex, nec dividi poſſit in plures Actiones primarias. Sic Virgilius Troiæ ruinam, & multiplicia ſui Herois facta contexuit in Æneide, quæ ſunt quidem variæ per ſe Actiones: ſed habet tamen unam ſimplicemque Actionem, eamque primariam, quę eſt in Italiâ Religionis, Regnique per victoriam de Turno conſtitutio, unde pendet Herois felicitas; ad quam

cęteras omnes retulit, tanquam Actiones ſecundarias.

D. Quare una debet eſſe Actio Epopœïæ?

M. Hanc affert rationem Ariſtoteles, quòd omnes artes, quæ imitatione aliquid perficiunt, ad unum quid imprimis abſolvendum allaborent, cujus gratiâ alia eſſe videantur; talis v. g. Pictura, quę unum aliquid in unaquaque tabellâ ſic perpolit, ut cætera ad id referri omnia ſatis intelligantur.

D. Qui Poetæ contra Epopœïæ peccant unitatem?

M. 1. Qui multas Actiones unius, ejuſdemque Herois primarias uno poemate complectuntur. Reprehendit certè Ariſtoteles eos, qui ab Hercule, vel Theſeo res omnes præclarè geſtas uno eodemque opere definiri poſſe putaverunt. Vitio vertitur Statio quod in Achilleide Herois ſui vitam perſequi velit integram; canit enim initio poematis. c. 6.

Magnanimum Æacidam, formidatamq; Tonanti
Progeniem, & patrio vetitam ſuccedere cęlo
Diva reſer. Quanquam acta viri multùm inclyta cantu
Mœonio, ſed plura vacant. Nos ire per omnem
Sic amor eſt, Heroa velis, Scyroque latentem
Dulichiâ proferre tubâ, nec in Hectore tracto
Siſtere, ſed totâ juvenem deducere Troiâ.

2. Qui duas diverſas Actiones primarias, quòd uno eodemque tempore con

tigerint, unâ Epopæïâ velit celebrare; eſto id concedatur Hiſtoriæ, at Epopœïæ non licet.

Ariſt c.22.

3. Qui plures Heroas inducunt; quibus eandem ex æquo gloriam tribuant; pluresadſint, eſto, uno in poemate Heroes: modo unus cæteris videatur præcellere, cujus ſit Actio primaria. Sic Pallas & Tarchon Æneæ nihil officiunt gloriæ: quamvis fortiter pugnet uterque, atque unus multùm conferat ad victoriam de Turno reportandam.

§. III.

Actio Epopœiæ quomodo Tota.

D. Quo ſenſu Actio Epopœïæ debet eſſe Tota?

c.5. *M.* Eo ſenſu vult eſſe Totam Ariſtoteles ut ſit in illa Initium, Medium, & Finis.

D. Quid intelligis per Initium, Medium, & Finem Actionis?

M. Per Initium intelligo cauſas, & conſilia Actionis ſuſcipiendæ; per Medium, cauſarum illarum effectus omnes accipio, & effectuum difficultates ad felicem exitum perducendorum; per Finem verò illarum omnium difficultatum ſolutionem interpretor.

D. Rem pone in exemplo.

M. Exemplum eſto in Æneide. Æneas

incenſâ Troiâ in eam regionem, unde majores ſui venerant, vocantibus fatis, collectâ Troianorum manu conferre ſe conſtituit: *ecce Initium.* Poſt multos terrâ marique exantlatos labores Junone totam Troianornm gentem diriſſimis odiis ubique proſequente in Italiam tandem appellit, amicè à Latino rege accipitur, atque etiam in generum aſciſcitur. Ægrè admodum id ferens Turnus Dauni Rutulorum regis filius, qui jamdudum Laviniæ Latini filiæ nuptias ambiebat, grave bellum movet contra Æneam quocum ſæpe pugnat & atrociter: *en Medium.* Sed victor tandem Æneas Turno occiſo & Laviniam, & regnum obtinet: *en Finis.* Reliqua ſunt in Epiſodiis.

D. Quid itaque Maphæus Vegius librum adjecit Æneidi, in quo dolorem Rutulorum, Dauni fletum de morte filii, nuptias Laviniæ & Æneæ apotheoſin proſecutus eſt?

M. Vitiosè nimirum, & ineptè egit: cum id ſatis intelligatur conſecutum, & multa circa duo poſtrema inſinuet Virgilius in ſuo opere abſolutiſſimo.

D. An ideo perfecta dicenda eſt, quod Tota ſit Actio Epopœïæ?

M. Cum Tota ſit illa Actio, cui nulla pars deeſt: perfecta ut ſit, requitur præterea, ut partes inter ſe aptè cohæreant, accedatque rerum omnium perfectio, &

abſolutio. Quare pręcipit Philoſophus, c. 5. ut poeta qui Fabulam rectè velit conſtituere, non tantum eam non incipiat temerè, aut finiat, ſed etiam formis traditis inſiſtat. Verum & hæc, & quæ ab eodem traduntur de magnitudine Actionis, commodiùs, cùm agetur de Formà Epopœïæ, tractabuntur.

§. IV.

Actio Epopœiæ quì Vera, & Veriſimilis.

D. QUo ſenſu debet eſſe Vera Actio Epopœïæ?

M. Eo ſenſu, ut poeta teneatur proferre Actionem, quæ verè contigerit; quam tamen ſic ornabit: ut in ornamentis ſtudeat magis viriſimilitudini, quàm veritati.

D. Quare Actio Epopœïæ debet eſſe vera?

M. Quia nemo ad præclarè aliquid gerendum incitabitur propoſito aliquo conſimili facto, quod certò tamen cognoverit eſſe falſum; ac proinde fine ſuo excideret Epopœïà, ſi falſa induceretur Actio primaria.

D. Poteſt Actio Comœdiæ eſte falſa, quâ ad agendum aliquid movetur Auditor, quidni & Epopœïæ?

M. Ratio diſcriminis eſt, quòd cùm Actio Comœdiæ per ſe ſit obſcura, & perſonarum vulgarium: ſatis eſt illam eſſe veri-

ſimilem, ut credatur eſſe vera: cum aliunde ignoretur an vera ſit, vel falſa; Actio verò Epopœïæ cum ſit illuſtris, & nobilium perſonarum, non poteſt ignorari qualis ſit, adeoque certò creditur vera vel falſa; ſi autem teneatur ejus falſitas, eâ non incitabuntur ad imitationem viri principes: quandoquidem nemo falſo, quod agnoſcit, movetur ad agendum. Idem planè de Tragœdia dicendum eſt, cujus Actio ut illuſtris, ſic vera debet eſſe, ut moveat.

D. Poſſunt eſſe falſæ Actiones ſecundariæ in Epopœïâ, quidni pariter & Actio primaria?

M. Eodem modo de ſecundariis illis actionibus dicendum, ac de Actione primariâ Comœdiæ; ſi ſint illę non admodum illuſtres: ſatis eſt veriſimiles eſſe. Tunc enim cum nulla ſubſit falſitatis opinio, cum veris ex æquo fere movebunt.

D. Quo ſenſu debet eſſe Veriſimilis Actio Epopœïæ?

M. Eo ſenſu, ut, quod narratur, credi facilè poſſit contigiſſe. Nihil præcipit ſtudioſiùs Philoſophus, quàm ut veriſimilitudinis habeatur ratio.

D. Quare debet eſſe illa Actio veriſimilis?

M. Quia non ſatis eſt aliquid eſſe verum niſi & illud idem veriſimile ſit, ut ad imitationem excitet. Nam quî fieri po-

teſt, ut ſi Actio proponatur, quæ quidem vera ſit, ſed vires tamen humanas longè ſuperet, hominem illa ad ſimile quid ſuſcipiendum, aut gerendum impellat?

§. V.

Actio Epopœiæ quomodo Illuſtris, & Felix.

D. Quo ſenſu debet eſſe Illuſtris Actio Epopoëïæ?

M. Debet eſſe Illuſtris vel ratione ſui, vel ratione perſonarum. Illuſtris eſt rationi ſui Actio Æneidos, ubi inter alia Æne. 1. agitur de fundatione Imperii & conſtitutione Religionis, juxta illud.

Dum conderet urbem
Inferretque Deos Latio: genus unde Latinum,
Albanique Patres, atque altę mœnia Romę.

Illuſtris eſt ratione perſonarum Actio Odyſſeæ, quæ viris non admodum illuſtribus poteſt convenire; illa enim ſic habet. Ulyſſes claſſe amiſſâ, occiſis ſociis, Ariſt. c. 5. multiplices iniquiſſimi maris tempeſtates expertus multos annos domo abfuit; rem illius domeſticam interea proci decoquebant, ejus uxoris nuptias ambiebant, Telemachum filium inſidiis petebant; reverſus ille procos ex inſidiis occupat, atque interficit. Quid hîc illuſtre præter perſonas?

D. Quare illa Actio debet eſſe Illuſtris?

M. Quia cum Epopoeïa viros principes ad præclara facta debeat incitare : proponi debet illuſtris Actio, quam illi imitentur.

D. Quo ſenſu debet eſſe Felix illa Actio?

M. Eo ſenſu, ut felici ſemper terminetur exitu. Nam præterquam quod ſæpe Actio Tota non erit, quæ infelici claudetur exitu : ſi præterea Heros miſerè pereat, aut grandi aliquâ calamitate ſub finem excipiatur: concitabit ille indignationem, ac dolorem : verùm ad imitationem ſui minimè commovebit; & ſic Epopœïæ finis non comparabitur. Debet itaque Actio primaria felicem ſortiri exitum: quamvis nihil opus ſit Heroas inducere uſquequaque, & in omnibus adjectitiis actionibus fortunatos.

CAPUT III.

De Formâ Epopæiæ.

D. QUæ eſt Forma Epopœiæ?

M. Cum Forma poeſeos universè ſit Fictio ſeu conſtitutio, & compoſitio rerum, quæ tractantur in poeſi: ſic Epopœïæ Forma erit earum rerum Compoſitio, quæ ſoli conveniat Epopœïæ; poſita illa in quodam cultu, ornatuque Actionis, qualem in ſuperiori capite deſcripſimus; adeo ut illa Forma nihil aliud ſit,

quàm Actio ſuo modo compoſita; culta, ornata.

D. Quid requiritur ad illam Formam, ſive Actionis compoſitionem?

M. Requiritur ut Forma illa, Fabula, Compoſitio (eòdem enim recidunt hæc vocabula) ſit una, magna, ſplendida, in ſuas partes rite diſtributa, & certo quodam ordine diſpoſita: quibus verbis attinguntur. 1. Fabulæ epicæ dotes. 2. Partes 3. Diſpoſitio, de quibus omnibus breviter diſputandum eſt.

§. I.

Fabulæ Epicæ Dotes.

D. QUæ ſunt dotes epicæ Fabulæ?

M. Tres imprimis memorantur, Unitas, Magnitudo, Majeſtas.

D. Quomodo erit Una illa Fabula, quæ res adeo diſpares diverſaſque complectitur?

M. Erit illa Una, ſi tanta ſit illarum rerum omnium inter ſe connexio, ut in unum aliquid videantur coaleſcere; ſi, cum loco movetur aliquid, aut reſecatur, non bene ſibi conſtet Fabula. Laudat Homerum Philoſophus, quòd ſive naturâ duce, ſive arte in Odyſſeam non concluſit ea Ulyſſis facta, quæ alia ex aliis non ſatis penderent. Eâ certè laude florere di-

c. 6.

tenda eſt Æneis ; cui , ſi v. g. Troiani excidii , vel Æneæ per ſeptem annos peregrinationis narrationem detrahas , â Didone tam appoſitè expetitam : ut quis ac quantus vir tenderet in Italiam , planè liqueret ; vel ſi ludorum celebritatem, qui ad poſteros tranſmitti deberent , ſubducas ; vel ſi deſcenſum ad inferos , ubi tam multa de Romano, quod fundaturus erat, Imperio didicit Æneas , ſilentio prætermittas : aliquid certè in ea Fabulâ deſiderari ſentias.

D. Quomodo Magna erit Fabula epica?

M. Philoſophus Epopæïam comparat cum animali , quod quamvis elegans , ſi puſillum eſt , bellum vocari poteſt , non pulchrum : ſin præter modum excreverit , monſtrum fiet ; debet videlicet naturali florere magnitudine. Ita ſe habet Poema , quod nec brevius , nec longius eſſe oportet : ſed ita temperatum, ut oculos magnitudine impleat , non fugiat. c. 5.

Quæ cùm universè dicta ſint , propriè magis, ac definitè aliquid de juſtâ Epopœïæ magnitudine ſtatuendum eſt : monendumque imprimis aliam eſſe Actionis, aliam Fabulæ magnitudinem ; de primâ non agi hoc loco , quæ in eo ſita eſt, ut habeat Actio Initium, Medium, & Finem ut ſupra docuimus : ſed de alterâ inſtitutam eſſe quæſtionem , ac proinde viden- c. 2. §. 3.

dum, quæ ſit illa magnitudo Fabulæ.

D. Quænam eſt igitur hæc Fabulæ epicæ magnitudo?

M. Duplicem item illam facit Philoſophus unam Actionis quam vocat, non nudæ, aut ſuo carentis ornatu, ſed compoſitæ; alteram quantitatis.

D. Quænam eſt magnitudo Actionis compoſitæ?

M. In eo poſita eſt ut uno circiter anno geſta fuerit, quæ eſt Actio primaria; ſic Iliadi annum dedit Homerus ex animadverſione Mambruni, Odyſſeæ tantum quinquaginta dies idem attribuit, Æneidi quatuor menſes ſupra unum annum conceſſit Virgilius. Sed Epiſodia, aliáque adjectitia ornamenta nullis definiuntur temporis limitibus: cùm Ilias novem annis, Odyſſea undeviginti res geſtas comprehendat, & Æneis quidquid interfluxit ab heroicis Æneæ temporibus ad ætatem Auguſti Imperatoris.

Diſſert. perip. q. 7. n. 7.

D. Quænam eſt magnitudo quantitatis?

M. Poſita eſt hæc in numero verſuum, qui ad dena fere millia excurrit in Æneide, duodena excedit in Odyſſeâ; octo vel novẽ Tragœdias vulgò dicitur æquare verſuum numero Epopœïa. Sed de hoc argumento redibit ſermo inferiùs, cùm de magnitudine dramatis diſputabitur.

D. Unde accerſetur majeſtas epicæ Fabulæ?

M. Ex triplici potiſſimùm capite 1. ex

mirabili peripetiarum, agnitionum, epiſodiorum, machinarumque contextu. 2. ex narratione dramaticâ cùm perſonas loquentes, agenteſve adducet Poeta. 3. ex dictione illuſtri ac ſplendidâ, de quâ dixímus ſuperiùs Id. c. 10. §. 3.

§. II.

Fabulæ Epicæ Partes.

D. Quæ ſunt partes Fabulę epicæ?

M. Duæ aſſignantur, Nexus nimirum, & Solutio, Gallicè, *l'Intrigue, & le Dénoüement.*

D. Quid eſt Nexus Fabulæ?

M. Eſt ea pars, quæ ab initio Fabulæ ad eam uſque partem excurrit, quà tranſit Poeta ab infelicitate ad felicitatem in Epopœïâ, vel contrâ à felicitate ad infelicitatem in Tragœdiâ. Ariſt. c. 16.

D. Quid eſt Solutio?

M. Eſt altera pars Fabulæ, quæ ab illo tranſitu ad uſque finem pertinet v. g. quidquid in Homeri Iliade certamen antecedit, quo decertavit cum Hectore Achilles, in Nexu ponitur: ipſum verò certamen eſt in Solutione; item in Æneide quęcunque Æneæ & Turni monomachię præmittuntur, ſunt in Nexu; ipſa monomachia in Solutione eſt.

D. Quid potiſſimùm obſervandum eſt circa Nexum Fabulæ?

M. Ne varia ſic texantur epiſodia, quæ in Nexum cadunt potiſſimùm; ut animum auditoris delectando longiùs aberrent ab Actione primariâ, aut a fine poematis ſint prorſus aliena. Sic Taſſus in amoribus Reginaldi & Armidæ, qui nihil ad Godofredum Bullonium pertinent, fuit prolixior; breviùs certè & conſultiùs amores Didonis & Æneę attigit Virgilius, ubi appoſitè omnia committuntur.
D. Quid obſervandum eſt circa Solutionem Fabulæ?
M. Primum, ùt ſi quæ ſint in Solutione epiſodia, ne longiùs petantur illa, ſed ſponte quaſi oblata, & è re nata eſſe videantur; alterum, ut ea ſint brevia imprimis: quandoquidem in Solutione ad finem anhelat auditoris animus, quem proinde longioribus epiſodiis morari minimè conuenit.
D. Licetne adhibere Machinam in Solutione Fabulæ?
M. Alii negant, affirmant alii. Qui negant ſuam 1. ex eo capite tuentur ſententiam, quod ſolutio facta per machinā Epopœïę fini maximè officiat. Nā quî poterit ad Actionis imitationem vir princeps impelli, cui ſe ſentiat planè imparem: cum intelligat auxilio ſe pluſquam humano ad ſimile aliquid ſuſcipiendum indigere? 2. authoritatem obtendunt Ariſtotelis, qui vult fieri Solutionem non per machinam,

ſed ex veriſimili, id eſt, ratione natura-li, quâ res exire ſolet. c. 12.

Qui verò affirmant, aiunt nihil obſtare quominus per machinam ſolvatur Epopœïæ Fabula. 1. ad imitationem Actionis poſſe impelli viros principes, in quâ externo quidem numinis alicujus auxilio adjuvatur Heros, dum otioſus ille Heros non remaneat, ſed præſtet per ſe plurimùm, unde feliciter cedat præclarè factum. 2. Sic clauſiſſe Epopœïas præſtantiſſimos Poetas; eſſe v. g. machinam in Odiſſeæ clauſulâ, quæ Minervæ ope ſolvitur; eſſe in Æneide, ubi Turni cædes Jovis ductu & auſpicio, atque etiam Furiæ miniſterio conficitur. 3. Ariſtotelis præceptionem maximè locum habere in Tragœdiâ, in Epopœïâ non item; ratio eſt quia in Epopœïâ cùm lateat magis machina, quàm in Tragœdiâ, ubi machinâ Dii è cœlo delapſi in theatrum producebantur: magis certè animos feriebat ſubjecta oculis ea machina in Tragœdiâ, quàm ſuſcepta auribus in Epopœïâ; ac proinde minùs erat ferenda in Tragœdiâ quàm in Epopeïâ. Vide Frizonium qui tam fusè, quàm doctè eo de argumento agit in poeticâ in diſſertatione de narratione. l. 2.

§ III.

Fabulę Epicę Diſpoſitio.

D. QUænam eſt Fabulæ epicæ Diſpoſitio?

M. Duplex eſt illa Diſpoſitio, una rerum, partium altera.

D. Quęnam eſt Diſpoſitio rerum?

M. Intelligitur illa Diſpoſitio è celeberrimâ inter magni nominis in re poeticâ authores ortâ dudum contentione: quorum alii volunt rerum, prout contigere, ſervari ordinem naturalem; alij contendunt eundem debere perturbari, unde quęſtio extitit, an Poeta, ut Hiſtoricus, hunc ſeruare debeat narrandi ordinem: ut quodcumque primùm contigerit, narret primùm, & in ultimum locum conjiciat, quæ poſtremò facta ſunt; vel contrà, an debeat relicto naturali ordine pro arbitratu ſuo â mediis, aut etiam poſtre mis auſpicari. Rationes, quibus utraque Sententia nititur hîc refero.

Pro perturbatione ordinis naturalis. 1. Stat Horatius qui Antimacho vitio vertit, quod ab initio Actionis fuerit exorſus, & Homero laudi tribuit, quòd ſecùs fecerit, qui

In Arte. *Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri*
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo.

Semper ad eventum feſtinat, & in medias res,
Non ſecus ac notas, auditorem rapit.

Idem ſentiunt Macrobius, Vida, Scaliger, & alij, qui de Poeticâ ſcripſere. 2. quia in eo videntur inter ſe differre debere Poeta & Hiſtoricus, ut perturbatum unus; naturalem alter narrandi ordinem ſectetur. 3. quia hæc perturbatio ordinis ad animorum facit expectationes, ſuſpenſioneſque, quas Poeta quærit ſtudioſiùs. 4. quia ſic demum narraverunt Poetæ præſtantiſſimi Homerus, & Virgilius: quorum prior non ab Helenæ raptu, aut ab initio belli Troiani, ſed ab irâ Achillis, quæ jamdiu cœptâ Troiæ oppugnatione in Agamemnonem exarſit, opus inchoat; alter Æneæ navigationem, erroreſque narraturus, à ſeptimo anno peregrinationis initium ducit carminis. *Vix è conſpectu ſiculæ telluris, &c.*

Contra tamen pro naturali ordine ſentiunt alij bene multi, quibus conſentit Mambrunus in Deſſertatione peripateticâ de Epopœïâ. Adducunt illi primùm Philoſophi authoritatem, qui ſancit eum ordinem ab Epico Poetâ retinendum eſſe, ut Fabula ab ineunte Actione incipiat, continuetur, & cum eâdem deſinat. Part. 2. quæſt. 2

2. Suam ſententiam multiplici ratione confirmant. 1. Natura ſuis quæque locis diſponit; igitur & ars naturæ æmu-

la. 2. Poema inſtar animantis obtinet: quod certè, ſi caput pectoris locum, aut pedum invadat, monſtrum fiet. 3. argumentum Epopoeïæ breve eſſe debet; quomodo breve illud erit, ſi plurium annorum res geſtas complectatur. 4. Epiſodiis nullus erit locus, ſi omnia per ſe ad Fabulæ conſtitutionem pertineant.

3. Contendunt neque Homerum, neque Virgilium perturbatè narraſſe; & primùm quidem Homero non fuiſſe propoſitum in Iliade Troiæ excidium, ſed Achillis iram, quæ rem Græcorum ante Troiam inclinatam reſtituit; idque conſtare ex ipſo principio, & invocatione *Iram cane Dea Pelidæ Achillis*: neque in Odyſſeâ propoſitos fuiſſe omnes errores Ulyſſis, ſed navigationis partem tantùm, quod itidem ex proœmio patet in hunc modum exeunte *Horum partem Dea Filia Jovis dic & nobis*; quæ autem intexuntur Iliadi Achillis iram & ſimultatem antecedentia tempore, quæ in Odyſſeâ de Polyphemo, de Circe, de Ulyſſis deſcenſu ad inferos, habenda eſſe in Epiſodiis. Idem ſtatuunt de Æneide, nempe ſeptimum duntaxat annum navigationis Æneæ ſuſcipi à Virgilio narrandum cum appulſu in Italiam, & fatali ad conſtituendum imperium de Turno victoriâ; narrationem verò excidij Troiani apud Didonem, aliàque ejuſmodi antecedentia ſep-

timum navigationis annum in Epiſodiis reponenda eſſe.

4. Itaque præcipiunt peti aliunde Poetæ ab Hiſtorico diſcrimina. Hiſtoricus Verum quà verum, Poeta Verum vel Veriſimile quà veriſimile tantùm ſectatur; plures Actiones primarias Hiſtoricus, unam Poeta proſequitur; ab Epiſodiis ſibi temperat Hiſtoricus, quibus liberaliter indulget Poeta, in id tamen ambo conveniunt, ut ne in Epopœïà magis aliquid, quàm in Hiſtorià perturbatè narrari poſſit.

D. Quid tandem ſtatus eà de re ſentiendum?

M. Eòdem puto utramque recidere ſententiam, ac proinde non tam de re hîc quàm de voce diſputari; nimirum quo nomine appellanda ſit ejuſmodi narratio, ambigitur; cum in id omnes conſentiant optimè fuiſſe inſtitutum narrandi ordinem ab Homero, Virgilioque uſupatum, rerumque permixtionem perbellè cadere; verum alij contendunt non ideo perturbari ordinem dicendi naturalem, alij perturbari volunt. Quæ ut concilientur inter ſe, dicendum videtur, non perturbatè narrari, ſi ſpectetur ſejuncta ab epiſodiis Actio primaria: perturbatè verò narrari, ſi omnia ſimul accipiantur, neque à primarià Actione ſecernantur epiſodia.

D. Jam verò quis ordo Partium ſervandus eſt in Fabulâ epicâ?

M. Poſteaquam Poeta Actionem, qualem deſcripſimus, animo informavit, perſonarum mores, & officia excogitavit, epiſodia, peripetias, agnitiones & machinas commentus eſt, & ſuum cuique locum deſtinavit: ad opus tandem agreditur. 1. proponendo quid canendum ſuſcipiat. 2. invocando numen aliquod, cujus afflatu arduum opus perficiat. 3. rem totam narratione proſequendo. Denique epilogum aliquando ſive perorationem attexendo. Unde 4. Epopœïæ partes exiſtunt Propoſitio, Invocatio, Narratio, & aliquando Peroratio, de quibus omnibus modò nobis agendum eſt.

CAPUT IV.

De Propoſitione Epopœiæ.

D. Quid eſt Propoſitio Epopœïæ?

M. Eſt prima pars Poematis epici, in quâ Poeta breviter proponit, & ſummatim, quid in reliquo poemate ſit dicturus.

D. Quæ ſunt dotes illius Propoſitionis?

M. Quod Rhetores in Orationis Exordio præcipiunt, ut appoſitè, ut breviter, ut verecundè, ut accuratè contexatur: idem

omnino de Propoſitione Epopœïæ, quæ eſt ejus Exordium, dicendum eſt.

D. Quomodo appoſitè præmittetur Propoſitio?

M. Si non vagè, ſed propriè, congruenterque argumento prætexatur, id eſt ſi rei caput deſignetur primis verſibus; talis eſt Propoſitio Æneidos.

Arma virumque cano Troię qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Lavinàque venit
Littora.

Interdum etiam aliquid Propoſitioni ſubiungitur, quod extra propoſitionem quidem ſit: ſed valeat ad gratiam principis vel populi aucupandam, ut iſtud apud Virgilium

genus unde Latinum
Albanique Patres, atque altæ mœnia Romæ.

D. Quomodo brevis erit Propoſitio?

M. Si non excurrat latiùs in iis, quæ parum ad rem faciunt; ea enim tantùm adhibenda ſunt, quæ valeant ad docilitatem, & attentionem comparandam cum aliquâ, ſi opus eſt, benevolentiâ. In legem brevitatis peccat Jovianus Pontanus in principio Uraniæ.

Qui cœlo radient ignes, quę ſidera mundo
Labantur tacito, ſtellis quibus emicet ingens
Signifer, &c.

Ubi vides crebram ejuſdem rei expreſſionem, ignes, ſidera, ſtellas, cœlo, mundo tacito &c. quæ omnia eòdem reci-

dunt. Quantò aptius eſt initium Georgicon Virgilij!

Quid faciat lętas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere Męcenas, ulmiſque adjungere vites
Conveniat: quę cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori, atque apibus quanta experiētia parcis
Hinc canere incipiam,

Hic nihil redundat, ſed libri Georgicon ſinguli ſingulis fere numeris, aut inciſis deſignantur. Peccat item Lucanus contra brevitatem initio Pharſaliæ: ubi ſtatim effunditur, ac longâ declamatione conqueritur, & renovatam Propoſitionem Invocationi ſubnectit.

Fert animus cauſas tantarum expromere rerum
Immenſumque aperitur opus.

Tum cauſas illas ampliſſimè exponit quæ ſtrictim, ac leviter attingendæ fuerunt; quod ſanè prudenter obſervatur à Virgilio initio Æneidos

Vrbs antiqua fuit; Tyrii tenuere Coloni, &c.

Verùm alia eſt prorſus ratio Panegyricorum, ubi exordimur aliquādo â deſcriptione, vel propoſitâ quæſtione latiùs excurrimus, ut videre eſt apud Claudianum in panegyricis. Ratio brevitatis eſt in Propoſitione, quod apertè agat Poeta, neque veteratorio quodam flexu, ut Orator, indigeat ad animum auditoris demerendum, qui ubi cognovit quâ de re ſit agendum in poemate, ſtatim ad narrationem feſtinat.

D. Quomodo verecundè & modeſtè fiet Propoſitio?

M. Si abſit omnis ingenij, doctrinæque jactatio, omnis granditas ac tumor, & exquiſitior ornatus. Cyclicum Poetam ſeu circumforaneum, qui Carmen in Coronâ ad gloriam aucupandam recitabat, acriter reprehendit Horatius quod ſic exorſus fuiſſet. in Arte.

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.

adjungit mox

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?
Parturient montes, naſcetur ridiculus mus.

Deinde prædicat Homerum, qui modeſtiùs Odyſſeam incipit, & paulatim aſſurgit magnificentiùs.

Quantò rectiùs hic, qui nil molitur ineptè?
Dic mihi Muſa virum captæ poſt tempora Troiæ
Qui mores hominum multorum vidit & urbes.
Non fumum ax fulgore, ſed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut ſpecioſa dehinc miracula promat
Antiphatem, Scyllamque, & cum Cyclope Charybdim.

Initium Pharſaliæ affectatius videtur & tumidius.

Bella per Emathios pluſquam civilia campos
Juſque datum ſceleri canimus; populumque potentem
In ſua victrici converſum viſcera ferro,
Cognataſque acies, & rupto fœdere regni
Certatum totis concuſſi viribus orbis
In commune nefas, infeſtiſque obvia ſignis

Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.

Quæ carmina, ut nihil dicam de voce *pluſquam* initio poematis uſurpatâ, tam vaſta ſunt, ſonantia, tumida: ut fateatur Scaliger ſe videri ſibi audire Lucanum non tam canentem, quàm latrantem. Nihilo fuit verecundior Statius in principio Achilleidos

Magnanimum Æacidem, formidatamq; Tonanti
Progeniem, & patrio vetitam ſuccedere cœlo
Diva refer.

Ubi verſu primo ſexies literám *á* repetitam habes, tres continuas voces tetraſyllabas, quæ negotium faceſſant pronuntianti. Turgidus eſt quoque Claudianus in Propoſitione Carminis de raptu Proſerpinæ

Inferni Raptoris equos, afflatáque curru
Sidera tænario, caligânteſque profundæ
Iunonis thalamos audaci promere cantu
Mens congeſta jubet.

D. Quomodo erít accurata Propoſitio?

M. Si neque tumida, neque jacens, neglectáque ſit; perinde ergo vitanda eſt nimia cura, & nulla. Languidior paulò videtur hæc propóſitio Silij Italici de bello Punico 2.

Ordior arma, quibus cœlo ſe gloria tollit
Æneadum, patiturque ferox œnotria jura
Carthago. Da muſa decus memorare laborum &c.

CAPUT V.

De Invocatione Epopœiæ.

D. QUid eſt Invocatio in Poemate Epico?

M. Eſt ea pars Poematis Epici, in quâ numen aliquod invocatur: cujus afflatu Carmen, quod per ſe arduum eſt, & humano ingenio majus habetur, tandem perficiatur. Quæ Invocatio attentionem & admirationem commovet, atque etiam ſummam operi conciliat authoritatem, ut quaſi divinitus, quæ canuntur, poſtmodum efferantur.

D. Eſtne ſemper adhibenda Invocatio?

M. Cum grave aliquod ſcribitur poema, illa adhibetur; in minoribus verò poematis, maximè in panegyricis frequenter omittitur.

D. Sejungitur-ne Invocatio à Propoſitione?

M. Sejungitur aliquando, aliquando cum illâ involvitur. Latini Epici ut plurimum ſejungunt; ſic apud Virgilium poſt hanc propoſitionem *Arma, Virumq; cano, &c.* Sequitur Invocatio, *Muſa mihi cauſas memora, &c.* Græci vulgo Invocationi Propoſitionem implicant; ſic Homerus orditur Iliadem *Iram cane Dea Pelidæ Achillis, &c.* Sic Odyſſeam, *Virum*

mihi dic Muſa, &c. Atque etiam apud Latinos Lucretius, Statius, Vida, & Virgilius ipſe in ecclogis Invocationem cum Propoſitione permiſcent. Id autem fit oportunè, cum opera principibus inſcribuntur viris, quos honorificè ſtatim appellamus.

D. Repetitur-ne Invocatio in decurſu Poematis?

M. Repetitur cum res gravior dicenda occurrit: ac tum comparatur attentio, cùm ſignificatur tanti rem eſſe; ut opus ſit divino quodam afflatu ad eam pro dignitate exponendam. Sic Virgilius in ſingulis Georgicis Invocationem, quam ipſo in limine operis generalem inſtituerat, inſtaurat pro rerum naturâ tractandarum; ſic in 6. Æneid. inferos deſcripturus, Deos inferorum invocat.

Dii, quibus imperium eſt animarum, umbræque ſilentes,
Et chaos, & phlegeton, loca nocte ſilentia latè,
Sit mihi fas audita loqui: ſit numine veſtro
Pandere res altâ terrâ, & caligine merſas.

Clariſſima eſt quoque illa Invocatio è 6. libro petita: ubi ad alteram ſui partem inſtituti, vitamque Æneæ bellicoſam agreditur.

Nunc agè qui Reges, Erato, quæ tempora rerum
Quis Latio antiquo fuerit ſtatus: advena claſsem
Cum primùm Auſoniis exercitus appulit oris
Expediam, & primæ revocabo exordia pugnæ

Tu vatem, tu Diva mone.

D. Qui ſunt invocandi in poemate?

M. Ethnico Poetæ profana &, commentitia numina liceat invocare; at Chriſtiano Divinus Spiritus, Chriſtus Servator, Virgo Deipara, Angelus Tutelaris, aut is, cujus res geſtæ canuntur, Vir Sanctus implorandus eſt. Item ſi res præclarè geſtas Ducis alicujus, aut Principis ſcribimus, aut ſi illi opus dicamus; commodè ille poteſt invocari, uti exemplo ſuo docuit Virgilius in 1. Georg. his luculenris carminibus

Tuque adeo, quem mox quę ſint habitura Deorū
Concilia, incertum eſt, Urbiſne inviſere Cæſar
Terrarumque velis curam, &c.

Sic Lucanus Neronem in Pharſaliâ, Valerius Flaccus initio Argonauticon, & Statius initio Thebaidos Domitianum invocant. Atque hic obſervandum eſt licere Poetæ Chriſtiano in Sacro poemate muſas uſurpare pro poeticâ facultate, pro ſacro impetu, atque enthuſiaſmo, Jovem pro cœlo, Neptunum pro mari, pro bello Martem; adeoque hæc aliáque his ſimilia hoc ſenſu accepta poſſe poematis de Chriſtianis myſteriis ſcriptis inſeri.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAPUT VI.

De Narratione Epopœïæ.

D. Quid eſt Narratio Epopœïæ?
M. Eſt pars, ſeu potiùs corpus poematis: cui Propoſitio & Invocatio quaſi facem prçferunt, parantque attentionem, & docilitatem. Cum autem non tam Verum, quàm Veriſimile poetæ ſit propoſitum: ſic non tam rei geſtæ quàm velut geſtæ expoſitio dici debet hæc Narratio.
D. Quid eſt ſpectandum maximè in illâ Narratione?
M. Cùm tam latè pateat, ut totum poema exhauriat: cadunt in illam quæ hactenus omnia de Epopœïâ, atque etiam de poeſi universè ſumptâ diximus. Quare addenda ſunt aliqua duntaxat circa proprias, quæ vulgò aſſignantur, illius dotes
D. Quæ ſunt illę dotes?
M. Tot Epicæ, quot Oratoriæ Narrationi dotes tribuuntur: Brevitas, Perſpicuitas, Probabilitas, & Suavitas.
D. Quod ſenſu narratio Epica debet eſſe brevis?
M. Eo ſenſu, ut crebriores, prolixioreſque digreſſiones ne adhibeantur, maximè ſi ad rem parum faciunt; arguitur Catullus, quod dimidium Poematis de nuptiis Pelei & Thetidos in deſcriptione veſti

veſtis, Ariadnæque fabulâ conſumpſerit; ut nihil deductum longiùs, ſic nec repetitum faſtidioſiùs, aut quæſitum ambitioſiùs afferatur; Fabulę epicę, qualem deſcripſimus, ſervetur magnitudo; quæ longior non erit, ſi nihil adducatur inane, quod recidi poſſit. Nam & acutè Martialis

Non ſunt longa, quibus nihil eſt, quod demere poſſis: l. 2. Ep. 55.

Sed tu Coſconi diſticha longa facis.

D. Quomodo debet eſſe perſpicua Narratio?

M. Si alludatur quidem ad fabulas, & hiſtorias, ſi uſurpentur helleniſmi, ſeu formæ loquendi à Græcis deſumptæ: ſed ita tamen, ut à quovis non imperito facilè intelligantur; ſi vocabula obſoleta, & ex altiſſimis antiquitatis ruderibus effoſſa, ac proinde obſcura vitentur. Sanè ut quiſque diſertiſſimus eſt, ita loquitur apertiſſimè; ſed ſat multa eo de argumento tradidimus ſuprà in Dictione poeticâ. c. 10. §. 3.

D. Quomodo debet eſſe Probabilis illa Narratio?

M. Eo ſenſu, ut ſit veriſimilis; nihil debet magis cavere Poeta, ut jam ſæpe docuimus. Itaque, quod recte monet Horatius,

Ficta voluptatis causâ ſint proxima veris, in

Nec quodcumque volet, poſcat ſibi fabula credi. Arte.

Et ut jam inde à principio docuerat

Pictoribus atque Poetis

Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas:
Scimus, & hanc veniam petimuſque, damuſque viciſſim;
Sed non ut placidis coeant immitia, non ut
Serpentes avibus jungantur, tigribus agni.

In locis, temporibuſque notandis, maximè vero in effingendis perſonis hujus veriſimilitudinis habenda eſt ratio

in Arte.

Ætatis cujuſque notandi ſunt tibi mores,
Mobilibuſque decor naturis dandus, & annis,

inquit idem Horatius, qui varios hominum mores luculenter ibidem deſcribit, de quibus & nos quantum ſatis eſt egimus ſuperiùs. lib. 1. c. 8 Ubi tamen velim advertas non tam arctis circũdari terminis probabile, ut locus non ſit Admirabili, quod in poemate ſpectatur imprimis.

D. Quomodo ſuavis erit Narratio Epica?

M. Si elegantiâ, & jucunditate verborum ſonantium, leniumque floreat, quod de oratione monet Tullius: ſi neque aſperos habeat concurſus, neque disjunctos atque hiantes: ſi ſit circũſcripta non longo anfractu, ſed ad ſpiritum vocis apto: ſi eodem ſemper tenore non decurrant carmina. Item ſuavis erit, ſi intexantur hypotypoſes, ſuſpenſiones, metaphoræ, exclamationes, & admirationes; ſi interponantur motus animorum, mores & colloquia perſonarum, obliquæ orationes, exitus inopinati, dolores, lætitiæ, metus, cupiditates, iracundiæ pro re-

rum varietate. Sed nihil ad ſuavitatem accommodatius eſt, quàm idonea, rebuſq; ipſis conſentanea modulatio numerorum, de quâ egimus in Dictione poeticâ.

Atque hæc de generali Narratione, quæ corpus efficit poematis; peculiaribus tamen, quæ huic intexuntur narrationibus eadem pro ratâ portione conveniunt; eximia illiuſmodi narrationum habes exempla apud Frizonium & in gravi, & in temperato genere. lib. 2. de Poemat.

CAPUT VII.

De Epilogo Epopœïæ?

D. APponitur-ne Epilogus, & quaſi peroratio Epopœïæ?

M. Apponitur, non ſemper quidem, ſed aliquando tamen & Epopœïæ, & aliis Poematis: atque etiam interdum in ipſo decurſu operis poſt aliquod nobile factum. Ita Virgilius in 9. Æneid. narratâ Niſi, & Euryali celeberrimi paris amicorum cæde, rem hoc Epilogo ſive epiphonemate concludit.

Fortunati ambo, ſi quid mea carmina poſſunt:
Nulla dies unquam memorì vos eximet ævo;
Dum domus Æneę Capitolî immobile ſaxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

In fine ſępius ſuorum operum Epilogum uſurpant Poetæ variis modis. Nam

aliquando indicant ea, quæ cecinerunt; & temporis, loci, ætatis, occupationum ſuarum aliquam mentionem attexunt; ita Virgilius in fine Georgic.

Hęc ſuper arvorum cultu, pecorumque canebam,
Et ſuper arboribus: Cęſar dum magnus ad altũ
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura, viamque affectat olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis otĩ,
Carmina qui luſi paſtorum, audaxque juventâ
Tityre te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

Virgilium Scævola Sammarthanus in fine Pædotrophiæ canit.

Hæc ego Pictonicis quondam ſecretus in agris
Buxiferos inter colles, & confraga ſaxa
Numen ubi dabat ipſe loci gratiſſimus horror,
Cantabam; exili quà ſe vagus amne per herbam
Clanus agit ſenſim, & ſinuoſo littore ſerpit;
Tempore quo veteri deductus ab Hectore ſanguis
Henricus nova ſpes hominum, nova cura Deorũ
Gallica Sarmaticis forti conjuncta gerebat
Sceptra manu, &c.

Aliquando gratulantur, & immortalitatis ſpe ſibi blandiuntur; ſic Ovidus in fine Metamorphoſeon canit,

Jamque opus exegi, quod nec Iovis ira, nec ignes
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetuſtas;
Cum volet illa dies, quæ nil niſi corporis hujus
Ius habet, incerti ſpatium mihi finiet ævi:
Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra ferar, nomenque erit indelebile noſtrum.

In eundem ſenſum librum tertium carminum claudit Horatius.

Exegi monimentum ære perennius,
Regalique ſitu pyramidum altius:
Quod nec imber edax, aut aquilo impotens
Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, & fuga temporum.
Non omnis moriar, &c.

Modeſtiùs ſuam Thebaida affatur Statius in fine:

Durabiſne procul, dominoque legêre ſuperſtes
O mihi biſſenos multùm vigilata per annos
Thebai? jam cœptæ præſens tibi fama benignum
Stravit iter, cœpitque novam monſtrare futuris.
Iam te magnanimus dignatur noſcere Cæſar,
Itala jam ſtudio diſcit, memoratque juventus.
Vive precor, nec tu divinam Æneida tenta,
Sed longè ſequere, & veſtigia ſemper adora;
Mox tibi ſi quis adhuc prætendit nubila livor,
Occidet, & meriti poſt me referentur honores.

Aliquando Poeta miſſionem petit à Muſis, laboris diuturnitatem cauſatus, & in alicujus laudes digreditur; ita Frizonius Carmen abſolvit de Pace ſive de Inſulâ fortunatâ.

Emeritæ hîc demum ſtatio beneſida carinæ,
Hic longi requies curſûs. At tu inclyte Iuli,
Nam quid diſſimulo? Genius tu pacis Haroo
Cum magno adverſas componens Fœdere gentes,
Ceu Gemini implacidos tranquillant lumine fluctus,
Ecce alium ex alio rapis indefeſſe laborem.

Epilogum Epopœïæ minimè neceſſarium eſſe demonſtrant Ilias, Odyſſea & Æneis, quæ ipſâ narrationis abſolutione concluduntur.

INSTITUTIONUM POETICARUM.

Liber III.

De Dramate.

D. EPICAM Poeſin excipit proximè Dramatica: de quâ ſic diſputabimus, ut in Poema Dramaticum univerſè primùm, deinde in ſingulas ejus ſpecies inquiramus: ac pro inſtituto dicendi ordine definitionem, materiam, formam, partes, finem, aliaſque, quæ ipſum tum generatim, tum ſingulatim afficiunt, proprietates breviter exponamus.

CAPUT I.

Definitio Poematis Dramatici.

D. Quid eſt Poema Dramaticum?

M. I. Si vocis etymon ſpectes, à

voce græcâ *δρᾶν*, latinè *agere* dicitur Poema Dramaticum ; quod totum ſit in actione: unde Actores vocantur ii, qui eo in Poemate colloquuntur.

2. Si rei definitionem quæras, eſt Imitatio Actionis unius, totius, juſtę magnitudinis, veræ vel falſæ, veriſimilis, inſignis vel vulgaris, felicis vel infelicis; quę metro, & harmoniâ, non narrando, ſed agendo vel quoſdam animi affectus excitat & perpurgat, vel vitæ privatæ exemplum proponit.

D. Explica, quæſo, ſingulas voces ?

M. 1. Dicitur Imitatio actionis, quia cum poeſis in imitatione actionum humanarum ſit poſita, ut initio docuimus: ſpecies quoque illius ſingulæ ejuſmodi actiones imitantur.

lib 1 cap 1

2. Dicitur Actionis unius, totius, juſtæ magnitudinis, veræ vel falſæ, veriſimilis, inſignis vel vulgaris, felicis vel infelicis : quibus verbis partim Dramatica Poeſis cum Epicâ convenit, cujus Actio eſt una, tota, magna, vera, veriſimilis, illuſtris, ac felix: partim ab eâdem diſcrepat, cùm Actio Dramatica poſſit eſſe falſa & vulgaris, ſi ſcribatur Comœdia; infelix ſi Tragœdia.

3. Dicitur Poema Dramaticum imitari metro & harmoniâ: quia inducuntur perſonæ colloquentes inter ſe, non ſolutâ, ſed illigatâ numeris oratione : cui

cantus in certis quibuſdam locis adjicitur.

4. Dicitur non narrando, ſed agendo imitari : quia nihil ipſe Poeta exponit, aut commemorat, ut in Epopœïà : ſed productis in ſcenam perſonis ſermonem tribuit, eaſque inter ſe agentes, negotianteſque exhibet.

5. Dicitur vel excitare ac purgare affectus, vel privatæ vitæ exemplum proponere : quibus verbis tum officium, tum finis poematis illius attingitur. Excitat enim, ac purgat affectus Tragœdia ; vitæ privatę proponit exemplum Comœdia ; mores utraque, ut omnis poeſis, rectè inſtituit.

CAPUT II.

De Materiâ Poematis Dramatici.

D. QUænam eſt materia Poematis Dramatici ?

M. Eſt Actio una, tota, magna, vera vel falſa, veriſimilis, inſignis vel vulgaris, felix vel infelix.

D. Quo ſenſu debet eſſe Una, & Tota illa Actio ?

M. Eo ſenſu, ut nec in plures actiones primarias dividatur, nec ſuo initio, medio, ac fine careat, ut ſuprà docuimus. l. 2. c. 2. §. 2. & 3.

D. Quo ſenſu debet eſſe Magna ?

M. Eo ſenſu, ut eò uſque creſcere poſſit
ac debeat: donec tandem pro rerum na-
turâ; quæ aguntur, neceſſariò, vel com-
modè mutatio inferatur in Fabulâ imple-
xâ; & in ſimplici juxta naturalem rerum
c. 3 exitum finis imponatur, qui ſupremus eſt
§. 1 Actionis terminus; qualis ſit ille, patebit
ex dicendis inferiùs.

D. Quomodo erit Vera vel Falſa?

M. Si verè contigerit, aut non conti-
gerit; quando autem, & quatenus veritas
vel falſitas Actioni Dramaticæ conve-
c.8.& niat, dicetur poſtea, cùm agetur de Tra-
12. gœdiâ, & Comœdiâ.

D. Quo ſenſu debet eſſe Veriſimilis?

M. Eo ſenſu, ut nihil afferatur, quod ſit præter naturalem rerum ordinem, ſpectatis circumſtantiis, in quibus dicitur illa actio contigiſſe. Ubi duplex diſtingui ſolet Veriſimile; unum, quod dicitur generale: ut quid debuerit, aut potuerit agere Rex, Imperator, Ambitioſus, Iracundus, &c. alterum, quod particulare vocatur, ut quid Alexander, Cæſar, aut quivis alius geſſerit. Atque etiam illud utrumque Veriſimile vel ordinarium eſt, quòd tam ſæpe accidat, quàm contrarium; vel extraordinarium, quòd rariùs quidem, ſed probabiliter tamen accidat; ſic callidior à minùs callido fallitur, fortior à minùs forti aliquando vincitur.

D. Quomodo Actio illa Inſignis erit, vel Vulgaris?

M. Talis erit vel ratione ſui, vel ratione agentium perſonarum; quid conveniat Tragœdiæ, quid Comœdiæ, explicabitur inferiùs. c. 9.

D. Quomodo erit Felix, vel Infelix illa Actio?

M. Ratione exitûs felicis, vel infelicis ſolet hîc appellari felix, vel infelix Actio; adeoque felix eſt, quæ licet multas contineat turbas, fortunato tamen exitu concluditur: & contrà infelix illa eſt, quæ quamvis proſperè admodum in decurſu ſuccedat, luctuoſo tamen fine terminatur. Quatenus autem Actioni Tragicæ vel Comicæ congruat felicitas, aut infelicitas ſuis locis exponetur. c. 8. Ad Formam c. 12. veniamus jam Poematis Dramatici, eáquæ proferamus, quæ de illâ universè, quatenus ad Tragœdiam & Comœdiam ſimul pertinet, uti fecimus de ejus Materiâ, tradi commodè poſſunt.

CAPUT III.

De Formâ Poematis Dramatici.

D. Quæ eſt Forma Poematis Dramatici?

M. Eſt Fabula, ſive Compoſitio Actionis: in quâ, ut in Epicâ conſiderandæ ſunt Dotes, Partes, & Diſpoſitio?

D. Quæ ſunt Dotes Fabulæ Dramaticæ?

M. Prima eſt Unitas, altera Simplicitas, tertia Magnitudo.

§. I.

Unitas & Simplicitas Fabulæ Dramaticæ.

D. IN quo poſita eſt Unitas Fabulæ Dramaticæ?

M. In tantâ partium omnium, rerumque diverſarum inter ſe connexione, ut in unum aliquid videantur coaleſcere. Nam ut domus, quamvis conſtet ex pluribus, fit tamen una ex aptâ eorum omnium conjunctione: ſic Fabula dramatica fit una ex plurium aptè inter ſe connexo-
lib.2. rum complexione, ut docuimus in Fa-
cap.3 bulâ Epicâ.
§. 1. *D.* Quomodo ſimplex eſſe debet Fabula dramatica?

M. Geminam tribuit huic voci notionem Philoſophus, qui Fabulam ſimplicem
c. 9. modò duplici, modò opponit implexæ.
Poet. Fabula ſimplex, quę duplici opponitur, eſt ea, in quâ oritur unus ſtatus eorum, de quibus eſt Fabula: qui è felicibus infelices, aut contrà ex infelicibus felices exiſtunt. Duplex verò ea eſt, in quâ alij felices, infelices alij evadunt, uti fit in Odyſſeâ, ubi felix Ulyſſes, Proci infelices; & in Æneide felix Æneas, Turnus infelix efficitur. Atque hoc ſenſu ſim-

plicem Fabulam eſſe vult Ariſtoteles in Dramate; aut ſaltem longè anteponit duplici; quòd multò magis valeat ad affectuum commotionem. Commoventur enim illi vehementiùs, cùm grandi omnes nullo excepto excipiuntur calamitate in Tragœdiâ; in Comediâ verò placet magis, qui lætus eſt omnibus Actoribus, ac fortunatus exitus. c. 13

Fabula ſimplex, quatenus opponitur implexæ, ea eſt, quæ eſt una continua ſic, ut ſine peripetiâ, id eſt, ſine manifeſtâ in contrarium mutatione, aut agnitione ad finem deducatur. Fabula verò implexa ea eſt, quæ cum peripetiâ ſive mutatione, aut agnitione, aut utrâque ſimul ad finem uſque procedit. c. 9.

D. Da exemplum utriuſque Fabulæ, ſimplicis, & implexæ?

M. Habes ſimplicem Fabulam in Aiàce Sophoclis, & Hercule furente Senecæ, & alibi paſſim multis in locis. Ibi enim nihil accidit præter expectationem; v. g. Aiax plenus animi, & contemptûs impatiens furit, poſteaquam verò ad ſe rediit, præ pudore ſibi mortem conſciſcit: eodem fere modo Hercules ſe gerit, niſi quòd ſuperſit.

Fabulæ implexæ eximium habes exemplum apud Senecam in Oedipo; ubi cùm Oedipum miſſus Corintho Senex adiiſſet: ut ſignificaret, Regem ipſum à Corinthiis

pronuntiatum eſſe,atque hac ratione gratiſſimum illi nuncium afferre ſe exiſtimaret, contrarium effecit. Paulatim enim intellexit ille, ſe & parricidam, & inceſtis Jocaſtæ matris implicatum nuptiis; atque hinc ſubitò, & præter omnium expectationem factus eſt infeliciſſimus. Ubi vides mirabilem peripetiam, ſimul & agnitionem. Atque hæc Fabula, quæ implexa dicitur logè præſtat ſimplici juxta mentem Philoſophi: qui præcipit Fabulam Dramaticam eſſe ſimplicem, quatenus videlicet illa duplici, non verò quatenus implexæ opponitur.

§. II.

Magnitudo Fabulæ Dramaticæ.

D. QUęnam eſt juſta Magnitudo Fabulæ Dramaticæ?

M. Quod oculis evenire ſolet,cum corpus videmus: idem planè accidit memoriæ,cùm dramaticam Fabulam excipimus. Ut enim, quæ vaſtiora ſunt, oculorum conſpectum, ſic memoriæ captum, quæ ſunt longiora, facilè excedunt: utriuſque verò facultatis vim, quæ ſunt minutiora, fugiunt. Atque hinc factum eſt, ut quemadmodum in omni corpore, ſic qualibet in Fabulâ dramaticâ juſta quædam debeat eſſe magnitudo: quam uno quaſi in-

Ariſt. c. 5.

tuitu complecti poſſit auditor: ne diſtracto in plura, aut obruto rerum multitudine animo remittant, ac frigeant, qui concitabuntur affectus. Quæ lex pro Tragicis poſita, valet etiam pro Comicis: ubi per affectuum commotionem privatæ vitæ rite inſtituendæ ratio quæritur.

D. Quare brevior eſſe debet Fabula dramatica, quam epica?

M. A fine utriuſque petitur ratio diſcriminis. In epicâ ſufficit ſic ſingulis inhærere partibus viros principes: ut repetito quaſi intuitu magnam præceptorum vim, & copiam, ad vitam rite informandam complectantur: donec percepto tandem felici Epopœïæ exitu ad ſimile aliquid ſuſcipiendum accendantur; quem finem huic poemati propoſitum eſſe ſuprà docuimus. Dramatica verò cùm debeat affectus concitare: debet quoque tota fere animo ſimul objici, ut vim ſuam omnem in concitandis illis affectibus poſſit exerere. l. 2. c. 2.

D. Quænam eſt igitur illa Magnitudo?

M. Præter aſſignatam ſuperiùs magnitudinem Actionis, quæ materiæ locum tenet, duplicem inſuper facit illam Philoſophus: unam Actionis compoſitæ, quæ Forma eſt, ſeu Fabula; alteram, quam vocat quantitatis. c. 2.

D. Quænam eſt magnitudo Actionis compoſitæ?

M. In eo poſita eſt, ut quę dicitur Actio
Ariſt. c. 2. primaria, uno ſolis ambitu contineatur, id eſt, ut unũ diem naturalé vel nullo modo, vel parum certè excedat, atque etiam ut breviori temporis ſpatio, putà duabus vel tribus horis poſſit definiri; immo eò perfectior, & convenientior erit illa Actio, quò magis accedet ad tempus, quo ſolet in ſcenâ exhiberi. Sed latiùs multò
c. 15. poſſunt excurrere, quæ adhibentur, Epiſodia: quamvis & rariora, & breviora eſſe oportebit, quàm quæ adjiciuntur in Epopœïâ: ne rerum multitudine, ac varietate animus diſtrahatur, atque obruatur ſic in dramate: ut ad primariam actionem non ſatis attendat, minúſque concipiat, qui debent hinc oriri potiſſimùm affectus. Atque eo ſenſu accipienda ſunt Philoſophi verba, cùm Tragœdiam inter, & Epopœïam id quoque aſſignat diſcriminis: ut certo quodam tempore Tragœdia, nullo definiatur Epopœïa.

D. Quænam eſt magnitudo Quantitatis?

M. Quantitas illa poſita eſt in numero verſuum: ad ducentos, trecentoſve ſupra mille, atque etiam apud Recentiores ad duo millia recenſentur: hæc autem lex optima fuerit, ut inter ternas & ſenas horas exhibeatur Drama: adeo ut nec brevius ſit, nec longius; non brevius quidem, ne fortè locus non detur concitandis, ut par eſt, affectibus; non etiam longius,

longius, ne poſſit uſurpari illud Plautinum. *Lumbi ſedendo, & oculi ſpectando dolent.* Jam verò quæ ſint partes Fabulæ dramaticæ, aut quæ illarum diſpoſitio patebit ex dicendis capite proximè conſequenti, & ex capite II.

CAPUT IV.

De Partibus Poematis Dramatici.

D. QUÆ ſunt partes Poematis dramatici?

M. Cùm Poema dramaticum ex materiâ conſtet, quæ eſt Actio, quam deſcripſimus, & formâ, quæ eſt eadem Actio compoſita, excultáque, de quâ modò egimus: hinc factum eſt, ut modò materiæ, modò formæ, modò utriuſque ſimul habitâ ratione, in ſuas partes variè ſoleant Authores illiud poema diſtribuere. Sex omnino Dramatis in ſuas partes reperio diviſiones. c. 2. c. 3.

D. Affer, quæſo, & explica illas omnes diviſiones.

§. I.

Diviſio Dramatis in Diverbium & Choricum.

R. PRima diviſio eſt in Diverbium & Choricum, quæ omnium maxi-

mè generalis eſt, nam quidquid eſt in Dramate ad hæc duo genera revocatur, ut geratur, aut canatur. Diverbium itaque eſt ea pars Dramatis, in quâ colloquuntur, aguntve inter ſe, qui dicuntur Actores. Choricum verò dicitur illa pars, in quâ iidem Actores, vel alij concinunt
c. 5. aliquid cum Dramate connexum, de quo poſtea.

§. II.

Diviſio in Nexum & Solutionem.

ALtera diviſio in Nexum & Solutionem tam latè patet, quàm prima: quamvis alio modo Drama partiatur. Nexus in Dramate, ut habet Ariſtoteles,
c. 16. Poet. eſt totum id, quod à principio ad ultimam uſque pertinet partem, ex quâ fit mutatio fortunę; hac autem mutatione felicitati infelicitas in Tragœdiâ, & felicitas infelicitati ſuccedit in Comœdiâ. Solutio verò à mutationis principio ad finem uſque protenditur. Sic in Oedipo Senecæ quidquid antecedit illum locum, ubi ſe tandem & patris interfectorem, & matris maritum agnoſcit Oedipus, unde ſumma oritur infelicitas, eſt in Nexu; reliqua ſunt in Solutione. Sed de Nexu &
cap. 3 §. 2. Solutione, quantum ſatis eſt, dictum ſuperiùs in Fabulâ epicâ.

§. III.

Diviſio in Prologum, Epiſodium, Exodum, & Choricum.

TErtia diviſio fit in Prologum, Epiſodium, Exodum, & Choricum. Prologus præcedit primum cantum, diciturque ea pars continere quaſi ſemina omnium, quæ dicenda ſunt in reliquo dramate: adeo ut Actorum nemo prodeat in Scenam, qui non ſit cognitus in Prologo, vel de vultu, vel de nomine, vel alio quovis modo. Quod tamen de illis debet intelligi, quorum res hîc agitur præcipuè; poteſt enim è domeſticis, amiciſve de novo aliquis induci. Ariſt. c. 10.

D. Quorum erat Prologum agere?

M. In Prologo produxere Poetæ antiquiores Deum aliquem è machinâ, qui proloqueretur; alij poſtea Actorem, qui rem totam ſummatim exponeret, uno hoc perfunctus munere in totâ Fabulâ; alij unum ab alio audientem Fabulæ argumentum. Adhibentur etiamnunc machinæ loco Prologi, enarranturque principis laudes, in cujus gratiam Fabula compoſita eſt.

Epiſodium hoc loco juxta Ariſtotelem continet tres Actus intermedios, adeoque tam primariam Actionem, quàm ſecun- ibid.

darias ; ſive adjectitias comprehendit: Ubi notari velim, & Actionem illam primariam,& ſecundarias etiam eſſe Actoris primarij : quamvis hæ quoque actiones adjectitiæ poſſint eſſe illorum, qui ſunt poſt primarium Actorem nobiliores, qui vocantur ideo Actores Epiſodici. Exodus eſt quintus Actus, ubi Cataſtrophe, de quâ mox, ſicuti & de Choro capite proximè conſequenti.

§. IV.

Diviſio in Protaſin, Epitaſin, Cataſtaſin, & Cataſtrophen.

QUarta diviſio fit in Protaſin, Epitaſin, Cataſtaſin, & Cataſtrophen.

Protaſis, quæ ſignificat præſtitutionem, & præordinationem eſt Dramatis initium, in quo proponitur ſumma rei ſine exitûs declaratione : ut animus auditoris ſuſpenſus teneatur ; nam ſi præſciretur Fabulæ exitus, non ſic placerent, quæ poſtea dicerentur.

Epitaſis, quæ rei conſtitutionem ſignificat, vel ut alij interpretantur, exaggerationem, eſt ea pars, quæ Protaſin proximè conſequitur, & in quâ turbæ excitantur, totáque rei negotiatio magis ac magis involvitur, diciturque Latinis nodus erroris, Gallis verò, *l'Intrigue de la piece.*

Cataſtaſis eſt ea pars, in quâ continuatur rerum perturbatio: oſtenditur tamen quomodo poſſint illæ poſtea explicari; unde à multis Cataſtaſis confunditur cum Epitaſi.

Cataſtrophe, quæ ſubverſionem ſonat, eſt ea pars, in quâ totum negotium diſſolvitur; cum Actor primarius à felicitate tranſit ad infelicitatem, vel contrâ. Ad extremum drama, ſi ita fieri poſſit, illa eſt rejicienda; quo magis auditoris animus ſuſpendatur, ac delectetur.

§. V.

Diviſio in quinque Actus.

QUinta diviſio fit in quinque Actus: qui ſic appellantur ab Actione, cujus ſunt partes; quare tot ſunt illi Actus, quot habet Actio diverſas partes, & præcipuas; quinque recenſentur. Primus argumentum exponit, at non rei exitum; ſecundus rem propriè deducit in actum; tertius turbas ciet; quartus viam oſtendit, quâ res implicitæ diſſolvantur; quintus impedita artificioſè expedit. Quare nec plures, nec pauciores eſſe jubet Horatius. in Arte.

Neve minor, neu ſit quinto productior actu
Fabula, quæ poſci vult, & ſpectata reponi.

D. Eſtne ſemper eadem Actuum magnitudo?

M. Augetur illa, vel minuitur pro ratione rerum quæ tractantur, quę poſſunt eſſe magis minùſve graves, populoque jucundæ. Jam verò Actus in varias Scenas diſtribuuntur.

D. Quid vocas Scenam in Actu?

M. Scena dicitur pars Actûs, in quâ una, vel plures perſonæ colloquuntur;deſignatur autem perſonarum vel adventu, vel interventu, vel abitu.

D. Quot ſunt Scenæ in uno Actu?

M. Plures ſunt pro ratione rerum, quæ poſſunt eſſe graviores, vel jucundiores; pauciores olim adhibebantur,jam ad tredecim, & amplius numerantur.

D. Quot ſunt Actores in Dramate?

M. Plures eſſe quàm quatuordecim vetant Artis Magiſtri: qui ſi prodeant ſimul in Scenam, tres tantum, aut quatuor ad ſummum loqui permittuntur. Ita præcipit Horatius

in Arte.

quarta loqui perſona laboret.

D. Unde petuntur Actorum nomina in Dramate?

M. Argumentum Dramatis vel accipit, vel fingit poeta;ſi fingit, ut in Comœdiâ: fingit etiam perſonas;ſi accipit ab Hiſtoriâ, ut in Tragœdiâ: tunc vel omnes indidem accipit perſonas, vel quaſdam fingit, vel aliis nomen imponit. Quæ finguntur, vel ab ætate vocantur, ut Senex; vel à conditione, ut ſervus, vel à munere

& profeſſione, ut Nuntius, Paſtor, &c. Item in perſonis humilioribus congruentia moribus nomina ſolent imponi, ſic Senex dicitur Chremes à χρέμπτεσθαι, quod eſt exſcreare; homo verſatilis ingenij dicitur Pamphilus; paraſitus vocatur Gnatho à maxillâ; ſervus à ſervili curſu Dromo cognominatur; atque etiam per illuſionem aliquando nomen inditur, ut cùm Miſargyrides, ſeu argenti oſor appellatur, qui illius appetentiſſimus eſt.

§ VI.

Diviſio in Fabulam, Mores, Sententiam, Dictionem, Melodiam, & Apparatum.

SExta diviſio fit in Fabulam, Mores, Sententiam, Dictionem, Melodiam, & Apparatum. Fabula, quam diximus eſſe conſtitutionem rerum, & Actionem compoſitam, inſtar animæ obtinet in dramate: & continet Actiones, mores, affectus, peripetias, agnitiones, ac reliqua, quæ vocantur, Fabulæ ornamenta; quare non tam pars Dramatis, quam ipſum Drama debet appellari. Ariſt. c. 4.

D. Quomodo itaque Mores, Sententia, & Dictio cum Fabulâ dicuntur Drama ex æquo partiri?

M. Quia inter Fabulę partes ſic eminent, ut Drama partiri cum ipſâ dicantur ab Ariſtotele.

D. Quid hic intelligis per Mores, Sententiam, & Dictionem?

M. Morum nomine docuimus intelligi indolem, & ingenium cujuſque, diximuſque requiri bonos,convenientes,& ęquabilis tenoris. Sententia ſignificat ſenſus, qui genuini Morum partus eſſe ſolent, ac proinde debent eſſe illis imprimis accommodati. Dictio eſt dicendi ratio,
c. 9. quæ Dramati conveniat, de quâ in Tra-
&12. gœdiâ, & Comœdiâ.

D. Quo ſenſu Melodia, & Apparatus dicuntur eſſe partes Dramatis?

M. Quia quàmvis extra Drama eſſe cenſeantur: ad ejus tamen ſplendorem cùm conferant plurimùm, ſicut ad commotionem affectuum: duæ quoque Dramatis
c. 4. partes vocantur à Philoſopho. Quare de aliis cùm egerimus ſuperiùs, de his quoque modò agendum eſt.

CAPUT V.

De Choro in Dramate.

D. QUid eſt Chorus in Dramate?

M. Eſt pars Fabulę,quæ ſequitur,vel etiam præcedit Actum cum concentu. Dicitur 1. pars Fabulæ eo ſenſu, quo dictum eſt jam in fine proximè ſuperioris capitis. 2. Sequi Actum, aut etiam præcedere; quod Actui ſoleat poſtponi, rarò

præponi. 3. Cum concentu; quòd, qui chorum agunt, concinere ſoleant, atque etiam aliquando loquantur.

D. Quid canitur à Choro?

M. Non canitur quidlibet, ſed aliquid cum Fabulâ conjunctum, & affine argumento, quod tractatur. Nam vel ferebant judicium de iis, quæ agerentur in Fabulâ, vel favebant bonis, & lugentibus, vel monebant iram eſſe frænandam, inſanoſque motus coercendos, vel lugebant cum miſeris, vel Superos deprecabantur. Chori officia expreſſit Horatius his vêrſibus. in Arte.

Actoris partes Chorus, officiumque virile
Defendat: non quid medios intercinat Actus,
Quod non propoſito conducat, & hæreat aptè.
Ille bonis faveatque, & conſilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes.
Ille dapes laudet menſæ brevis, ille ſalubrem
Juſtitiam, legeſque, & apertis otia portis.
Ille tegat commiſſa, Deoſq; precetur; & oret,
Ut redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.

D. Idemne præſtat modò, quod antiquitus Chorus in Dramate?

M. Nihil aliud pene fuit Drama à primo ſui exortu, quàm chorus, ſeu concentus: ſe dcum celebrari deinde cœptæ ſunt actiones, ac perfici; rejectus eſt ille chorus ad finem Actuum, tanquam aliquid adjectitium, quod tamen ad Fabulam, ut diximus, pertineret, atque etiam Acto- Ariſt. c. 2.

rum officio fungeretur; jam verò à Recentioribus ſic adhibetur: ut ſerviat tantùm aliquibus ſaltationibus, quę pedibus modò exhibent, quod cantus olim exprimeret; atque hæ ſaltationes Pyrrichę appellantur.

D. Undenam hæc ſaltatio Pyrricha appellata eſt?

M. Pyrricha genus fuit ſaltationis, quam armati peragebant. Erat autem maximè in uſu apud Lecedæmonios: apud quos jam tum à pueris hoc modo ſaltabant, accinente interim aliquo carmen, ad cujus numeros motus componebant. Erat autem laborioſum hoc ſaltationis genus pugnantium, ejaculantiumque, item ictus, jactuſque declinantium, interdum etiam ſubſilientium, & ſucciduo poplite ſeſe excipientium motus geſtuſque exprimens. Dicta eſt autem Pyrricha â Pyrrho quodam Cretenſi, ut vult Plinius; vel à Pyrricho quodam Lacone, ut vult Ariſtoxenus; vel denique à Pyrrho Achillis filio, quem Ariſtoteles ait primum omnium Pyrricham ſaltaſſe ad Patrocli rogum. Adhibetur itaque jam Pyrricha, quæ aliquid ad Fabulam pertinens exprimat, & ludicrà numeroſâque corporis agitatione ſpectatores delectet.

CAPUT VI

De Scenico Apparatu.

D. Quid eſt Apparatus Dramatis?
M. In Fabulæ partibus reponitur à Philoſopho Apparatus ille, qui rectè dici poteſt ornatus ille omnis, quo & Scenę & Perſonæ inſtruuntur ad exhibendam ex arte Fabulam.

D. Qualis debet eſſe Scenæ ornatus?
M. Per Scenam hîc intelligitur locus, ubi exhibentur Dramata: de quo difficile eſt aliquid præcipere, ob multiplicem Dramatum varietatem. Agebantur ludi ſcenici in theatro, quod in modum hæmicycli erat; in eo tria ſpectabantur maximè, Scena, Orcheſtra, Proſcennium. Scena eſt frons theatri ab uno cornu ad alterum cum coopertura. Orcheſtra locus eſt, in quo ſpectatores Drama intuebantur. Proſcennium item locus ante Scenam porrectus, in quem Actores dicturi prodibant. Scena itaque altior erat pulpito, pulpitum proſcennio, proſcennium orcheſtrâ. In Scenâ duæ ponebantur aræ; altera in cornu dextro, Baccho; in cujus honorem initio celebrabatur unicè Tragœdia; altera in ſiniſtro, Deo illi, vel principi, in cujus gratiam poſtea Ludi etiam exhibebantur.

Jam verò variè Scena, ſeu theatrum diſponitur pro diſpari rerum naturâ, Fabularumque varietate longè diverſiſſimâ.

D. Qualis debet eſſe Perſonarum ornatus?

M. A diverſo veſtium genere diverſas quoque ſortiebantur appellationes Dramata, ſive Fabulæ; palliatę vocabantur Græcorum Fabulæ, quod pallio Græci Actores uterentur; Latinorum togatæ, quod togas illi adhiberent; dicebantur item apud eoſdem Latinos prætextæ Fabulæ, quæ Regum, Principum, & Virorum illuſtrium actiones imitabantur, quòd perſonarum iſtiuſmodi eſſet prætexta; togatæ tantùm vocabantur, quæ actiones privatorum hominum exhibebant, quia toga erat veſtis popularis, juxta illud Horatij, *vel qui prætextas, vel qui docuere Togatas*. De veſtium formâ, ornatuque in Dramate nihil certi jam poteſt afferri, quod varientur veſtes pro diverſitate regionum, ac perſonarum, quæ in Scenam inducuntur.

in Arte.

Poſtquam ea protulimus quæ ad Drama ſpectant universè: poſtulat jam dicendi inſtitutum, ut ad ſingulas ejus ſpecies deſcendamus, ac ſingulatim, quæ ſunt cujuſque propria, tradamus. Tres vulgo aſſignantur Dramatis ſpecies. Tragicum, Comicum, & Mimicum; verùm cùm Mimicum Drama ſit imatatio quidem ſer-

monum & actionum, ſed ſine ullâ pudoris & honeſtatis reverentiâ per Hiſtriones, in quam tanquam in execrandam morum corruptelam meritò ſemper, graviterque invecti ſunt quicunque doctrinâ, & ſanctitate floruerunt: eâ nos omiſſâ ſpecie poeſeos, de Tragœdiâ Comœdiâque, quæ naturâ ſuâ bonis moribus non adverſantur, diſputabimus.

CAPUT VII.

Definitio Tragœdię.

D. QUid eſt Tragœdia?

M. 1. Secundùm vim vocis Tragœdia eſt cantus ob hircum: deducitur enim à vocabulis τραγὸς *hircus*; & ᾠδὴ *cantus*: quòd Tragœdia priùs fieret cantando in honorem Bacchi, cui hircus vinearum hoſtis mactabatur, ſive quòd hircus præmium eſſet certantibus juxta illud Horatii.

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum. in Arte.

Deducitur etiam Tragœdiæ vox juxta alios à nomine τρὺξ *Fæx*: quia ora fæcibus perlinebant Actores ante uſum perſonarum ab Æſchylo repertum juxta hæc Horatii carmina.

Ignotum Tragicę genus inveniſſe camœnæ in
Dicitur, & plauſtris vexiße poemata Theſpis, Arte.

Ariſt. *Quæ canerent, agerent-ve peruncti fæcibus ora.*

c. 3. 2. Definitur Tragœdia Imitatio Actionis unius, totius, veræ, veriſimilis, & inſignis, quæ metro, & harmoniâ, non narrando, ſed agendo miſericordiam ciet, ac terrorem, ut affectuum expiationem, ſeu purgationem inducat.

D. Explica, quæſo, ſingulas definitionis partes?

M. 1. Dicitur Imitatio Actionis, quia poeſis, maximè Dramatica actiones humanas imitatur, ut diximus ſuperiùs.

2. Dicitur Actionis unius, totius, veræ, veriſimilis, inſignis: quibus verbis notatur materia Tragœdiæ: quâ partim convenit cum Epopœiâ, & Comœdiâ, partim ab iiſdem diſcrepat. Nam materia Epopœïæ eſt Actio, quæ habet quidem omnes illas dotes, ſed debet inſuper felici exitu terminari: quod in Tragœdiam non cadit, quæ ſæpius infelicem, rarò admodum felicem habet exitum. Comœdiæ verò Actio vulgaris eſt, & obſcura.

3. Dicitur metro, & harmoniâ perfici Tragœdia, quòd ſermonem non qualemcumque, ſed numeris adſtrictum, ut alia poeſeos genera, requirat; item & harmoniam, ſeu cantum, qui ad affectuum commotionem faciat imprimis.

4. Dicitur non narrando, ſed agendo exhiberi Tragœdia: quia, cum ſit poema

dramaticum, tota debet eſſe in actione; quo pacto ab Epopœiâ diſcrepat, quæ partim in rerum narratione, partim in actione ſita eſt, Poetâ modò narrante per ſe, modò alios narrantes, agenteſve inducente.

5. Dicitur excitare miſericordiam, & terrorem, ut affectuum expiationem, purgationemque inducat; quibus verbis Tragœdię finis attingitur, de quo poſtea pluribus. c. 10.

CAPUT VIII.

De Materiâ Tragœdiæ.

D, QUÆ eſt Materia Tragœdiæ?

M. Eſt Actio una, tota, uera, veriſimilis, inſignis, & infelix. Ariſt. c. 5.

D. Quo ſenſu Actio Tragœdiæ debet eſſe Una?

M. Eo ſenſu 1. ut ſit quædam Actio primaria, quæ in plures alias dividi non poſſit. 2. ut omnia, quæ ſunt illlus Actionis primariæ, in uno eodemque loco facta eſſe videantur, in eodem cubiculo v. g. in eâdem domo, in eâdem urbe, in iiſdem caſtris: unde Tragœdiæ apponi ſolet, Scena eſt Romæ, vel Corinthi, vel Athenis, vel alibi, ubi res geſta eſt. Sed quomodo Actio debeat eſſe Una & Tota diximus aliàs. lib. 2. cap. 2. §. 2. & 3.

D. Quomodo debet eſſe Vera & Veriſimilis Actio Tragœdiæ?

M. Eo ſenſu, ut verè contigerit Actio primaria; alioqui non multùm moveret Tragœdia: ſi falſa eſſe crederentur quę referrentur in ſcenâ; crederentur autem eſſe falſa, ſi talia eſſent; quia ſunt Actionis inſignis, quę non ſolet ignorari. Non ita dicendum de Epiſodiis, quæ, cum ſint actiones adiectitiæ, per ſe ſæpe non adeo ſpectabiles, nihil opus eſt eſſe vera.

D. Poſſunt-ne eſſe falſa Actionis primariæ, quæ dicuntur, Adjuncta.

M. Duplex genus eſt hujuſmodi Adjunctorum. Primum eſt eorum quæ ſunt per ſe ſpectatiſſima, atque illa tam vera eſſe debent, quam ipſa Actio, cujus Adjuncta ſunt; non licet v.g. fingere à patre filium, vel à filio matrem fuiſſe interfectam, niſi fide hiſtorię id conſtet; pro falſo enim habetur, quod iſtiuſmodi eſt, niſi conſignetur Hiſtoriæ monumentis, quæ non debuit illud omittere. Alterum genus eſt eorum, quæ ſunt minùs ſpectabilia, adeoque non ſolent, aut certè non debent neceſſariò in Hiſtoriâ notari: quæ ſi veroſimilia ſint, facilè vera eſſe credentur. Peccabit itaque contra hanc præceptionem qui Cæſarem naturali morte, non violentâ extinctum induxerit; non peccabit qui eundem ſingulos interfectores alloquentem exhibuerit: quod primum

non

non item alterum Hiſtoria notare debuerit. Quâ ratione debeat eſſe Veriſimilis Actio Tragœdiæ ſatis indicatũ eſt ſuperiùs in materiâ Dramatis univerſè ſpectatâ. c. 2.

D. Quo ſenſu Inſignis erit illa Actio?

M. Inſignis erit non ratione tantùm perſonarum, quæ inducuntur, ſed etiam, & quidem præcipuè ratione ſui. Nimirum id requirit propoſitus Tragœdiæ finis: cùm meliùs multò cicantur affectus, purgenturque, quando illuſtriores inducuntur perſonæ, quæ à ſummâ felicitate ad infelicitatem maximam deveniunt, ut inferiùs docebitur. c. 10. Inſignem certè, notamque vult eſſe Horatius hanc Actionem.

Rectiùs Iliacum Carmen deducis in Actus; in
Quàm ſi proferres ignota, indictáque primus. Arte.

Quanquam & ſuus ſit in Tragœdiâ, ut in Epopeïâ locus perſonis ignobilioribus, ſed iis, quæ Actores Epiſodici appellantur.

D. Quo ſenſu debet eſſe Actio Tragœdiæ infelix?

M. Eo ſenſu 1. ut ſit Actio illa plena luctûs, & terroris. 2. ut infelici plerumque terminetur exitu: quia miſericordiam, & terrorem debet concitare, ut animi affectus ex fine ſuo purget.

D. Quomodo delectabit quæ plena luctûs erit Tragœdia?

M. Non quidem res ipſæ tragicæ volup-

tatem afferent, ut notavit Ariſtoteles; ſed excellens illarum delectabit imitatio. poet. c. 2. Nam eorum, quæ vel fugimus, vel deteſtamur, imagines, ut ferarum formas, & cadaverum affabre factas non ſine lætitiâ intuemur: quòd inſitum ſit à naturâ hominibus imitari, ut idem obſervavit Philioſophus. Adde quod tantæ calamitatis expertes nos eſſe, ac doceri, quæ cavere oporteat, non mediocriter gaudeamus.

D. Nunquid licet aliquando felici exitu claudere Tragœdiam?

M. Quamvis ſatius ſit exitum Tragœdiæ eſſe terribilem, & inexpectatâ felicis fortunę in luctuoſam mutatione ſtupendum: volunt aliqui tamen licere ab eâ lege deflectere in gratiam auditorum, qui domum redire malint læti, quàm triſtes; adeòque indigniùs habitum v. g. primarium Actorem expedire ſe poſſe è magnâ, quam incurrerat calamitate; atque id unum requiri contendunt ut luctuoſa ſit tota Tragœdiæ facies, ad illius finem obtinendum

CAPUT IX.

De Formâ Tragœdię.

D. QUænam eſt Forma Tragœdiæ?

M. Eſt Fabula, ſive compoſitio Actionis Tragicæ.

D. Qualis debet eſſe illa Fabula, ſive Compoſitio.

M. Debet eſſe una, ſimplex, juſtæ cujuſdam magnitudinis, in ſuas partes rite diſtributa, & variis Fabulæ ornamentis conſpuicua; quæ dotes explicatæ ſunt ſuperiùs, cùm egimus universè de Formâ Dramatis.

D. Quid ſpeciatim pręcipitur circa Fabulam Tragicam?

M. Ut Fabula illa ſit implexa, id eſt, ut annexam habeat peripetiam, vel agnitionem, vel utramque ſimul; atque etiam vult talem eſſe Philoſophus, ut ex peripetiâ & agnitione oriatur maxima affectuum perturbatio, unde tres Fabulæ illius partes deſignavit peripetiam, agnitionem, & perturbationem. Ariſt. c. 11.

D. Quare indicitur à Philoſopho ejuſmodi Fabula?

M. Quia cum finis ſit Tragœdiæ excitare miſericordiam & terrorem: ſatius eſt ex ipſâ rerum, atque actionum conſtitutione, quàm externo aliquo ſubſidio illos affectus commoveri. Nam ut in Rhetoricis, quę petuntur ex arte argumenta, iis, quæ ſunt extra artem meritò præferuntur: ſic illas, quæ ex ipſâ Fabulâ oriuntur perturbationes, iis, quæ foris quæruntur, longè anteponi neceſſe eſt. Quare quemadmodum inepti Oratores, qui in arte ſubſidium haberent nullum, ad leges, teſtes, pacta, & id genus alia ut plurimùm confugiebant: ita indocti Ariſt. c. 8.

olim poetæ arte ſolâ Hiſtrionum miſerationem, ac terrorem movebant, quòd ſuam non intelligerent; atque etiam ea ſæpe, quæ narratione erant diſſimulanda, in ſcen â exhibebant, Hippolytum diſcerptum, mactatos à Medeâ, à Thyeſte voratos liberos, ut quæſitos cierent animorum motus. Præclarè itaque præcipit Philoſophus, ita conſtitutam abſque ullo hiſtrionis artificio, aut ope debere eſſe Fabulam; ut qui audiat ſolummodo, aut legat, miſeratione perfundatur, & terrore: quod Fabulæ implexæ beneficio facilè comparatur. Ariſt. c. 11.

D. Qualia debent eſſe ornamenta Fabulæ Tragicæ?

M. 1. Peripetiæ, & Agnitiones, ut diximus, ſunt adhibendæ concitandis affectibus cumprimis idoneæ. 2. Inſerenda Epiſodia pauciora, & breviora, ut ſuprà monuimus. 3. Machinæ uſurpandę; modò non in ſolutione Fabulę, ſed in nexu, ut docuimus. 4. Circa Mores præcipitur non tantum ut boni ſint, convenientes, & æquabilis tenoris, ſed etiam graviores, ſevērioreſque pro rerum, quæ inducuntur, naturâ. Unde matronæ gravi confertur Tragœdia apud Horatium. lib. 2. cap 2 §. 3.

in Arte.

Effutire leves indigna Tragœdia verſus.
Ut feſtis matrona moveri juſſa diebus
Intererit ſatyris paulùm pudibunda protervis;

De eâdem ſic habet Ovidius

Omne genus ſcripti gravitate Tragœdia vincit. 2 triſt.
5. Aſpergendæ Sententiæ, quæ graves lib. 1.
perſonas deceant, quâ cautione ſuperiùs cap. 9
tradidimus. 6. Dictio tam gravis eſſe debet, quàm res ipſæ, quæ tractantur; verſus ïambicus trimeter uſurpandus, quem vocat poſt Ariſtotelem Horatius cap. 2
alternis aptum ſermonibus: quòd ille numerus familiaris ſit, & in omnem facilè ſermonem incurrat. Demittit tamen ſe decenter Tragœdia, uti ſe attollit Comœdia, ut idem obſervavit Horatius.

Interdum tamen & vocem Comœdia tollit, in
Iratuſque Chremes tumido delitigat ore; Arte.
Et Tragicus plerumque dolet ſermone pedeſtri.

CAPUT X.

De Fine Tragœdiæ.

D. QUis eſt Finis Tragœdiæ?

M. Finis Tragœdiæ eſt concitare quoſdam animi affectus, ad reliquos omnes purgandos. Hanc affectuum expiationem, purgationemque, quam vocat, Tragœdiæ, ut finem, indicit Ariſtoteles: cui conſentiunt alij, qui eâ de re ſcripſere Authores. Atque hic finis tam accuratè, quàm dilucidè breviterque diſcutiendus eſt: cùm exquiſitus ab eo tum argumentorum, tum perſonarum, qui ſolet hîc præcipi delectus, atque adeo optima

pendeat Fabulæ Tragicæ conſtitutio. Quare diſquirendum 1. Qui affectus in Tragœdiâ. 2. A quibus. 3. Quomodo debeant concitari.

Ariſt. c. 4.

§. I.

Qui Affectus concitentur in Tragœdiâ.

D. QUi affectus concitantur in Tragœdiâ?

M. Miſericordia, & Terror, quorum operâ purgantur omnes alij Affectus: unde Scena appellata eſt quædam quaſi palæſtra humanorum affectuum, ubi præparantur illi, & perficiuntur.

D. Quomodo purgant alios Affectus Miſericordia, & Terror?

M. Miſericordiâ tangimur, cùm videmus aliquem grandi aliquâ calamitate preſſum, præſertim immerentem: timemuſque, ne quid ſimile nobis contingat, quod alteri nobis quodammodo ęquali accidit; & ſic miſericordia parit timorem, cautumque præſtat, quem afficit, ne gerat aliquid, unde tanta ſibi miſeria proveniat. Item ad objectam gravis infortunij ſpeciem terror incuſſus, ejuſmodi vitandi mali deſiderium injicit: quo deſiderio efficitur, ut affectibus moderemur, qui ſunt veræ omnium germanæque cauſæ noſtrarum calamitatum.

D. Ecquid poterit purgare affectus Tragœdia in omnibus, qui adſunt, ſpectatoribus, quæ fortunam exhibet illuſtrium duntaxat perſonarum?

M. Quamvis regibus, principibuſque ſint inferiores, qui ſpectant Tragœdias: illis tamen eo ſenſu ſunt æquales, quòd & homines ſint, & iiſdem animi perturbationibus obnoxij; adeoque tenuiores ſibi pro ratâ portione timent, quod lugent in regibus. Sic enim poterit quivis ratiocinari: ſi Rex ob ambitionem, amoris impotentiam, odium, &c. in tantam prolapſus eſt calamitatem: quantò magis mediocris homo fortunæ, qualis ego ſum, ſimile aliquod infortunium ex effrænatis animi motibus debebit formidare?

D. Num requiritur ad purgandos animi affectus, ut illi duo ſemper concitentur affectus, Miſericordia, & Terror?

M. Non poſſet purgare ejuſmodi affectus, quæ ſine Terrore cieretur Miſericordia; neque enim moderabitur animi perturbationibus, qui non timebit eandem, quam ſpectat, calamitatem; poſſet autem ſine Miſericordiâ Terror: moderabitur enim, qui eo, quod cernit, infortunio terrebitur. Atque hinc fit, ut ſolus Terror aliquando ſine commiſeratione quæratur in Tragœdiâ: eoque nomine Improbus inducatur in theatrum, qui ſuâ calamitate timorem pariat ſimile infortu-

nium incurrendi; ſic Cleopatra, & Phocas argumenta dedere Tragœdiis; ſed de his modò.

§. II.

A quibus concitentur Affectus in Tragœdiâ.

D. QUinam debent concitare Miſericordiam, & Terrorem in Tragœdiâ?

M. Multò meliùs Actores, qui neque
Ariſt. improbi, neque admodum probi ſunt,
c. 11. ſed inter illos medij, & qui cum amicis rem habebunt, aut conſanguineis, illos affectus commovebunt.

D. Quare minus commovebunt, qui ſunt improbi?

M. Quia ut Improborum felicitas indignationem parit: ſic non parit infelicitas miſericordiam, aut terrorem; non miſericordiam, quia dignum exiſtimat quiſque Improbum calamitate, quâ premitur; non terrorem, quia nemo ſibi eventurum putat, quod improbi culpâ factum eſſe videt; terreatur, eſto, qui ſceleſtum affligi ſceleſtus aſpicit: ſed vulgò non ſunt, aut cenſentur improbi, qui adſunt ſpectatores, adeoq; non eſt exiſtimandum Improbi calamitate illos eſſe perterrendos.

D. Non poterunt igitur Improbi in ſcenam produci?

M. Poterunt utique, ut jam præmonuimus, ſed eâ adhibitâ cautione, ut, ſi minùs miſericordiam, terrorem ſaltem vel probis ſpectatoribus incutiant; quod ſanè fiet, ſi non tam ex culpâ, quàm ex errore humano lapſi videantur.

D. Quare minùs apti ſunt movendæ commiſerationi, incutiendoque terrori, qui ſunt maximè probi? Ariſt. c. 12.

M. Quia qui probus eſt imprimis, cùm ſit infelix, non miſericordiam excitat, aut terrorem; non miſericordiam, cùm ſolam pariat indignationem, eamque maximam, ſi abominando facinore tollatur è vivis; non terrorem, quia, ut tradit Ariſtoteles, nemo ſibi propter probitatem idem eventurum eſſe putat, cujus præmium eſt felicitas. Rhet. lib.

D. Non licebit ergo probos in ſcenam producere?

M. Conſtat Chriſtianos Martyres datos eſſe aliquando feliciter in theatrum, uti & viros alios probos, qui ſemel aut amore ducti impotentiùs, aut irâ abrepti vehementiùs cæco quodam impetu mortem aliis intulerunt. Quare lex illa quæ Improbos, probos-ve arcet à theatro pro optimâ Tragœdiæ formâ poſita eſt; nec quidquam aliud voluit Philoſophus, cùm ſic præcepit, quàm quid ſit eâ in re præſtantiſſimum indicare.

D. Quem facis Actorem medium Probum inter & Improbum?

M. Is eſt, juxta eundem Philoſophum, qui nec virtute, nec vitio admodum excellit; qualem Oedipum fuiſſe accipimus: cujus neque magnę virtutes, neque ſumma vitia commemorantur, quæ abripere in contrarium affectus auditoris ſolent.
Ariſt. c. 11. 2. Qui peccat imprudens, ac proinde nec viri boni nomen meretur: quia illius officium eſt transgreſſus: nec contrà improbi, quia inconſultò peccat. Sic idem Oedipus, cùm parricidium ſummum eſſe crimen non ignoraret, Laïum tamen miſer per ignorantiam peremit. Debet etiam ſummâ ille dignitate præcellere: ut hac ratione major calamitas terrorem ſimul, & commiſerationem augeat.

D. Quare amicos inter, & conſanguineos res geri debet in Tragœdiâ?

Ariſt. ibid. *M*. Quia 1. Si inimicus inimicum occidat, nulla excitabitur commiſeratio: niſi quatenus factum ipſum communi humanitatis recordatione commovet; atque etiam facilè ferent homines in alio: quod eſſent ipſi quoque facturi. 2. Si nec amicus, nec inimicus alteri mortem inferat, ſed ignotus ignoto: cum hoc agat ſine affectu, nec ipſe movebit affectus. 3. Si nec affinitate, aut ſanguine conjunctus occidat, non adeo commovebit. Quare præſtat, ut inter amicos & cognatos res geratur; ut ſi frater fratrem, parens filium, filius parentem aut occidat, aut

invadat. Ab amicis enim iſta cùm fient, movebunt commiſerationem : à conſanguineis , atrocia etiam videbuntur , ut cùm Clytemneſtram Oreſtes, Eriphylen tollit Alcmæon.

§. III.

Quomodo concitentur Affectus in Tragœdiâ.

D. QUomodo concitantur Affectus in Tragœdiâ ?

M. In hoc variant Tragœdi : apud quos vel committit Actor facinus, vel non committit; iterum vel committit ignarus rei, vel conſcius, item ſic committit, ut factum vel poſt, vel ante agnoſcat; Item antè agnoſcat, ut animum mutet, priuſquam id conficiat, aut pœnitentiam agat. Ariſt. c. 11.

Atque ex his varis modis concitandorum affectuum ortæ ſunt variæ ſpecies Tragœdiarum; quatuor celebrantur imprimis. 1. eſt quando agnoſcitur , qui occiditur : ut cùm Medea liberos occidit. 2. quando agnoſcitur poſt mortem, qui occiſus eſt : ut cùm Oedipus Laïum ſuâ manu peremptum audit. 3. quando agnoſcitur eo tantùm momento quo perire debet, & periculo eripitur, ut cùm Iphigenia agnitum Oreſtem morti ſubducit. 4. quando agnoſcitur, qui peritu-

rus eſt, & ad mortem quæritur, nihil tamen conficitur: ut cùm Æmon apud Sophoclem ſtricto enſe parentem inſequitur, neque tamen quidquam agit.

D. Licet-ne oculis objicere atrociora ſpectacula, quibus ſanguis effunditur, & horror animis incutitur?

M. Non licet; neque enim debent induci in theatrum aut incredibilia quędam, ut ſunt metamorphoſes; aut fœda aſpectu, aut viſu atrocia juxta illud Horatii

in Arte.

Nec pueros coram populo Medea trucidet,
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus,
Aut in avem Progne mutetur, Cadmus in anguem.
Quodcumque oſtendis mihi ſic, incredulus odi.

D. Quî referi poterunt quæ oculis non licebit ſubjicere?

M. 1. Prænunciabuntur gerenda vel ab eo, qui facinus patraturus eſt, vel ab aliquo alio. 2. poſtquam geſta fuerint, narrabuntur, quod Nunciorum munus eſſe ſolet; ſic præceperat Horatius

ibid.

non tamen intus
Digna geri, promes in ſcenam, multáque tolles
Ex oculis, quę mox narret facundia præſens.

D. An non licebit aliquid ob oculos ponere, quod ſpeciem aliquam habeat crudelitatis?

M. Licebit vincula, ipſumque demortui Principis cadaver deferre in medium; ad commovendum auditorem; item verbera, aliáque ſævitiæ inſtrumenta licebit coràm exhibere, at non percutere, aut perimere, niſi poſt Scenam id fieri ſimuletur.

CAPUT XI.

Præceptorum uſus in ſcribendâ Tragœdiâ.

D. TRaditas hactenus de Tragœdiâ præceptiones quæſo te, ad uſum ut revoces, & ſcribendæ Tragœdiæ unum aliquod paradigma proponas.

M. Si velis ex arte Tragœdiam ſcribere: nudam primùm ac ſine ullo ornamento delineabis Actionem, quæ eſt materia Tragœdiæ; deinde ad Fabulam, quam voles inducere, attendes, videbiſque, ſitne ſimplex, an implexa; ſi implexa, an peripetiam ſimul, & agnitionem, & qualem utramque admittat, & cum ſuperioribus an bene cohæreat; an terror ex rebus oriatur, an commiſeratio, aut quomodo poſſint aliunde commoveri; tum perſonas conquires, quarum ipſe habitus, affectuſque animo indues; Epiſodia poſtmodum excogitabis. Poſtquam ſic fuerit conſtituta Fabula, quid in Nexu, quid in Solutione inducere neceſſe ſit,

examinabis: nam in Nexu, non in Solutione debent eſſe epiſodia, neque etiam prolixa illa, aut otioſa: ſed brevia, & cum Actione primariâ rite connexa. Si ſimplex fuerit Fabula, curabis artificioſè ut deſinat, ſin implexa, agnitionem ut habeat, & peripetiam elegantem, & quæ tragicos affectus, ſeu perturbationes ipſa per ſe excitare poſſit.

D. Profer quæſo, exemplum tum ſimplicis, tum implexæ Fabulæ.

M. Fabulæ ſimplicis exemplum ſit Troadum Tragœdia apud Senecam, quæ ſic habet. Græci expugnatâ Troiâ Calchantem conſulunt, quo pacto ſalvi domum pervenire, ac faventes ſibi Deos redituri habere poſſint; Calchas Polyxenam, & Aſtyanacta necandos eſſe pronuntiat; atque id conficitur. Reliqua ſunt epiſodia, aptè illa Fabulæ intexta; ſic Epiſodium eſt Agamemnonis cum Pyrrho colloquium, quod ex Calchantis de mactandâ Polyxenâ conſilio naſcitur; item epiſodium eſt tota illa ſcena, in quâ ab Ulyſſe quæritur Aſtyanax, ac tandem invenitur: quod pariter è conſilio de præcipitando Aſtyanacte oritur.

Fabulæ implexæ exemplum eſto Oedipi Tragœdia apud eundem Senecam: Oedipus diſquirens quis ſit Laïi interfector, ſe & illius filium, & interfectorem, atque etiam Jocaſtæ matris ſuæ maritum eſſe

agnoſcit; quare effoſſis ſibi præ pudore, & irâ oculis abit in exilium, & Jocaſta ſe gladio confodit. Hæc eſt Actio primaria; ad quam non ſpectat neceſſariò Oedipi in Prologo de peſtilentiâ ſermo: quamvis cum eâdem aptè cohæreat. Item ejuſdem Oedipi cum Creonte, & Tireſiâ colloquium, tum prolixa illa inferorum deſcriptio, umbrarumque evocatio ſunt Epiſodia, niſi fortè cùm nominatim de Laii cæde agitur; Oedipi autem, & Senis, & Phorbantis ex parte colloquium ad mutationem paulatim deducunt: ad Nexum tamen referri poſſunt: reliqua ſunt in ſolutione, ubi eſt peripetia, & agnitio mirabilis.

CAPUT XII.

De Comœdiâ.

D. Quid eſt Comœdia?

M. Comœdia ſecundùm vim vocis eſt paganus cantus: *κωμὴ* enim græcè ſignificat *pagum* latinè, & *ᾠδὴ cantum*: ſic appellata, quòd in pagis habuerit originem; vel, ut alii volunt, à Como hilaritatis, ac temulentiæ Deo dicta eſt Comœdia, quaſi *κωμῴδειν* ſit canere Como digna.

D. Quomodo definitur Comœdia?

M. Definitur Imitatio dramatica Actionis unius, totius, civilis, aut privatæ, & vulgaris, ſtylo populari exhibita, & læto ſemper exitu terminata, ad propo-

nendum vitæ privatæ exemplum. Atque hæc definitio, Comœdiæ materiam, formam, & finem attingit: de quibus breviter admodum agendum eſt: cum ſatis ea ſint expoſita in Materiâ, Formâ, & Fine poematis dramatici, universè ſpectati, & alibi paſſim pluribus in locis. Neque etiam ſupereſt quidquam de Comœdiæ partibus adjiciendum iis, quæ fusè ſuprà de Poematis ejuſdem dramatici in ſuas partes diviſione ſumus proſecuti.

D. Quid habes circa materiam Comœdię?

M. Eſt actio, cujus jam recenſitæ ſunt in definitione, & ſuperiùs explicatæ in materiâ dramatis variæ affectiones. Veritatem vel falſitatem admittit illa, quia pri-
c. 2. vati hominis eſt actio, obſcura per ſe, & ignota; neque imitatur res illuſtres, & terribiles, aut admirabiles, ſed civiles, & privatas, ut avaritiam ſenum, fraudes ſervorum, & ſimiles; quæ alios ſollicitudine, lætitiâ alios impleant: quare debet eſſe inſuper jocularis, ut delectet, & ea vitia exagitare, quæ riſum potiùs, quàm miſericordiam moveant.

D. Quid præcipis circa Formã Comœdiæ?

M. Præter ea, quæ dicta ſunt in Formâ poematis dramatici, cavendum eſt, ut intexantur. 1. quædam peripetiæ, non quæ magnos, ac vehementes, ſed remiſſiores, lenioreſque cieant animorum motus. 2. Agnitiones, non eæ, unde oriantur

oriantur maximę perturbationes, ſed quæ levioribus de cauſis ortę, non modum moveant, ut in Plautinis comœdiis quæ fit è crepundiis, nonnunquam ciſtulis, aut annulis Agnitio. 3. Epiſodia brevia, & apta. 4. Mores ſolutiores, & jocis, ſalibuſque conditi: in quibus magno opus eſt delectu; videndumque, ne ſint frigidi, multò minùs obſcœni: quod jure in Plauto reprehendit Horatius.

At noſtri proavi Plautinos & numeros, &
Laudavere ſales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam ſtultè mirati; ſi modò ego, & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto. in Arte.

5. Sententię rariores, ac vix aliæ, quàm pertinentes ad vitam quotidianam, & in frequentiori uſu poſitæ, ut ſunt trita, ac vulgaria proverbia, 6. Dictio apta rebus, adeoque non grandis, ut in Tragœdiâ: ſed contrà humilis, ſuavis, & mediocri ornatu contenta: quamvis poſſit aliquando altiùs aſſurgere, cum graviores affectus ſunt exprimendi, ut ait Horat.

Interdum tamen & vocem Comœdia tollit;
Iratuſque Chremes tumido delitigat ore. in Arte.

Adeoque metrum optimum erit, quod proximè accedit ad ſolutam orationem.

D. Quid ſtatuis circa Finem Comœdiæ?

M. Vult Philoſophus Comœdię eſſe, ex inimicis amicos efficere quod; universè

dictum eſſe oportet : ut cùm pater filio reconciliatur , aut cum fraude aliquâ, vel caſu ex ipsâ Actionis naturâ exorto à ſe invicem disjuncti duo homines mutuò in gratiam redeunt. Sed iſtud eſt officium Comœdię potiùs,quamFinis:qui in eo poſitus eſt , ut vitæ privatæ exemplū proponatur, ut inde mores quiſq; ſuos corrigat.

Ex dictis colliges à Tragœdiâ potiſſimùm differre Comœdiam 1. Materiâ; Tragœdia res grandiores , Comœdia tractat humiliores. 2. Perſonis; in Tragœdiâ nobiles ſunt, in Comœdiâ humiles , & obſcuræ. 3. Dictione; grandior eſt in Tragœdià , vulgaris in Comœdiâ 4. Exitu ; funeſtus eſſe ſolet in Tragœdiâ, in Comœdiâ felix eſt atque hilaris.

D.Quid ſi perſonæ illuſtres inducantur in ſcenam,quæ FabulamComicam peragant? *M.* Non erit hæc Tragœdia, aut Comœdia, ſed tertium Dramatis genus ortum ex utrâque , quod appellabitur Tragicomœdia cujus finis eſt ſemper lætus; perſonæ partim illuſtres,partim vulgares;res modò ludicrę,modò triſtes.Amphitruonē vocat Tragi-comœdiam Plautus , ubi ſic loquitur in Prologo Mercurius.

Faciam ut commiſta ſit Tragi-comœdia ;
Nam me perpetuò facere , ut ſit Comœdia,
Reges quò veniant , & dij , non par arbitror:
Quid igitur? quoniā hìc ſerv⁹ quoq; partes habet,
Faciam proinde , ut dixi , Tragi-comœdiam.

INSTITUTIONUM POETICARUM.

Liber IV.

De Reliquis Poematis.

M. POST Epicam, & Dramaticam poeſin celebrantur multa minora poemata: quorum alia ſic à ſe invicem differunt: ut ſingula ſingulas, eaſque maximè diverſas conſtituant ſpecies, ut Elegia, Epigramma, Satyra, Ode, &c. alia vero cùm ſint ut plurimùm in genere heroico; majorem habent inter ſe conjunctionem, ac velut affinitatem; quanquam ad Oden quoque referri poſſint, cùm commodè canantur ad lyram; ſunt hæc, Epithalamia, Genethliaca Epicedia, Epinicia, Soterica, Protreptica, Praræneticą, &c. de quibus omnibus breviter modò, pro dicendi inſtituto diſputabimus.

CAPUT I.

De Elegiâ.

D. Quid eſt Elegiâ?

M. Elegia propriè eſt funebris

cantus, à flebili lugentium ſono ſic dicta, qui crebrò ἒ ἒ λέγουσιν *hê* ! *he* ! ingeminant.

D. Quæ eſt materia Elegiæ ?

M. Eſt propriè res funebris, & triſtis; unde Ovidius in mortem Tibulli canit

Flebilis indignos Elegeïa ſolve capillos
Ah nimis ex vero nunc tibi nomen erit.

Et 5. Triſtium.

Flebilis ut noſter ſtatus eſt, ita flebile carmen.

Factum eſt tamen deinde, ut non tantum res funebres, ac triſtes, ſed res quoque lætæ, amores, vota, preces, gratulationes, & convicia elegiaco carmine ſcriberentur, ut videre eſt apud ipſum Ovidium. De materiâ primiſque Elegiæ Authoribus ſic ſtatuit Horatius.

in Arte. *Verſibus impariter junctis querimonia primùm,*
Poſt etiam incluſa eſt voti ſententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiſerit Author,
Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt.

D. Quæ eſt Forma Elegię?

M. Forma Elegiæ, eſt ipſius conſtitutio, & compoſitio, ſeu quædam eorum quæ canuntur elegiacè, diſpoſitio; de quâ ſic præcipi poteſt, ut poema illud terſum ſit, lene, perſpicuum, dictio mollis, & æquabilis, morata, tenera, affectibus plena, & delicata quadam ſuavitate condîta. Quare commodè eleganterque frequentes inducuntur commiſerationes, conqueſtiones, exclamationes, apoſtrophæ, proſopopœïæ; alluditur bre-

viter ad Fabulas, & hiſtorias, interlucent interdum acumina quanquam pro ratione rerum, quæ celebrantur, magnificè etiam procedat Elegia, ut quę apud Propertium ſcripta eſt in Actiacam victoriam, & alibi paſſim apud authores probatiſſimos.

D. Quale metrum ſervire debet Elegię?

M. Hexametrum junctum pentametro; unoquoque diſticho fere ſemper abſolvendum eſſe ſenſum volunt nonnulli: quo jure, ipſi viderint; cùm ſecùs factum eſſe conſtet ab optimis ſcriptoribus. Vitandæ autem in Elegiâ crebriores, dureoreſque conſonantium colliſiones, eliſioneſque vocalium, maximè in pentametro, quod frequentiùs deſinit in vocem diſſyllabam; ſua pentametra ita claudere ſolet Ovidius. Non eſt tamen invenuſtum aliquando in triſyllabam deſinere, aut etiam in penteſyllabam, ut apud Propertium.

O Tigris! ô ferro durior, & chalybe!
Illis ampla ſatis forma pudicitiæ.

CAPUT II

De Epigrammate.

D. QUid eſt Epigramma?

M. Si vocis etymon attendas, eſt inſcriptio quævis, ἐπιγράφειν enim græcè eſt *inſcribere* latinè. Si definitionem quæ-

ras: dicitur breve poema cum ſimplici cujuſpiam rei, vel perſonæ, vel facti indicatione; aut aliquid ex propoſitis deducens.

D. Quotuplicis generis eſt Epigramma?

M. Duplicis, ut indicat definitio; aliud enim ſimplex eſt, quod ſimplici rei, perſonæ, aut facti indicatione continetur, ut ſunt inſcriptiones donariorum, & ſtatuarum, ut iſta clypei.

Æneas hæc de Danais victoribus arma.

Alterum compoſitum dicitur, quod in ratione ducendâ, colligendâque, & quaſi in argumentatione poſitum eſt.

D. Quæ eſt materia Epigrammatis?

M. Sunt res universę, perſonę, facta, quæ exornari, reprehendi, fieri, probarive poſſunt.

D. Quę eſt ejus Forma?

M. Eſt ipſa ratio tractandi Epigrammatis, quod ſolet ſcribi carmine vel hexametro, vel elegiaco, vel phaleucio, vel ïambico.

D. Quis eſt Finis?

M. Eſt communis omni poeſi, delectare docendo, ſeu laudet, ſeu vituperet Poeta, qui ab hoc fine non debet recedere.

Quare tolle jocos: non eſt jocus eſſe malignum.
Nunquam ſunt grati, qui nocuere ſales.

inquit prudenter Seneca. Debet itaq; haberi ratio honeſtatis, & nomen perſonarum ſubticeri, ſi acriùs illę impetan-

tur. Acrior certè videtur Martialis, qui Poetam, cujus domum abſumpſerat incendium, ſic irridet

Pierios vatis Theodori flamma penates
Abſtulit: hoc Muſis, hoc tibi Phœbe placet;
O ſcelus! ô magnum facinus, crimenque deorum!
Non arſit pariter quòd domus, & Dominus.

D. Quot ſunt Epigrammatis dotes?

M. Tres numerantur præcipuæ, Brevitas, Perſpicuitas, & Acumen.

D. In quo poſita eſt illa Brevitas?

M. In eo, ne quid deſit, aut redundet; aliquando duobus verſibus, aliquando quatuor, pluribus etiam poteſt conſtare, ut videre eſt apud Martialem.

D. In quo conſiſtit Perſpicuitas?

M. In eo, quòd retento puro, elegantique ſermone fugiatur tumor, & affectatio. Huc pertinet diviſio cujuſlibet fere Epigrammatis in duas partes; alteram quâ res exponitur; alteram, quâ aliquid colligitur.

D. Quid vocas Acumen Epigrammatis?

M. Acumen, quatenus in oratione, dictiſque cernitur, eſt rei expoſitio, aut concluſio ingenioſa: hoc eſt, quæ præter rei communem uſum, & expectationem ſit, & tamen cum re, quâ de agitur, maximè ſit conjuncta. 1. Dicitur expoſitio, ſive concluſio: quia alia Epigrammata in expoſitione nativâ, & argutâ poſita ſunt: alia in comparatione, & de-

ductione unius ex alio, ut jam præmonui. 2. Dicitur extra rei communem uſum, & expectationem: quia argutia omnis eò ęſtimatur maximè, quod excitet admirationem: ea verò potiſſimùm admiramur, quæ minimè expectamus. Acumen itaque colligitur ex re inexpectatâ, & admirabili, quæ maximè cum re noſtrâ conjuncta ſit. Rerum autem affectiones variæ, ac circonſtantiæ attendendę ſunt: ut ex iis aut explicatio, aut concluſio elici poſſit inexpectata, & admirabilis. Quare, ut illæ affectiones â locis Rhetoricis petuntur: inde quoque peti debent acumina.

D. Da quæſo exempla?

M. Acumen ducitur v.g. à notatione nominis. Sic quiſpiam colligebat Romam fore caſtam cùm Clemens VIII. ſummus Pontifex creatus eſt, quòd Hippolytus vocaretur.

Sancta pudicitiæ virtus redit exul in Urbem.
Quid mirum eſt? Urbi pręſidet Hippolytus.

Lepidum eſt iſtud in filium Coqui, qui reprehenderat uocem *dapes* poſitam in carmine primâ ſyllabâ productâ contra legem.

Condieram malè fortè dapes: ſed doctior alter
Corrigit, atque iſtâ ſe probat arte Coquum.

Venuſtum eſt iſtud Auſonij de Didone ſumptum à conjugatis reciprocis.

Infelix Dido nunquam bene nupta marito!

Hoc pereunte fugis, hoc fugiente peris.

Ab adjunctis ſumptum eſt iſtud Martialis

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luſcus,
Rem magnam præſtas Zoile, ſi bonus es.

Ab eodem loco deductum eſt iſtud de fratre, & ſorore eximiæ formæ, niſi quòd unus dextero, ſiniſtro altera careret oculo.

Lumine Acron dextro caret, & Leonilla ſiniſtro,
Et formâ potis eſt vincere uterque Deos.
Blande puer lumen quod habes concede ſorori:
Sic tu pulcher Amor, ſic erit illa Venus,

A ſimili eſt iſtud Sarbievij de B. Ludovico Gonzagâ, juxta quem pictus erat Angelus.

Angele Gonzaga es; ſi pictas exuis alas:
Si Gonzaga alas induis, Angelus es.

A Diſſimili eſt iſtud in S. Franciſcum Xaverium, diem ultimum obeuntem in oriente, qui natus erat in occidente.

Naſceris occiduis, eois occidis oris:
Diſſimile hoc unum, cætera Solis habes.

Alios prætermitto locos, unde peti poſſunt acumina: ſi plura velis, adibis Epigrammatarios.

CAPUT III.

De Satyrâ.

D. Quid eſt Satyra?
M. Satyra videtur nomen ducere, à

Satyris, Diis petulcis, laſcivis, & dicacibus: qui inter Actus Tragœdiarum, ac poſtea Comœdiarum inducti in theatrum, non tantùm ſermone parum verecundo, libero, aculeato, vultu, ac corpore riſum movebant: verùm etiam cives improbos nominatim carpebant; unde Satyra ab aliquibus ad poema dramaticum revocatur. Videtur etiam dicta Satyra; quaſi Satura, quòd varium complectatur argumenti genus. Quare definitur Satyra Poema jocoſum, liberum, & aculeatum, ad reprehendendos, corrigendoſque mores corruptos.

D. Quæ eſt materia Satyræ?

M. Dici poteſt turpitudo riſu digna, vel odio; exagitant enim Satyrici Poetæ, Inertes, Paraſitos, Deformes, Loquaces, Ingratos, Ambitioſos, Prodigos, Avaros, &c. materiam Satyræ his duobus verſibus definivit Juvenalis

Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, diſcurſus, noſtri farrago libelli.

D. Quæ eſt Forma Satyræ?

M. Eſt ipſius conſtitutio, & compoſitio: in quâ illinendæ ſunt quibuſdam ſuavitatibus objurgationes, ut æquiore animo excipiantur; adeoque verſutum, ſagax, callidum, diſertum, acutum ingenium requiritur. Amat Satyra crebras ſententias, acutas, & acres, puritatem,

& elegantiam in verbis, remiſſos, mollioreſque numeros, dictionem ſubmiſſam, quotidianę locutioni ſimilem; unde Horatius qui in Odis uſque adeo numero ſtuduit: ut idcirco numeroſus vocetur ab Ovidio: idem tamen in Satyris numerum illum neglexit; non quia aliter non poſſet, ſed quia hunc neglectũ Satyris putaret convenire. Nullę certæ partes in hoc poemate aſſignantur; aliquando inſinuatio, ſæpius abruptum, & incitatum principium adhibetur.

D. Quis eſt Finis ſatyræ?

M. Eſt objurgando, & irridendo abſterrere homines à vitiis, & ad virtutem incitare. Videndum tamen, ut joci, ac ſales ſatyrici careant obſcœnitate: ne, dum animos vult purgare Poeta, ad morum turpitudinem invitet.

CAPUT IV.

De Poemate Lyrico.

D. Quid eſt Poema Lyricum?

M. Dictum eſt Poema Lyricum à Lyrâ, quæ inter organa muſica celebris eſt; adhibebatur ad hujuſmodi carmen cócinendum. Quare vocatur etiam illud poema Ode, & Melos, id eſt cantus, unde Poetæ Lyrici, & Melici.

D. Quæ eſt materia poematis Lyrici?

M. Longè, latèque patet hæc materia. continet enim laudes Deorum, & hominum, vota, preces, exhortationes ad virtutem capeſſendam, ad vitia fugienda, deplorationes calamitatum, deſideria, conqueſtiones; fontium, montium, villarum, aliorumque locorum amœniorum. laudes, & deſcriptiones; deliberationes item, & invitationes, aliaque innumera, quæ brevi poemate concludi poſſunt, comprehendit. Nam ut docet Horatius.

in Arte.

Muſa dedit fidibus Divos, pueroſque Deorum
Et pugilem victorem, & equum certamine primũ,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

D. Quæ eſt forma poematis Lyrici?

M. Eſt ipſa compoſitio, ſeu ratio ſcribendi illius poematis; ubi notandum eſt, quod eſt Epopœiæ gravitas, Tragœdiæ vehementior affectus, Comœdiæ jocus, Elegiæ mollities, Satyræ acerbitas, Epigrammati acumen, idem eſſe poemati Lyrico ſuavitatem. Quare debent adhiberi verba florida, polita, non ſine majeſtate induci ſententiæ, vitari literarum colliſiones duriores, aliàque obſervari, quæ diximus facere ad ſuavitatem Narrationis Epicæ, & ad dotes dictionis poeticæ.

lib.2. cap.6 lib.1. c.10.

D. Quot ſunt Verſuum genera in Odis?

M. Sunt ſanè quam plurima: quæ ſuas ducunt appellationes vel ab Authoribus, ut Alcaïci, ab Alcæo, Sapphici à Sappho,

Aſclepiadici ab Aſclepiade, &c. vel à metris quibus conſtant, ut Trochaïci à Trochæo, Dactylici à Dactylo, Anapæſtici ab Anapæſto, &c. Sed illorum metrorum leges à Grãmaticis petendę ſunt.

D. Quid eſt Strophe, Antiſtrophe, & Epodus?

M. Ode dividebatur in Strophen, Antiſtrophen, & Epodum. Strophe erat pars illa Odæ, quam Chorus in luſtrandâ arâ in Deorum laudem modulabatur progrediendo ab oriente in occidentem. Antiſtrophe vocabatur, cum Chorus revertebatur canendo ab occidente in orientem. Epodus fiebat, cum in medio conſiſtebat Chorus, & quod ſupererat carminis perſolvebat. Verùm jam nomine Epodi intelligitur illud genus carminis, in quo ſingulis verſibus ſingulæ clauſulę ſubjiciuntur, & veluti accinuntur, idque fere alio genere carminis, & plerumque breviori: cujuſmodi ſunt pleraq; apud Horatium in libro Epodon, ïambico dimetro poſt heroicum, aut trimetrum ïambicum ſtatim ſuccedente.

D. Quid eſt Ode diſtrophos, triſtrophos, & tetraſtrophos?

M. Ode dicitur diſtrophos, quæ plures habet ſtrophas, ſeu clauſulas: quarum ſingulæ continent duo carmina: quæ clauſulæ ſtrophę dicuntur, quòd poſt duos verſus, ad duos alios reverti opor-

teat: ut in hac Odâ Horatij v: g.

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida ſidera

Poſt hæc duo carmina, eodem modo duo alia ſuccedunt

Ventorumque regat pater
Obſtrictis aliis præter Japyga.

& ſic deinceps ad finem odæ. Ita dicitur illa Ode triſtrophos, quæ continet plures ſtrophas, ſive converſiones, quarum ſingulæ habent tria carmina; & tetraſtrophos, cujus ſingulæ ſtrophæ quatuor includunt verſus.

D. Quid eſt Ode monocolos, dicolos, & tricolos?

M. Ode dicitur monocolos ſeu uniformis, quæ unius ejuſdemque generis habet carmina, talis eſt prima Ode Horatij.

Mœcenas atavis edite Regibus,
O & præſidium, & dulce decus meum, &c.

cujus omnia carmina ſunt aſclepiadica. Dicitur Dicolos, quæ habet ſtrophas, quarum carmina ſunt duplicis generis; tricolos, cujus ſtrophæ continent carmina triplicis generis.

CAPUT V.

De Hymno, Parodiâ, & Carmine Intercalari.

D. Quid eſt Hymnus?

M. Eſt Ode ad Dei laudes, virorumque illuſtrium celebrandas inſtituta.

ὑμνεῖν enim græcè eſt *celebrare* latinè. Multa ſunt Hymnorum genera; alii enim ſacri appellantur quibus Deum, Cœliteſque colimus, ſuntque in uſu maximè in noſtris templis; alii heroici, in honorem virorum illuſtrium. Item alii dicebantur olim Invocatorii, cùm Dei Cœlitumque implorabatur auxilium, alii Supplicantes, cùm præter invocationem vota etiam adhibebantur; alii Emiſſorii quibus Dii compoſitis carminibus dimittebantur: certos enim feſtos dies celebrabant, quibus intereſſe Deos ſuos exiſtimabant, eoſque cenſebant non eſſe dimittendos ſine Carmine. Item alii dicebantur Hymni Phyſici, quibus cœlum, terram, ſolem, reliquaſque naturæ partes nobiliſſimas celebrabant; alii Fabuloſi, quibus fabulas & commenta ſua proſequebantur, ut Titanum bella, &c. Reliqua quæ ad Hymnos ſpectant è capite ſuperiori petenda ſunt, cum Hymni ſint carmina lyrica.

D. Quid eſt Parodia?

M. Eſt imitatio verſuum, ubi ſententia tamen ad contrarium ſenſum detorquetur. Iſtud genus carminis frequentavit imprimis Joannes Baptiſta Maſculus profanos ſenſus ad religioſa fere argumenta convertens. Sarbievius itèm Odas Horatii aliquot improbas ad pietatem traduxit per parodiam. ejuſdem Horatii

oden laudatiſſimam è libro Epodon

Beatus ille, qui procul negotiis
Od.3 *Ut priſca gens mortalium*
l. E- *Paterna rura bobus excercet ſuis*
pod. *Solutus omni fœnore &c.*

Ad laudem religioſi otii ſic deflectit

At ille, Flacce, nunc erit beatior
Qui mole curarum procul,
Paterna liquit rura, litigantium
Solutus omni jurgio &c.

D. Quid eſt Carmen Intercalare?

M. Intercalare carmen, quod & Regium dicitur, eſt illud, in quo poſt aliquod verſuum intervallum, idem ſemper recurrit, ut apud Virgilium in Eclogis ille verſus ſæpius uſurpatur

Incipe mænalios mea mecum tibia verſus.

& ille deinde

Ducite ab urbe domum mea carmina ducite Daphnim

Habes eximiam hujuſmodi carminis formam apud Joninum, Frizonium, alioſque recentiores poetas.

CAPUT VI.

De Eclogis, Silvis, & Diris.

D. Quid eſt Ecloga?

M. Ecloga, quæ & Bucolicum Carmen, à Bubulco, & Paſtoritium à Paſtore dicitur, eſt imitatio ruſticarum actionum

num ſtylo mediocri, & ſuavi, vel per meram enunciationem, vel per dramaticam perſonarum effictionem. Eclogæ vocantur à delectu, & concinnitate ſermonis; ἐκλέγειν enim græcè eſt *ſeligere* latinè. cùm autem Bucolicum carmen initio inconditum eſſet, ut plurimùm; puriora quædam, elegantioràque ſeligebantur; unde huic generi carminum indita eſt appellatio.

D. Quæ ſunt leges hujus poematis?

M. Tractantur in eo vota, gratulationes, altercationes, pollicitationes, conqueſtiones, gaudia: ſed videndum, ut omnia agrum redoleant. Dicendi character debet eſſe humilis, frequentes adhibendæ comparationes ex agris deductæ, jucundæ item deſcriptiones inſerendæ. Hexametrum carmen adhibendum, modò ne adſit granditas, neve longiore ambitu circumducatur. Ducem habes in hoc genere poeſeos, ut in heroico, Virgilium: qui quantò ſublimior videtur in Æneide, tantò ſe ſubmiſſiùs de induſtriâ deprimit in Bucolicis.

D. Quid vocas Silvas?

M. Sunt Carmina ſubito calore effuſa, neque anxiâ curâ caſtigata; ſilvæ dicuntur, quòd oblatam quaſi temerè materiem extempore, & ſtylo veloci percurrat, & tractet Poeta, dum calor menti inſidet. Statius certè initio ſuarum ſilva-

rum libellos, qui ſubito calore, & quadam feſtinandi voluptate ſibi fluxerunt, ſilvas vocat, additque illa poemata ſolùm habere gratiam celeritatis.

D. Quid intelligis per Diras?

M. Diræ ſunt quoddam Carminis genus, quo quidquid furoris, imprecationum, querelarum, conviciorum in mentem venit, effundit Poeta. Sic Dido
lib.4. Æneam apud Virgilium, Medea Jaſonem apud Senecam diris proſequuntur. Tale eſt iſtud in Alvarum Luſitanum Malacæ Præfectum, qui D. Franciſco Xaverio Indiarum Apoſtolo, fœdè abruptâ ſalutari ad Sinas Sanctiſſimi Viri ſuſceptâ legatione mortem acceleraverat.

An tu micantis ſumme Dominator poli,
Terribilis ultor ſceleris, hoc pateris nefas!
Hoc grande crimen cernis! & lentus graves
Reponis iras! ſcelere Xaverius cadat
Egenſque, ſo uſque, & rudi incluſus caſâ!
Trahatque longas Alvarus vitæ moras!
Hoc ille videat oculus, hoc ille arbiter
Fandi, & nefandi, impune! nec rapidum manus
Suſpenſa vibret fulmen! eludat minas,
Iras tonantis ſpernat, accenſas ſuo,
Irrideat, quas vertici intentas faces?
Juſtos furores quid diu cohibes Deus?
Jaculare fulmen, tandem ô ultrices gemat
Sceleratus iras, obrue infandum caput.
Huc, huc catenæ ferreæ, huc carcer gravis,
Horrenda quidquid vincla, vel ferri rigor,

Enſes cruenti præferunt dirum, horridum,
Aut quidquid uncus ferreus, quidquid rota
Armata acuto chalybe, vel lateri vorax
Admotus ignis, quidquid horrendum intulit
Rabies Tyrannorum, huc ades. Jamjam pete,
Invade, frange, perde ſceleratum caput;
Sed perde lentâ morte, ſe videat mori,
Cupiatque, nec poſſit: diu, noctu impium
Oberret animo grandius pœnâ nefas, &c.

Expeditis, de quibus libri hujus initio, variis carminum generibus: illud unum ſupereſt, ut de Poëmatis, quæ ad heroicam poeſin commodè revocantur, quamvis ad lyram quoque venuſtè cani poſſint, breviter diſſeramus: ſunt hæc Epithalamia, Genethliaca, Epicedia, &c.

CAPUT VII.

De Epithalamio. Genethliaco, Epicedio.

D. QUid eſt Epithalamium?
M. Eſt Poema pro nuptiali pompâ conſcriptum, ſic dictum à vocibus Græcis *ἐπὶ ad*, & *θαλαμὸς*, nuptiale cubiculum.
D. Quomodo conficiendum eſt illud poema?
M. Laudes conjugum celebrandę, fauſtum augurium capiendum, fructus illarum nuptiarum prædicandus, vota concipienda pro connubij felicitate, & futurâ prole. Conſule poetas qui ſcripſere

Epithalamia, Catullum, Statium, Claudianum, & è recentioribus Frizonium in
Her. lib. 3. Hymenæo regio, qui ſic incipit:

Dum tua regales Hymenæo ſidera tædas
Accendunt diri tandem victricia martis, &c.

D. Quid eſt Genethliacum?

M. Eſt Carmen quod naſcentibus accinitur. γενέθλη enim græcè eſt *nativitas* latinè unde Genethliacon, natale carmen.

D. Quomodo ſcribendum eſt ejuſmodi Carmen?

M. Parentum virtutes celebrantur, ſpes de puero excitatur, variæ loci, ac temporis notantur circumſtantiæ. Habes eximiam Genethliaci formam apud Frizonium, quod inſcribitur, Gallia ad Cunas Delphini: quem ſic alloquitur ſub initium.

Hinc ego te inſtratum cunis, quas aulica circum
Her. lib. 4. *Pompa fluit, ſolio Majeſtas intulit alto,*
Aſpicio venerande puer, Regumque voluptas,
Et populi communis amor! ſalve inclyte Delphin
Spes hominum, pignuſq; Deûm, mea gloria ſalve.
Quantum inſtar Genitoris habes, &c.

Deinde parentibus gratulatur,

Vos quoque divinâ felices prole parentes, &c.

Tum notatis aliquot diei natalis circunſtantiis vota facit, felicitatemque prænuntiat.

Creſce oleas inter, Princeps; ac pacis Alumnus
Relliquias bellorum, & adhuc ſtillantia tela

Sanguine, funeſto prohibe recaleſcere motu,

Invitat poſtea omnes populos ad diem fortunatam celebrandam.

Tuque age Fama loquax, nunc omnibus, j, cita pennis.
J, cita Fama tubis nunc omnibus ora reſolve,
Per mea regna volans, Boreanque, Notonque pererra,
Heſperiaſque domos, Eoáque Memnonis arva, &c.

Demum precatur Superos, ut munus ſuum tueantur, ac foveant.

Quod ſupereſt, munus faciles defendite veſtrum Cœlicolę, &c.

D. Quid eſt Epicedium?

M. Eſt Carmen funebre, quæ Nęnia Romanis, Græcis Epicedium dicitur ab ἐπὶ & κῆδος, *cura*, quæ mortuis præcipuè debet impendi.

D. Quę ſunt leges Epicedij?

M. Narrantur demortui laudes, pompa funebris deſcribitur, conditur Epitaphium, Poeta denique apprecatur æternitatem. Habes formam Epicedij abſolutiſſimam apud Frizonium pro Alphonſo Mancino, in quo ille verſus, ut alij intercalares, plenus eſt lachrimarum, & luctûs.

Ite, & feralem Mancino ducite pompam, Her.
O miſeræ, ô pullâ mœrentes cyclade Muſæ. lib.2

Habes & eximium apud eundem Epicedium in mortem Annæ Auſtriacæ Francorum Reginæ. lib.4

CAPUT VIII.

De Epinicio, Euchariſtico, Propemptico.

D. QUid eſt Epinicion?
M. Eſt Carmen pro reportatâ victoriâ conſcriptum, ſic dictum ab ἐπὶ & νικὴ, *victoria.* A variis cicunſtantiis loci, temporis, hoſtium multitudinis &c. celebranda eſt victoria; obſervanda tradita poſteris imperatoriæ prudentiæ, & fortitudinis monumenta; exponendum qui fructus ex victoria conſequantur; vota preceſque pro patriæ, Victoriſque incolumitate fundendæ. Habes paſſim apud Authores exempla, quæ in hoc genere Carminis imiteris.

D. Quid eſt Euchariſticum?
M. Eſt poema, quo gratias alicui agimus ob præſtitum beneficium, ſic dictum ab ἐυχαριςεῖν *gratias agere*: debet eo in carmine prędicari acceptum beneficium, dantis humanitas, & beneficentia extolli, accipientis neceſſitas non debet omitti, item miſcenda vota in gratiam dantis. Sic gratias agit Didoni Æneas

1. Æne. *O ſola infandos Troię miſerata labores*
Quæ nos relliquias Danaûm, terręq; mariſq;
Omnibus exhauſtos jam caſibus, omnium egenos,
Urbe, domo ſocias, grates perſolvere dignas
Non opis eſt noſtrę, Dido, nec quidquid ubiq; eſt

Gentis Dardaniæ, magnum quæ ſparſa per orbẽ.
Dii tibi, ſi qua pios reſpectant numina, ſi quid
Uſquam juſtitiæ eſt, & mens ſibi conſcia recti,
Præmia, digna ferant; quæ te tam læta tulerunt
Sæcula? qui tanti talem genuere parentes?

Hujus Carminis paſſim exempla ſuppetunt apud Authores.

D. Quid eſt Propempticum Carmen?

M. Propempticum à προπέμπω deduc̃o, eſt Carmen in gratiam aliquò abeuntium ſcriptum, in quo vota concipiuntur eorum causâ, vel ad avertendum malum aliquod, vel ad bonum aliquod, ac præcipuè fortunatum iter apprecandum. Talis eſt Ode Horatii in gratiam Virgilii Athenas navigaturi, quæ ſic habet. lib. 1. Od. 3

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida ſidera,
Ventorumque regat pater
Obſtrictis aliis præter Japyga;
Navis quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et ſerves animæ dimidium meæ.

Egregia habet Vallius hujus generis poematia, quibus Amicos, atque unum imprimis ſub Amyntæ perſonâ in Indiam proficiſcentem proſequitur, quæ tu conſule. Heroic. lib. 3.

CAPUT IX.

De Carmine Soterico, Protreptico, & Paraenetico.

D. Quid eſt Sotericum Carmen?

M. Eſt Carmen pro ſalute receptâ, & vitato gravi aliquo periculo; dicitur Sotericum, quòd σωτήρια græcè, *ſalutem* ſonet latinè. in eo debet expendi periculi magnitudo, in eo ſubeundo fortitudo, in vitando ſolertia vel felicitas, bona ex vitato exorta celebrari. Habes abſolutiſſima hujus Carminis exempla apud Frizonium in quatuor Odis, quas ad Franciam, ad Chriſtianiſſimum Regem, Auguſtiſſimam Reginam Matrem, poſt recuperatam Regis ſanitatem inſcripſit, quarum prima ſic incipit,

Lyr. *Pæane ovantes junge lyræ modos,*
lib. 1. *Et Martiales, Francia, laureas:*
Defuncta fatali periclo.
Magnifici rea ſurge voti, &c.

D. Quid eſt Carmen Protrepticum?

M. Idem eſt atque Adhortatorium Carmen à verbo προτρέπω *adhortor*, cùm ſcilicet alios ad aliquid ſuſcipiendum impellimus. Nihil eſt uſitatius ejumodi Carmine apud Poetas. Formam habet illius exquiſitam Frizonius in Sacra Expeditione ad Principes Chriſtianos.

Surgite

Surgite, magnanimi Proceres, quos æthere ab alto He-
Increpuere ſacrum ſpirantia claſſica marte &c. roic. lib. 2.

Quæ Carmina, ſi quæ alia, vim habent ad permovendos animos; ducitur enim adhortatio ab Ottomanici hoſtis ferocitate, & ſucceſſu funeſtè felici, ab amplitudine regionum ab eo devaſtatarum, ab Solymææ urbis ſanctitate ab eo tam fœdâ ſervitute oppreſſæ; à futuræ victoriæ certis conjecturis, &c.

D. Quid eſt Carmen Parænеticum?

M. Eſt Monitorum Carmen à παραίνω *admoneo* ſic dictum: in quo præcepta ſapientiæ continentur. Sic Poeta pro ſuo officio alios monet v. g. ne ſe periculis temerè objiciant, ne majora viribus ſuſcipiant, ne quid aliud agrediantur, cujus ipſos poſtea pœnitere poſſit. Habes ejuſmodi Carmina paſſim apud Poetas tum veteres, tum recentiores, ac proinde nihil eſt opus, feſtinanti præſertim, exempla proferre. Sed finem hîc habento noſtræ Poeticæ Inſtitutiones: quarum uſus utinam ad majorem Dei, ejuſque Matris auguſtiſſimæ gloriam, qui fuit unus mihi finis propoſitus, conferantur.

FINIS.

ERRATA PRÆCIPUA

Sic Corrige.

PAgina *6. verſu 9.* aut certè poteſt debet, *lege* debet aut certè poteſt. p. *9. ad marginem* in Arte l. Satyr. 4. p. 30. v. 20. concludere l. perſcribere v. 22. antea poſuerat. l. poſtea poſuit. p. 33. v. 10. parodoxo l. paradoxo p. 42. v. 7. quare quod vulgò dici ſolet &c. *uſque ad hæc verba* debent perfici *ſuo loco reſtitue : nimirum ante hæc verba.* D. Qui fuere poeſeos Inventores? p. 48. *in titulo* Epopæïæ *ibi & ubicumque ſcriptum fuerit* Epopæiæ, Tragædiæ, Comædiæ. l. Epopoeïæ, Tragœdiæ, Comœdiæ p. 71. v. 14 ſtatus l. ſtatuis p. 75. v. 20. ax l. ex. p. 50. v. 21. quod l' quo p. 81. v. 7. & l. ut. p. 84. v. 13. *poſt* Virgilium *adde* imitatus. p. 105. v. 28. ſe dcum l. ſed cum p. 129. v. 3. modum l. admodum. p. 131. v. 14. prarænetica l. parænetica. *Deficientē In aliquot vocabulis Grçcis operā Typographicam ſupplebis.*